ANADİLE YASAK OLMAZ

SHP 2932 sayılı yasanın kaldırılmasına ilişkin yasa önerisi verdi. Anadili Kürtçe olan insanların dillerine özgürlük verebilmek için. Bir dilin konuşulmasının suç işleme aracı olmaması için. SHP milletvekilleri Kemal Anadol, Veli Aksoy, Salih Sümer, Mahmut Alınak, Mehmet Kahraman, Hikmet Çetin, Hüsnü Okçuoğlu ve ANAP milletvekili Nurettin Dilek anadile yasak olmayacağını savunuyor. (Sayfa 8-9)

SİYASİ HABER VE YORUM GAZETESİ 21 22 EKİM-4 KASIM 1989 1500 LİRA

adımlar

CUMHURBAŞKANLIĞI KRİZİNİN ÖTESİ

SORUN, ANAYASA

Özal sonunda cumhurbaşkanlığına aday oldu. Sağduyu ve mantık bir kenara bırakıldı. Kendisinden başkalarını dikkate almadı... Özal'ın bütün bu oldu-bittilerine teslim olmamak için öncelikle demokrasi misyonunu, uğruna herşeyi göze alacak kadar benimsemek ve bütün tepkileri bununla birleştirmek doğru olacaktır...

Sorun şudur: Demokrasiden yana olmak Özal'a karşı olmaya tabi kılınmamalı, tersine Özal'a karşı olmak demokrasiden yana olmaya tabi kılınmalıdır... Şimdi hepimiz kendimize şunu sormalıyız? ''Cumhurbaşkanı'' Özal'ı, her yerden yükselen ''yeni, demokratik bir anayasa'' talebiyle karşılayabilecek miyiz? (Sayfa 4-5)

Macaristan'da veda kongresi!

Küçük bir orta Avrupa ülkesinin sıradan bir komünist parti kongresi nasıl oldu da dünya siyaset yaşamının ilgi odağı haline gelebildi. Değişen neydi? Sosyalist ülkelerde bir süredir devam eden reform sürecinde yeni bir dönem mi başlıyordu?.. 1956'daki Macaristan ayaklanması tarihteki yerini altüst ederken, Polonya'da reform süreci ilk kez bir komünist partinin yerini muhaliflerine terketmesine neden olurken, Macaristan'da bugün sosyalizm bambaşka bir görünüm kazanmış durumda. (Sayfa 14-16)

▶DEMOKRASİ RAPORU

Demokrasi İzleme Kurulu, son gelişmeleri değerlendirdi. DİK tarafından hazırlanan raporun metni... Sıcak bir yazdan sonra, demokrasi ufkunun kararmaya başladığı belirtiliyor. (Sayfa 6)

▶KOROTİÇ: "YA BENİ PARTİDEN ATIN YA DA ONLARI"

Sovyetler Birliği'nin en popüler yenilenmeci dergisi Ogonyok'un genel yayın yönetmeni Vitali Korotiç, ülkemizde de büyük bir popülarite kazandı. Korotiç, sosyalizmin sorunlarını Adımlar'a da anlattı. (Sayfa 12-13)

▶TANZİMAT'TAN MEŞRUTİYET'E

Tanzimat'ın 150. yılında, televizyonda önemli bir belgesel. Tanzimat'tan Meşrutiyet'e geçen dönemi, dünyada olup bitenlerle birlikte izleyeceğiz. (Sayfa 19)

T. Yol-İş Sendikası Genel Kurulu yapıldı...

GÜCÜMÜZ BİRLİĞİMİZDİR

□ Dursun Özlem

Türk-İş'e bağlı; inşaat, yol, yapı, imar, bayındırlık ve köy hizmetleri işkolunda örgütlü ve de 170 bin üyeli T. Yol-İş sendikasının 3 (15). Olağan Genel Kurulu, 13-15 Ekim 1989'da Ankara'da toplandı.

Eski yönetimin yeniden seçildiği Genel Kurul'da açış konuşmasını yapan genel başkan **Bayram Meral**, 1989 "Bahar Eylemleri"ni şöyle değerlendirdi: **"Türkiye'nin her il ve ilçesinde çıplak ayakla yürüyenler, vizileye çıkanlar, 'geçinemiyoruz' diye boşanma davası açarak mahkemeleri işgal edenler, sakal bırakıp, 'aczı' diyenler, yaşamak için meşru direnme hakkını kullanarak 'hak verilmez, alınır'ı yaşama geçirdiler. Amacımız, emeğin en yüce değer kabul edildiği, insanların refah, barış, özgürlük, demokrasi ve dostluk içinde yaşadığı bir Türkiye ve dünya yaratmaktır. Bunun için gücümüz birliğimizdir..."**

Divan başkanlığına seçilen Türk-İş Genel Başkanı **Şevket Yılmaz**'ın ise, **"aslan yatağı yerden, sendika da kongresinden belli olur"**, derken, kongreyi iyi yönetemediği dikkat çekti.

T. Yol-İş'in genel kurulu, ayrıca, politik parti liderlerinin şov yaptığı bir arenaya dönüştü. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı **İmren Aykut**'a tepki gösteren delgeler, **Demirel** konuşurken "Başbakan Demirel" **Erdal İnönü** konuşurken "Başbakan İnönü", **Ecevit** salona girerken "Başbakan Ecevit" diye tempo tuttu. Eski bir sendikacı bu olayı şöyle yorumluyordu: **"Erbakan gelse, herhalde bu salonda o da başbakan olacaktı. Yol-İş'in eski genel kurulları hiç böyle olmazdı..."**

Yerli ve yabancı çok sayıda konuk sendikacının katıldığı genel kurulda, eski Türk-İş başkanı **Halil Tunç** özetle şöyle dedi: **"Özal'a 'dur' demek için, eylemlerin en etkilisini yapmaya hazır mısınız? Demokratik hak ve özgürlükler için, Özal düşmanı olanlar birleşmeli. Etkin ve kalıcı eylemler için bu kongrede somut kararlar alınmalıdır. İş işten geçmeden işe koyulun, haklarınıza sahip çıkın..."**

Konuklardan Bağımsız Çelik-İş genel başkanı da konuşmasında özetle şöyle dedi: **"Grevlerimizde bize maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen Yol-İş üyesi işçileri saygıyla selamlarım. 137 gün süren grevimizde dayanışma 123 milyon TL. Ülkemizde henüz oluşmamış, tüm işçileri kapsayan Grev Dayanışma Fonu oluşturulmalı. Bu konuda genel kurul kararları alınmalı! Eylemli sendikal anlayış geliştirilmeli..."**

Oldukça az sayıda delegenin söz alabildiği genel kurulda, Erzurum Yol-İş 2 No'lu şubeden bir delege, **"TRT Yugoslavya'daki, Polonya'daki işçi eylemlerini abartarak verirken, 600 bin işçinin yaratıcı 'Bahar Eylemleri'ne hiç yer vermedi. Protesto ediyoruz"**, dedi. İstanbul Yol-İş 1 No'lu şube başkanı **Nihat Aslan**, **"Sendikalara demokrasi gelsin. Birlik gelsin. Katılımcılık olsun. Taban her kurulda gücü oranında temsil edilsin. Bunun kavgasını veriyoruz"**, derken, yine İstanbul Yol-İş 3 No'lu şube teşkilatlanma sekreteri **Mamo Polat** da şöyle konuştu: **"Demokrasi, açıklık, barış, silahsızlanma, çevre sorunu artık işçileri direkt ilgilendiriyor. Silahlanma ve enflasyonun faturası bize çıkarılıyor. Türk-İş sendikal birliği yaşama geçirmelidir. Sendikal birliğin temelinde gönüllülük yatar. DİSK açılmalı, malvarlığı sahiplerine verilmeli. Yol-İş bu konuda tavır belirlemeli. Türk-İş'e baskı yapmalı. Türk-İş genel kurulunda bu konuda karar alınmalı. Eğitim ve Örgütlenme fonu arttırılmalı. İşkolumuzda örgütsüz 550 bin işçinin örgütlenmesine ağırlık verilmeli. Özel sektörde örgütlenmeye ağırlık verilmeli. Önce iller, sonra ülke genelinde Sendikal Birlik Platformları ivedi olarak oluşturulmalı..."**

Yol-İş genel kurulunun en çok konuşulan yanlarından biri de, genel başkan yardımcısı **Recai Emre**'nin sendikal yaşamına son veren konuşması idi. 1957'den beri işçilik, 1963'den beri ise Yol-İş sendikasının çeşitli kademelerinde yöneticilik yapmış olan Emre, **"sendikacılığın okulu işyeri ve fabrikalar, öğretmeni ise işçilerdir"** dedi. Kesik kesik, ama gümbür gümbür ve ağlamaklı bir tonda konuşan Recai Emre tüm salondakileri duygulandırdı.

28 Yol-İş şube yöneticisi ve 3 yürütme kurulu üyesinin imzalayarak divan başkanlığına verdiği Türk-İş genel kuruluna tavsiye karar metni genel kurulun başka bir önemli yanı idi. 18 maddeden oluşan bu belge tüm Türk-İş'e bağlı sendika genel kurullarına da ışık tutması açısından, sendikal çevrelerce önemli sayılmaktadır.

Kısıtlı grev hakkına yeni bir darbe

Adımlar (İstanbul)-Resmi Gazete'de 7 Ekim 1989 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren "Grev ve Lokavtlarda Mülki İdare Amirlerince Alınacak Önlemlere İlişkin Tüzük" sendikal hareket içerisinde sert tepkilerle karşılandı.

Hükümetin 4 Eylül 1986'da yürürlüğe koyduğu tüzük 1987 yılında Danıştay tarafından iptal edilmişti. Ancak bugünkü biçimiyle tüzükte özünde hiç bir değişikliğe gidilmediği, yalnızca iptal gerekçelerini ortadan kaldırmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Böylece hükümet, daha önce işçilerin zaten kısıtlı olan grev hakkını kullanmalarını daha da zorlaştırıcı niteliği nedeniyle sendikal hareket ve demokrasi güçleri tarafından dile getirilen eleştirileri hiç dikkate almaya istekli olmadığını göstermiş bulunuyor.

"Yeni" tüzüğe karşı ilk tepkilerin Türk-İş ve ona bağlı Petrol-İş sendikası yönetim kurullarından geldiği görüldü. Türk-İş yönetim kurulu, tüzüğün Resmi Gazete'de yayınlandığı gün bir bildiri çıkararak, bu tüzükle grev hakkına siyasal iktidarca yeni bir darbe indirildiğini açıkladı.

Türk-İş Yönetim Kurulu yayınladığı bildiride, Tüzüğün iptali için Danıştay'a başvurulacağını, konunun ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sendika Özgürlükleri Komitesi'ne ve Aplikasyon Komitesi'ne sunulmak üzere ILO Uzmanlar Kurulu'na intikal ettirileceğini belirtti.

Yönetim kurulu açıklamasında, **"şurası kesin olarak bilinmelidir ki, grev sırasında grev koşulları neyi gerektiriyorsa, grev uygulayan sendika da, grevciler de bunu yapacaklardır. Talihsiz gelişmelerin sorumlusu Türk-İş ve Türk sendikacılık hareketi olmayacağı gibi, baskı yöntemlerine, sonuçları ne olursa olsun, misliyle karşılık verilecektir. Türk-İş'in meydanı demokrasiyi bir türlü içine sindiremeyenlere bırakmayacağı bilinmelidir..."** denildi.

Öte yandan, Petrol-İş Merkez Yönetim Kurulu adına bir basın açıklaması yayınlayan genel başkan **Münir Ceylan**, **"bu tüzük demokratik ve yasal yollardan haklarını arayan grevci işçileri adeta bir düşman yerine koymakta"**, diyerek, **"sanki bir greve değil de iç savaşa karşı tedbir alınıyor izlenimi veren"** bu tüzüğü ve onun ardındaki sermaye çevreleri ile siyasal iktidarı en sert bir biçimde eleştirdi. Ceylan, bildirisinde devamla şu görüşlere yer verdi: **"İşçi sınıfımızın grev mücadelesinin, demokratik hak ve özgürlükleri için vereceği mücadelelerin bu tür antidemokratik tüzüklerle engellenebileceğini sananlar, karşılarında işçi sınıfımızı, emekçi halkımızı ve tüm demokrasi güçlerini bir bütün olarak bulacaklarını akıllarından çıkarmamalıdır."**□

TBKP davasına devam edildi

Ankara DGM'de görülmekte olan TBKP davasına, 18 Ekim 1989 günü devam edildi. Duruşmayı çok sayıda yabancı gözlemci de izledi.

Duruşmada, TKP'nin kongre kararlarından oluşan broşürlerin "delil" olarak okunması sürdürüldü. Broşürlerin okunması tamamlandıktan sonra söz alan avukat **Güney Dinç**, hazırlanan tahliye dilekçesini okudu. Mahkeme heyeti, sanıkların "tutukluluk sürelerini" göz önüne alarak tahliye istemini her zamanki gibi reddetti ve duruşmayı 1 Kasım 1989 tarihine erteledi.

Bu arada duruşma salonu dışında izlemek isteyenlerden **Zeki Yaramaz** polis tarafından gözaltına alındı.

Duruşmayı izleyen yabancı konuklar ise, şu kişilerden oluşuyordu:

Fransa'dan gazeteci **Helene Ambland ve Marie-Monique Robin, Pascal Perle, Jean Christophe Klotz, Lawrance Perquis**'den oluşan bir televizyon ekibi.

F. Almanya'dan Unsere Zeit muhabiri **Otmar Steinbicker.**

Danimarka'dan Barış Fonu yürütme kurulu üyesi, öğretmen **Maria Berksoe.**

Yunanistan'dan Yunanistan Özel Sektör İşçileri Federasyonu Başkanı **Thanos Vasilopulos** ve Komünist Gençlik Örgütü'nden **Tsivos Konstadinos.**

Öte yandan, Nihat Sargın ve Haydar Kutlu tarafından yapılan başvuruyu kabul eden Avrupa İnsan Hakları Komisyonu üyesi üç yargıç da Ankara'ya geldiler ve Kutlu ve Sargın'ı cezaevinde ziyaret ederek, ifadelerini aldılar. Yargıçlar, hükümet adına yetkili kişilerle de bu arada görüştüler.□

Başbakan ve Adalet Bakanı kamuoyunu yanıltıyor

Adımlar (Ankara)-Ankara Barosu Başkanı **Prof. Erzan Erzurumlu**, Ankara'da gözaltına alınanların avukatlarıyla görüştürülmemeleri konusunda doğan sorunlarla ilgili olarak bir basın toplantısı düzenledi.

Ankara'da henüz hiçbir avukatın gözaltındaki müvekkiliyle görüşemediğini belirten Baro Başkanı, Başbakanlık tarafından çıkarılan genelgenin yasadan bile geri olduğunu belirtti. Erzurumlu, genelgenin bu haliyle istismara açık olduğunu söyleyerek, avukatlarla arasında sorun çıkartmayı "marifet sayan" Ankara DGM Savcısı **Nusret Demiral**'ın bu genelgeyi de istediği biçimde kullanacağını vurguladı.

Erzurumlu'nun verdiği bilgilere göre, genelgenin uygulamaya konulduğu 15 günlük süre içinde şu durumlarla karşılaşıldı:

— Avukat **Hasan Ürel**, müvekkilleri **Ahmet Kardam, Şeref Yıldız, Mehmet Bozışık** ile,

— Avukat **Kazım Bayraktar**, müvekkili **Ünsal Öztürk** ile,

— Avukat **Ali Kurt**, müvekkili **İbrahim Demirci** ile,

— Avukat **Aydın Erdoğan**, müvekkili **Hayati Küçük** ile,

— Avukat **Şenal Saruhan**, müvekkilleri **Seval Balçıklı** ve **Ayşe Funda Ata** ile, bütün başvurularına karşın, görüşemediler.

Savcılığın, görüşme konusundaki yazılı başvurulara, **"Sanığın yazılı görüşme talebi yok"**, **"Sanığın gözaltına alınma yazısı henüz savcılığımıza ulaşmamıştır"** vb. notlar düşerek, isteklerin reddedildiğini belirten Baro Başkanı Erzurumlu, bu gerekçelerin kimseyi kandıramayacağını, aslında savcılığın yasaya ve genelgeye karşın, izin verme konusunda bir takdir yetkisinin bulunmadığını ve bunun Adalet Bakanı'nca da bu şekilde kamuoyuna açıklandığını belirterek, savcının bu tutumunun suç olduğunu kaydetti.

Erzurumlu, 28 Eylül 1989 tarihinde gözaltına alınan Hacettepe Üniversitesi öğrencisi **Hatice Balak**'ın işkence gördüğünü de, aldığı 7 günlük raporla belgelediğini hatırlatarak, işkencenin genelgenin yayınlanmasından sonra da sistematik olarak sürdüğünü ve bu genelgenin bu haliyle uygulanma şansının olmadığını da sözlerine ekledi.□

İşçi sendikasını patron mu seçmeli

Adımlar (Gaziantep)-Tekstil işkolunda işçilerin huzursuzluğu giderek artıyor. Her gün yeni bir işyerinde işten atılmalar, kovulmalar görmek mümkün. Sosyal yardımlar işverenlerin keyfine göre ödenmek isteniyor.

Son olarak 205 işçinin çalıştığı ELYAF iplik fabrikasında işçiler Öziplik-İş Sendikası'na üye olmak istediler. İşveren sendikal çalışmaya önderlik eden 5 işçiyi işten çıkardı. Buna karşın, sendikaya üye olan 75 işçi de işyerinden elbiseleriyle kovuldular.

Adımlar'a görüşlerini açıklayan Öziplik-İş Şube Başkanı **Mehmet Kaplan**, Öziplik-İş Sendikası'nın mücadelesinin engellenmek istendiğini söyledi. 2222 sayılı yasanın 31. maddesine göre işçilerin, iradesiyle sendikaya üye olmaya, sendikadan ayrılmaya karar verebileceğini anımsatan Kaplan, **"Patron Noter memurunu ve Tekstil şube başkanını yanına çağırarak işçilere Tekstil'e üyeliği dayatıyor. Bölge çalışma müdürlüğüne şikayetlerimiz hep sonuçsuz kalıyor. Postabaşılar işyerlerinde askeri disiplin uyguluyor"**, dedi.

Öğrenim hakkını kazanmak için

Adımlar (Ankara)-İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi geçtiğimiz günlerde bir duyuru yayınlayarak TCK'nın 2547 sayılı yasanın 45/7 maddesi gereğince öğrenim özgürlüğü elinden alınanlar konusunda derneğin duyarlı olduğunu bildirdi.

Söz konusu yasa herhangi bir davadan dolayı hüküm giyenlerin öğrenim görme hakkını ortadan kaldırıyor.

İHD duyurusunda, 2547 sayılı yasanın 45/C maddesi uyarınca öğrenim görme hakkı elinden alınanların, İHD'nin hazırlamış olduğu bilgi formunu doldurarak kendilerine başvurmalarını istedi.

Bilgi formu edinmek isteyenler, **İHD Ankara Şubesi Konur Sokak 15/3 Kızılay-Ankara adresine başvurabilirler.**□

Devlet hastanesi başhekimine işkence!

● *Başhekim Dr. Hikmet Bolcal bile işkence gördükten sonra yoksul Kürt köylüleri ne yapsın!*

Adımlar (Diyarbakır)-Mardin'in Cizre ilçesine bağlı Bakarta mezrasında bir hastayı tedavi ettiği gerekçesiyle gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan Cizre Devlet Hastanesi Başhekimi **Dr. Hikmet Bolcal**, Hastanedeki görevinden gerekçesiz olarak uzaklaştırıldı.

8 Eylül günü Cizre'ye bağlı Bakarta mezrasında sağ olarak ele geçirilen bir PKK militanını tedavi ettiği gerekçesiyle gözaltına alınan ve 21 Eylül günü serbest bırakılan Dr. Bolcal, Diyarbakır'da düzenlediği basın toplantısında, başından geçenleri şöyle aktardı:

"Bir esnaf bana gelerek mezrada yüksek ateşli bir hastanın olduğunu söyledi. Bizde mezraya gittik. Hastanın yüksek ateşi vardı. Hastaya ağrı kesici bir iğne yaptım, daha sonra serumu takacaktım ki, evde bir telaş başladı, ardından beni evden çıkardılar, köyden uzaklaşmamı istediler. Cizre'ye vardıktan sonra Emniyet Müdürlüğü önünde polisler tarafından gözaltına alındım. Polislerle beraber tekrar köye döndük, ancak hasta evde değildi. Bu sırada dışardan silah sesi geldi, dışarı çıktık. Çatışmada bir güvenlik görevlisi yaralanmıştı. Beni yere oturttular, kaçmam halinde öldüreceklerini söylediler. Ve daha sonra tekme, tokat ve dipçikle dövmeye başladılar. Bir yandan da "teröristleri neden tedavi ediyorsun, onlara niye yardım ediyorsun, sende mi PKK'lısın" şeklinde suçlamalarda bulundular."

15 gün iş göremez raporu alan Dr. Bolcal, bu arada kendisine yapılan işkenceler için şikayetçi olmayacağını söyledi.

Diyarbakır, Mardin, Siir Tabipler Odası Başkanı A. Selam Yüksel de, konuyla ilgili olarak yaptığı basın toplantısında şunları söyledi: "Bir doktor arkadaşımız PKK'lıya sağlık hizmeti veriyor diye çeşitli işkenceler görmüştür. Biz hekimlerin görevi öncelikle hastalara, dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin yardım eli uzakmaktır. Hastanın suçlu veya aranan biri olduğu alnında yazmadığına göre, bu mantığa dayanarak işkence görmemek için müracaat eden hastadan, hekimlerin sabıka kaydı istemesi gerekmektedir. Ancak bölgedeki tüm insanları potansiyel suçlu görüyorlarsa bu mantığı Hipokrat yemini içmiş hekimlerin katılması mümkün değildir.

Oda olarak olayı şiddetle kınıyoruz. Ve bir hekimin işkence görmesini kabul edilmez olarak görüyoruz. Gerekli tedbirlerin alınmasını istiyoruz." □

İNGİLTERE'DEKİ TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN PROTESTOSU

□ **Mustafa Yaşacan**

15 Ekim'de Londra'da 5000'i aşkın Türkiyeli göçmen, sınırdışı edilmemek için kendini yakan **Şeyho İylgüven**'in ölümünü ve sınırdışı etmeleri, Türkiye'de Kürtler üzerindeki baskıları protesto için yürüyüş yaptı. Hackney bölgesinde **Halkevi** binasının önünden başlayan yürüyüşü üç göçmen örgütü ortaklaşa düzenledi: Londra Halkevi, Kürdistan İşçi Derneği ve Londra İşçi Birliği. Bu üç örgütün hiç birinin kendi pankardını taşımadığı ve üyeleri arasına kolluklu görevliler koymadığı yürüyüşte ortak pankartlar taşındı, ortak bildiriler dağıtıldı ve ortak sloganlar atıldı. Yürüyüşün ardından, Halkevi salonunda yapılan toplantıda üç örgütün başkanları, Kürt göçmenlerin sorunlarının çözümü doğrultusunda güç ve eylem birliğinin gereğini vurguladılar.

Aynı gün, Türkiye'ye gönderilmek üzere havaalanına götürülen 2 kişiden, yapılan müdahaleler sonucu sınırdışı edilmesi önlenen, ancak kendisini kabul edecek başka bir ülke bulunana kadar Londra'daki bir hapishanede tutulan bir ilticacıyla dayanışma için hapishane önünde süresiz bir gösteri başlatılıyordu.

2 Mayıs'tan başlayarak İngiltere'ye gelen çok sayıda Kürt göçmenlerin bir bölümü, iltica başvuruları incelenmek üzere "geçici izin" belgesi verilerek salıverilirken, 200 kadarı hapishanelere doldurulmuştu. Daha sonra, göçmen örgütlerinin yoğun çabaları sonucu hapishanelerdeki bu ilticacıların bazıları dışarı çıkabilmişti. Bu arada "geçici izin" belgesiyle içeri girebilenlerin sorguları da hızla başlamış, 35 kişi bu sorgularda elenmiş, gerçek "politik göçmen" olmadıkları savıyla geri gönderilmişti. Türkiye'de Kürtler üzerinde baskıların her geçen gün yoğunlaştığı koşullarda, bu uygulamanın "gaddarlık" olduğunu ileri süren ilticacılar, geri gönderilmek üzere bekletildikleri gözaltı merkezinde direniş başlatarak, başvuru dosyalarının bir kez daha incelemeye alınmasını istediler.

Şeyho İyigüven ve Doğan Aslan'ın geri gönderilme tarihleri belli olmuştu. Şeyho ve Doğan olayı protesto etmeye karar verdiler; öyle bir şey yapacaklardı ki, böylelikle belki sıradaki binlerce göçmenin burada kalmasını sağlayacaklardı.

5 Ekim Perşembe günü öğleden sonra hücrelerine döndüler, vücutlarına gazete ve tuvalet kağıtlarını, çarşafları sararak, yaktılar. Güvenlik görevlileri hücrenin kapısını kıramayınca telli kalın camları kırdılar. Şeyho ve Doğan ateşten bir küre gibi yanıyorlardı. Şeyho ertesi gün öldü. Doğan hala hastanede.

Aynı akşam hapishaneler boşaltıldı. Böylece ilticacılar 5 aydır özlemini duydukları özgürlüklerine kavuşuyorlardı, ancak onları yeni yeni sorunlar bekliyordu...

Üç göçmen örgütü tüm bu sorunlarla aylardır boğuşuyorlardı. Ayrı ayrı yerlerden, ayrı ayrı çözümlere ulaşıyorlardı. Sonunda, 15 Ekim günü, ayrı ayrı durmak yerine, yan yana durmayı tercih ettiler. Türkiye'deki Kürtlere yönelik baskıları İngiltere gündemine bir kere daha getirdiler ve **"ölsek de dönmeyeceğiz"** diyen Kürtlerle omuz omuza, içiçe yürüdüler.

Sahi neden insanoğlu, **"ölsek de dönmeyeceğiz"** der? □

Macaristan, vb.

Umur Coşkun

"Sosyalizm bir azınlık tarafından, parti tarafından kurulamaz. Sosyalizm ancak onmilyonlarca insan tarafından onu kendileri yapmayı öngördükleri zaman kurulabilir."

Perestroyka ve glasnost sözcüklerinin kaynakları araştırıldıkça, Polonya, Macaristan ve diğerlerindeki çalkantılı değişimler üzerinde düşündükçe; Lenin'in bu sözlerindeki çarpıcı içerik daha iyi anlaşılıyor. Sonra şu sözlerin, "Yaratıcı faaliyet yeni toplum yaşamının temel unsurudur. Sosyalizm yukarıdan emredilemez. Sosyalizmin özü mekanik bürokratik yaklaşımı reddeder; canlı yaratıcı sosyalizm kitlelerin kendi eseridir." Ve, "Tam demokrasiyi yaşamayan muzaffer sosyalizm olamaz."

Son cümledeki çeviri tuhaflığı için üzgünüm. Rusça bilmiyorum. Fakat cümlenin ingilizcesini defalarca okudum. (There can be no victorious socialism that does not practise full democracy). Bu cümleyi çoğu kez "Tam demokrasiyi yaşamadan sosyalizm zafera ulaşamaz" şeklinde çevirmiştik. (Daha titiz çevirmenlere bir sözüm yok). Başka bir deyişle, "önce demokrasi sonra sosyalizm", önce tam demokrasi yaşanacak, sonra ve bu noktadan kalkarak sosyalizm zafere ulaşacaktı. Böylece anlatımımız kolaylaşıyordu. Bu kolaycı anlatımla demokrasi, yalnızca sosyalizm için bir araç düzeyine indirgeniyordu. Oysa ilk sosyalizm kuruculuğunun önderi Lenin, bu basitleştirme ile yetinmiyor, daha başka şeyler de söylüyordu. Sosyalizmin üstünlük kazanmasından söz edebilmek için, böyle bir üstünlüğün ancak sosyalizmin tam demokrasiyi içermesiyle olanaklı olduğunu vurguluyordu. Kuşkusuz yalnızca bir cümleyle değil, tüm eserlerindeki ana fikirlerden biri olarak bunları söylüyordu.

Yoksa tam demokrasiyi yaşamaksızın, o onmilyonlar, kitleler nasıl yaratacaklardı kendi eserleri olan sosyalizmi. Üstelik "kitle", tek kişilikli bir bütün anlamına da gelmiyor. Sözünü ettiğimiz bir kişilikler hazinesidir. Kendi yaşamlarını daha iyileştirmek arzusu hiç kaybolmayan bir kişilikler hazinesi. İşin içinde onmilyonlar varsa, herhalde uygun adım yürüyüşten söz edilemez. Ne sosyalizme ne başka bir yere doğru. Ve sosyalizm, özgürlük ve demokrasi, bizim kafamızdaki şemaya göre, ya da kitaplarda önerildiği biçimde değil, belirli sınırsal çıkarlar etrafında kimi zaman birleşen ve kimi zaman ayrılan milyonlarca bireyin, arzu, umut ve mücadelelerinin bileşkeleri olarak şekillenecektir. Böyle de sürüp gidecektir, tüm insanlar kendilerini tam özür hissedene kadar.

Macaristan ve diğer sosyalist ülkelerdeki gelişmeler, sosyalizmin demokrasiyi daha çok içselleştirmesine dönük bir sürece işaret etmiyor mu? Politik olarak taraftsanız değişik bakış açılarına sahip olabilirsiniz. Örneğin, inançlı bir sosyalistseniz gelişmelere kuşkuyla bakabilirsiniz. Hatta eğer bir zamanlar bu ülkelerin "ileri (gelişmiş) sosyalist toplum"lar olduğuna, komünizme bir-iki basamak kaldığına dair kavramsal kurguya inanmışsanız hoşnutsuzluğunuz artacaktır. Yoksa kapitalist restorasyon mu kurumlaşıyor? Ya da sosyalizmin battığını düşünen cahil bir anti-komünist olarak ellerinizi ovuşturabilirsiniz. Belki de ileriyi gören bir kapitalist olarak, sosyalizmin ekonomik ye politik bir yenilenme süreciyle çekiciliğinin artmasından endişe duyabilirsiniz. Oysa tartışılan sorun taraflı bakış açılarının endişe ya da sevinçleri değildir. Sosyalizm, sosyalizmi kabul etmeyen güçlerle birlikte varolabilecek mi, onlarla birlikte gelişebilecek mi, sorun budur.

70 yıllık sosyalizm kuruculuğu deneyi bunun olanaklı olduğunu gösteriyor. Üstelik bugün ortaya çıkan pek çok önemli sorun, sosyalizmin kendi yarattığı ekonomik, politik, kültürel ve sosyal gelişmelerin ürünüdür. Ancak kimi sosyalist ülkede, gelişmenin geçmişe göre iki çok farklı yönü ön plana gelecektir. Birincisi sosyalist uygulamalara değişik nedenlerle karşı olan güçler siyaset sahnesinde açıkça yer alacaktır. İkincisi de sosyalizm ideallerini evrensel demokratik ilkelerle yeni bir tarzda birleştiren komünist, işçi ve sosyalist partileri çok partili sistem içinde hareketlenmek ve halkla bütünleşmek için çaba göstermek zorunda kalacaklardır. Sosyalizmin kuruculuğunu diğer politik güçlerle paylaşmanın yollarını arayacaklardır. Ülkelerin geleceğini belirleyecek olan sosyalizm ve demokrasinin bu yeni sentezidir.

* * *

Bugünün Türkiye'sinde bu yazı aykırı kaçmıyor mu? Aslında biraz öyle ama bugünün Türkiye'sinde yaşanan politik sosyal ve ekonomik ayıplar bize ait değil. İkincisi biz insanlığın nereye gittiğini görmeye çalışıyoruz, nereye gitmediği ise Türkiye'nin halinden belli oluyor. □

Cumhurbaşkanlığı seçiminin ötesi

ÖZGÜRLÜĞÜNÜ VEREBİLMEK

■ Mehmet Karaca

Türkiye'de bugünkü durum nedir? Türkiye 9 yıl sonra daha 12 Eylül'den çıkış sancıları yaşıyor. 12 Eylül sonrası oluşturulan çarpık yapılanmanın getirdiği engeller aşılabilmiş değildir. 82 Anayasası, siyasi partiler yasası, seçim yasası bunların başında gelmektedir...

Biz komünistler 1980'li yılların ortalarına kadar söze başlarken, önce karamsar bir tablo çizerdik. Bunun başında da, "dünyada savaş tehlikesinin arttığı, nükleer silahların birikmiş gücünün dünyayı birkaç kez yok edebilecek boyuta ulaştığı" konuşmalarımızın girişi olurdu. Peki, bunların hepsi boş laf mıydı? Hayır... Asla hayır. Sovyetler Birliği'nde iş başına bir Gorbaçov geldi ve "Glasnost ve perestroyka" politikası ile attığı somut adımlarla bu karanlık tabloyu tersyüz ediverdi. Gorbaçov'un elinde sihirli bir değnek mi vardı? Elbette hayır. Ama, Gorbaçov'un, tüm halklar için, sosyalist-kapitalist ayırımı yapmaksızın, materyalist-idealist ayırımı yapmaksızın, tüm insanlığı yok etmeye doğru sürükleyen bu sürecin durdurulması ve tersine çevrilmesi için, kararlı, hattâ "iradevi" adımları vardı.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren, dünyanın her tarafından tehlikeyi sezen barış güçleri, başta Avrupa olmak üzere giderek yığınsallaşıyor, belli başlı merkezlerde 80'li yılların başında yapılan miting ve gösteriler yüz binleri, milyonları buluyordu. Esas tehlikeyi caydırıcı güç de bu oluyordu. 1986 yılında İzlanda'da Reykjavik görüşmelerinden sonra karanlığa doğru giden süreç önce durakladı, sonraki görüşmelerin devamında da barıştan, yumuşamadan yana yol alınmaya başladı. Şimdi günümüzde görülüyor ki, barış güçlerinin mücadelesi ile kazanılan barış ve yumuşama süreci derinleşerek yol alıyor. Avrupa'daki füzelerin sökülmesi anlaşmasından sonra, konvansiyonel silahlarda da indirime gidilmesi, karşılıklı askerlerin çekilmesi süreci derinleşiyor. Sürecin henüz uluslararası güvenceleri kazanılmamıştır. Ancak, bu süreç evrensel değerlerden olan hümanizm ve demokratizm değerlerini insan bilincinde boşa çıkarmıştır. Politik sistem farkı tanımaksızın demokrasi ve insan hakları rüzgarı tüm dünyayı etkilemektedir. Bilince çıkan bu değerler, kurumları sarsmakta, "statüko'cu" yapıları değişime zorlamaktadır.

Türkiye de bu rüzgarların etkisindedir

Ülkemizde 12 Eylül'den sonra olup bitenler, düşünebilen her insanı etkilemektedir. Türkiye'de İnsan Hakları Derneği'nin açıkladığı sayılara bakarsak, 12 Eylül 80'den sonra 700 bin dolayında insan siyasi polis tezgahından, "işkence"den geçmiştir. Hele bugünkü yasaların yasal, açık çalışma izni vermediği bir parti veya bir örgüt üyesi isen ve polisin eline böyle geçmişsen, sanki işkence kaçınılmaz bir "kader" gibiydi. 9 yıl olup bitenlerin sonucu insan beyni bu olguya şartlanmıştı.

Bu, değişmez bir olgu muydu? Tabii ki hayır. "İnsanlık onuru işkenceyi yenecektir" diye boşuna bağrılmadı yıllardır. Cezaevlerindeki insanlar açlık grevlerinde boşuna ölmediler. Her türlü kötü koşullara kendilerini hazırlayarak, ülkenin demokratikleşebilmesi için, toplumun demokratikleşebilmesi için, devletin demokratikleşebilmesi için göçmenlikten ülkeye dönenler de, siyahlar giyip Cağaloğlu meydanında direnen analar da, bu eylemler ile işkencenin, işkencecinin üzerine üzerine yürüdüler.

Göçmenlikten son dönen TBKP ve TSİP yöneticileri ve üyeleri, alışılagelen işkence ve kötü muamele ile karşı karşıya kalmadılar. Ama üyelerinin serbest bırakıldığı, yöneticilerinin tutuklandığı koşullara razı mı olacağız? Elbette ki hayır. İşkencenin, işkencecilerin geriletilebildiği görülmüştür, ama bu, bundan sonra olmayacağı anlamına gelmiyor. Aksine, diğer tarafdan da devam ediyor. İşin üzerine örgütlü gidildiğinde, koşulları değiştirmenin olanaklı olduğunu da görüyoruz. Özal'ın, 27 Eylül'de Strasbourg'da Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi önünde yaptığı konuşma, içerik olarak ülkeye ilişkin, demokrasi ve insan hakları açısından birçok gerçek olmayan yanlar taşısa da, Türkiye'nin de devlet ve hükümet olarak, dünyadaki bu yumuşama sürecinden etkilendiğini, demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin Türkiye'de de artık gözardı edilemeyeceğinin -şimdilik resmi konuşma düzeyinde kalsa da- bilincine varıldığını görüyoruz. Partimiz TBKP'nin yöneticileri gözaltında iken, Adalet Bakanlığı'nın ve Başbakanlığın "sanığın gözaltında iken avukatı ile görüştürülebileceğine ilişkin', o aşamada uygulandırılmamış da olsa genelgeleri, hükümetin Avrupa Hakları Adalet Divanı kararını da kabul etmesi, bu gelişmelerin kimi işaretleridir. Ama Türkiye yapı olarak, devletin örgütleniş biçimi ile, onun içindeki işleyişleri ile henüz daha bu işlerin çok gerisindedir. Demokrasi ve insan hakları açısından Türkiye'de bir hukuk reformu kaçınılmazdır. Toplumda 12 Eylül'den sonra demokrasi ve insan hakları bilinci, 12 Eylül 80 öncesine göre gelişmiştir. Uluslararası barış ve yumuşama süreci sürekli bu değerlerin önünü açmaktadır. Ama Türkiye'nin iç hukuk yapısı, onun işleyişi, altına imza koyduğu uluslararası ve bölgesel sözleşmelerle çelişmektedir. Bu açıdan, Türkiye'de bir hukuk reformu kaçınılmazdır.

Bu olgularla Türkiye'de demokrasiyi kazanmak daha da olanaklı hale gelmiştir. Nasıl dünyadaki barış ve yumuşama sürece kendiliğinden gelişmiyorsa, ülkemizde de demokrasi ve insan haklarını kazanma kendiliğinden, "yukarıdan" olmayacaktır. Bugüne kadar kazanılan her hak, -kimilerinin karşılığı ağır ödenmiş, ödeniyor olsa da- atılan adımlar, yaratılan de falto durumlar sayesinde olabilmiştir, olabilmektedir. Ne yapalım ki, demokrasi ve özgürlüklerin kazanılabilmesi, kendi özgürlüğünden ferakat etmeden olamıyor. Ünlü Fransız filozof Volter'in "**ben sizin düşüncelerinizi benimsemiyorum ama, sizin düşüncelerinizin özgür olabilmesi için kendi özgürlüğümü vermeye hazırım**" diyebildiği gibi, özgürlükler için, politik çoğulculuk için böyle yapamazsak, nasıl kazanacağız demokrasiyi ve özgürlükleri?

"Kronik istikrarsızlık" mı, derinleşebilecek demokratikleşme mi?

Böyle bir soruya, eğer istikrarsızlık "devrim" getirecek bekleyişi içinde değilsek, elbette ki demokratikleşme yanıtını veririz.

Türkiye'de bugünkü durum nedir? Türkiye 9 yıl sonra daha 12 Eylül'den çıkış sancıları yaşıyor. 12 Eylül sonrası oluşturulan çarpık yapılanmanın getirdiği engeller aşılabilmiş değildir. 82 Anayasası, siyasi partiler yasası, seçim yasası bunların başında gelmektedir. Ceza yasasında politik çoğulculuğa örgütlenme hakkı tanımayan hükümlerin varlığı, işçi ve emekçiler yararına, ülkenin sorunlarına kendi çözüm önerilerini katmak isteyen komünist partisine yasal çalışma hakkının hâlâ tanınmamış olması, sorunların bir başka boyutunu oluşturuyor. Bu sorunların toplamı ülkede politik istikrarsızlığı yaratıyor.

Seçim yasasının antidemokratikliğinden yararlanan Özal, yüzde 36 oyla parlamentoda yüzde 65'lik çoğunluğu elinde bulunduruyor. Bu başlı başına bir politik istikrarsızlık unsuru iken, 26 Mart'taki yerel seçimlerde yüzde 21 ve hatta şimdiki kamuoyu yoklamalarına göre yüzde 15'lere kadar düşen oy desteği ile hükümette kalmaya, bu antidemokratik yapı üzerinde oturmaya devam ediyor. Özal şimdi de, ya kendini ya da tek başına belirleyeceği birini Cumhurbaşkanı seçtirip, Demirel'in tabiri ile "Çankaya'yı gaspa" hazırlanıyor.

Parlamentodaki muhalefet bir erken seçimle, bir Cumhurbaşkanı seçimi ile gündemi sınırlayınca, hem istediği sonuca ulaşamadı, hem de diğer alanları Özal'a bırakmış oldu. Açıkça söyleyelimki, sol bugün Türkiye politikasında rol oynamıyor. Sol kendi iç tartışmalarının yanında ülkenin karşı karşıya bulunduğu sorunlara ilişkin de, bunların çözümlerine ilişkin de, rejimi 12 Elül çaprazından çıkaracak, demokratikleşme yoluna koyacak çözüm önerileri geliştirememiştir. Partimizin 12 Eylül'den çıkışta ülkenin, toplumun ve devletin demokratikleştirilmesi için -yeterli görülür veya görülmez, doğru veya yanlış da görülebilir (biz doğruluğuna inanıyoruz)- alternatif önerileri vardır. Bizim eksikliğimiz, bunları hayata geçirmede yeterli olamayışımızdır. Kimi somut adımlar atıyor olsak da, barış ve demokratik yenilenme alternatif programının diğer alanlarına ilişkinde adımlar atabilelim ki, partinin politikası bir bütünlük arzetsin. Yine açıkça söyleyelim ki, radikal sol'un "reformist" saldırısı altında kadrolarımız cesaretle programı hayata geçirmede atak olamıyorlar. Günümüzde, marksist literatürde, reformla reformistin aynı şey olmadığı anlaşılamadı.

Özal ve Özal'ın politikasını ne yasal muhalefeti ne de yasadışına zorlanmış marksist muhalefet ayakları üzerine oturtabildi. Elbette ki birçok yanları ile irdelenmekte, tartışılmakta ve eleştirilmektedir. Özal, 12 Eylül'ün başından beri Cunta hükümetlerinde görev almış, ülke ekonomisini 12 Eylül sabahından itibaren tek başına üstlenmiş, 83 sonundan itibaren de hükümet başkanı olarak ülke yönetiminin bütün sorumluluğunu taşımaktadır. Yani, Özal'ın omuzlarında 9 yılın günahları vardır. İşkence, cezaevleri emekçilerin yaşamı koşullarının kötüleşmesi vb. Bir bütün olarak demokrasi ve insan hakları ihlalleri vardır Özal'ın sırtında.

Böyle bir Özal, "82 Anayasası'nı değiştirelim, düşünce ve inanç özgürlüğünün önündeki yasal engelleri kaldıralım" diyor. Daha da ileri giderek Kürt halkı konusunda bugüne kadarki devletin resmi ideoloji ve politikasını ters yüz eden (bu ters yüz edişi olumlu anlamda söylüyorum) sözler söylüyor, öneriler yapıyor. Tabii ki, burada "söylenene değil, söyletene bak" denilebilir. Ayrıca, "Özal bu konularda samimi değil, demagoji yapıyor" denebilir. Oyları düşüp desteği yitirince, halkın isteminin bir bölümünü, şimdilik yerine getiremeyecek de olsa, politikasına malzeme yapan güç toplamak isteği içinde yapabilir.

Ama bunlar karşısında yasal ve yasadışına itilmiş muhalefet ne yapıyor? Yasal muhalefet, hiç bunlar yokmuş, söylenmemiş farzederek susuyor. Bu konular kendilerine hatırlatılınca, "ben iktidara gelince yapacağım" diyorlar.

Türkiye'nin önündeki bir numaralı sorun demokrasi sorunudur. Demokrasi sorunu deyince de, 12 Eylül'ün bir bütün olarak tasfiyesi, onun anayasası, ceza yasası, seçim yasası, partiler yasası ilk başta gelir. Bu köklü dönüşümlerin demokratik bir yapıya kavuşabilmesi için bir mutabakat gerekir. Mutabakattan, sadece parlamentoda temsil olanağı bulmuş bugünkü üç parti anlaşılamaz elbette. Toplumun bir bütün olarak bu değişim ve oluşumlara özgürce katılımı olmalıdır. Özal'ın bu söyledikleri karşısında tüm muhalefet, tüm demokrasi güçleri beceriksizdir, başarısızdır.

Demokratikleşme projesi

Bir hafta sonra Cumhurbaşkanlığı seçimi var. Bu parlamentonun demokratikliği antidemokratikliği tartışılabilir. Onun seçeceği bir Cumhurbaşkanı'nın da demokratik olup olmayacağı tartışılabilir. Ama, bugünkü durumda bir askeri karışma olmaksızın varılacak bir mutabakatla seçilecek bir Cumhurbaşkanı, kronikleşmeye doğru giden politik istikrarsızlığın sona erdirilmesinin ve demokratikleşmenin önünü de açabilir.

Meseleyi bir Cumhurbaşkanlığına, hatta bu koşullarda yapılacak bir erken seçime indirgeyerek sorunların çözülemeyeceği de görülmelidir. Bunun için, Cumhurbaşkanlığı konusunda sağlanabilecek bir konsensüsün yanında, bir demokratikleşme paketi olarak, demokratik bir anayasa, Türk Ceza Yasası'ndaki 141, 142 ve 163'ncü maddeler, seçim yasası, siyasi partiler yasası, Kürt halkının varlığının resmen kabulü, genel af gibi konular da bu konsensüsün içinde olmalıdır.

Böyle bir demokratikleşme paketi, ülkenin demorasiye geçişinde bir ilk proje olabilir. Demokrasi isteyen herkes bu talepler etrafında birleşebilir. □

Türkiye'nin önündeki bir numaralı sorun demokrasi sorunudur. Demokrasi sorunu deyince de, 12 Eylül'ün bir bütün olarak tasfiyesi, onun anayasası, ceza yasası, seçim yasası, partiler yasası ilk başta gelir...

** Mehmet Karaca'nın son politik gelişmeleri değerlendiren yazısı, Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymasından önce yazılıp elimize geçmişti.*

Doç.Dr. Bülent Tanör

NORMAL BİR CUMHURBAŞKANLIĞI

Seçim "kıssa"sından çıkarılması gereken "hisse", Cumhurbaşkanlığının ayrı bir makam olmaktan çıkarılması gibi fanteziler peşinde koşmak değil, bu makamı normal parlamenter boyutlarına yeniden geri çekmekten ibarettir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminin bunca kapışmaya sebep olmasının ve ülkedeki siyasal hareketi arttırmasının arkasında yatan olgu nedir? Bunu, Özal'ın ihtirası ile muhalefetin direnişine bağlamak yetersiz bir açıklama olur.

Bence, gerideki asıl neden, cumhurbaşkanlığı makamının 1982 Anayasasıyla gerçekten önemli bir karar merkezi haline getirilmiş olmasıdır. Cumhuriyet Anayasacılığı döneminde ilk defa bu makam sembolik ve parlamenter bir görev olmaktan çıkarılmış, geniş yetkilerle donatılmış, ama sorumsuzluk ilkesi yine saklı tutulmuştur.

Özal'ın iştahını kabartan asıl nokta da bu olmalıdır. Böylece, meclisle çalışmayı içine sindiremeyen, çoğunluğuna dayanarak sık sık meclis çalışmalarını devre dışı bırakan, hatta hükümeti bile uzun süreler toplamayan Özal, kişisel yönetim hevesini bu yeni kanalda daha iyi tatmin edebileceğini ummaktadır. Doğrusu, seçim isabetsiz değildir ve sadece bir gösteriş merakıyla da açıklanamaz. Çünkü bu şekilde sahip olacağı geniş yetkileri serbestçe kullanabilecek, üstelik bir de "sorumsuzluk" zırhının arkasına saklanabilecektir. Dahası, ANAP tipi bir partinin verdiği kolaylıkla hem hükümete hem de meclis grubuna kolayca hâkim olmaya da devam edecektir.

Böylece 1982 Anayasasının Cumhurbaşkanına tanıdığı etkili rol rejim içi krizleri de besleyecektir. Cumhurbaşkanı ve başbakan ayrı siyasal kamplardansa muhtemelen sürtüşme ve tıkanıklıklar doğacak, bunlar aynı kamptansa çoğunluk istibdadı tehlikesi artacaktır. Sistem çok dâhiyanedir ve mucitleri Türkiye'nin kriz odağı haline gelmemiş bir kurumunu (cumhurbaşkanlığı) daha dinamit üzerine oturtmayı becermişlerdir.

Seçim "kıssa"sından çıkarılması gereken "hisse", Cumhurbaşkanlığının ayrı bir makam olmaktan çıkarılması gibi fanteziler peşinde koşmak değil, bu makamı normal parlamenter boyutlarına yeniden geri çekmekten ibarettir.□

Demokrasi ihtiyacının bilinciyle çözüm bulunabilir

SORUN, ANAYASA

■ Zülfü Dicleli

Özal sonunda cumhurbaşkanlığına aday oldu. Sağduyuyu, mantığı bir kenara bıraktı. Toplumdaki genel eğilimi dikkate almadı. Muhalefet partileri ile uzlaşmaya yanaşmadı. Sorunları, elinde daha çok güç yoğunlaştırarak çözebileceğini sanıyor. "Girişip göreceğiz" diyor. Kuvvetini misyonundan alıyor. Misyonu Türkiye'yi çağdaş burjuvazinin uluslar ötesi dünyasıyla bütünleştirmektir.

Özal, büyük bir olasılıkla cumhurbaşkanı olacak. Bu durumda manevra alanını daha da genişletebilir, yeni inisiyatifler alabilir. Karşılaşabileceği tepkiler, söz düzeyini aşmazsa, özellikle emekçileri ve aydınları umutlandırıp hareketlendirecek yeni bir politik içerik taşımazsa olacak olan budur. Bu durumda demokratikleşme süreci sürünmeye devam edecek, halkın özgürlükleri ile uluslarötesi sermayenin özgürlükleri arasındaki artan oransızlık yeni bunalımları koşullandıracaktır.

Tepkiler, Özal'ın beklediğinden daha geniş de olabilir. SHP, şimdilik pek işaretleri görülmese de, tabanın zorlamasıyla meclisten çekilme kararı alabilir, buna DYP de katılabilir. Toplumda buna görece geniş bir destek sağlanabilir. Özal ve ANAP, 26 Mart seçimlerinin sonucunu dikkate almadığı gerekçesiyle yalıtlanabilir. Böyle bir durumda inisiyatifin kimin eline geçeceği belirsizdir. Hâlâ soğuk savaş dönemindeymişiz gibi yaşayıp düşünenler, oluşacak boşluğu doldurmayı deneyebilirler. O zaman kuyuya atılacak taşı, sonra, kırk akıllı da gelse çıkaramaz.

Çıkış yolu hiç yok mu? Özal'ın oldu-bittilerine, demokrasiyi hiçe saymasına teslim mi olacağız? Ya da "erken seçim" isteyip beklemekle mi yetineceğiz?

Bugüne nasıl geldik, önce ona bir bakalım. Eğer 1987 seçimlerinden önce, yüzde 30 oyla iktidar olunabileceği fikri benimsenmeseydi, bugün yüzde 20 oyla cumhurbaşkanı olunmasının yolu açılabilir miydi? Eğer 26 Mart seçimlerinden sonra, "erken seçim" talebi yeni, demokratik bir anayasa hedefine bağlansaydı, cumhurbaşkanlığı seçimi konusu bu kadar öne çıkar mıydı? Eğer cumhurbaşkanının kim olacağından çok, onun yetkilerini de temsili düzeye indirecek köklü bir anayasa değişikliği konusu gündeme getirilseydi, Özal bu manevraları yapabilir miydi? Eğer ilk günden beri hedef, 12 Eylül'ün iyice ağırlaştırdığı onlarca yıllık rejim sorununa köklü, demokratik bir çözüm bulma olarak saptanıp, bu hedef ısrarla izlenseydi, sonuç böyle mi olurdu?

DYP, anayasa sorununu neredeyse unuttu. SHP, şimdi bu sorunu, ancak Özal'ı cumhurbaşkanlığından indirme yolu olarak yeniden hatırlıyor. Marksist güçlerin çoğu zaten bu sorunlara ilgisiz.

Türkiye'nin asıl sorunu, rejim sorunu, daha genel ve aydınlatıcı ifadesiyle politik kültür sorunu. Egemen politik kültür çağdışı, gelişmenin ihtiyaçlarına yanıt vermiyor. Bu, keyfiliğin, dayatmacılığın, komutçuluğun, şiddetin, şovenizmin, cinsiyetçiliğin, Bizans oyunlarının kültürü, bireyin, halkın, sınıfların katılımını dışlayan, karar alma süreçlerini daraltan, demokrasiyi, hoşgörüyü, çoğulculuğu kabul etmeyen, otoriter bir kültür. 1982 Anayasası bu kültürün maddeleşmiş biçimi. Ve bugün parlamentoda bulunan muhalefet partileri ve birçok sol çevre bu anayasayı değiştirmek, çağdaş, demokratik bir anayasaya ulaşmak hedefini başa almak yerine, bu anayasanın cenderesi altında deforme olmuş politik ortamda "iktidar mücadelesi" vermeyi içlerine sindirdikleri için herşey düğümlenmektedir. Bu partilerin misyonu nedir, sorusu hala açık ve duru bir yanıta sahip değildir.

Egemen politik kültür, otoriter zihniyet, bütün kurum ve partileri, bütün politik güçleri etkiliyor. O nedenle partiler kamplaşması, biryanda antidemokratik güçler karşı yanda demokratik güçler olarak belirmiyor. Onun için sorun, yalnızca rejimin, devletin demokratik yenilenmesiyle sınırlı değil, bütün politik yapıların, politika tarzının, politik ilişkiler sisteminin yenilenmesi.

Bunun için önce demokrasi ihtiyacının bilincine varmak zorunlu, demokrasiyi herşeyin önüne almak şart. Böyle yapılırsa, görülecek ki, gelişmeler, dünya ve Türkiye koşulları, daha şimdiden bütün politik kurum ve yapılarda, bütün politik hareketlerde yeni, demokratik bir politik kültürün ilk unsurlarını yaratmış bulunuyor. Nesnel ihtiyaçlar, kaçınılmazlıkla yeni oluşumlar getiriyor. Egemen gerici zihniyeti, klasik demokrasi anlayışını da aşan çağdaş, insancıl bir demokratik zihniyetle değiştirmenin olanakları giderek daha da güçlenecek.

Ama bunun için en az Özal'ınki kadar güncel ve gerçekçi bir misyona sahip olmak ve bunu yaşama geçirmek için en az onun kadar cesur ve girişimci olmak, hedefe kararlılıkla yürümek gerekir.

Bu misyon, Türkiye'yi kapitalist, sosyalist ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan bütün insanları birleştiren demokratik ihtiyaç ve özlemlerle, çağdaş insanlığın demokratikleşme hareketiyle bütünleştirmektir. Bu misyon, çağdaş, demokratik, çoğulcu, çok ideolojili, çok uluslu, çok kültürlü, şiddeti ve cinsiyetçiliği, doğayı unutmayı aşmış bir politik kültürü egemen kılmaktır. Çoğulcu, çeşitliliği zenginlik sayan bir mutabakat demokrasisidir.

Gelişmeler öyledir ki, gelecekte ancak bu misyona sahip çıkıp, kararlılıkla izleyen politik güçler toplumsal varlık hakkına sahip olabilecektir. Ancak kendini demokratik bir politik kültür anlayışıyla yenileyebilen politik partiler, akımlar ve kişiler Türkiye'nin önündeki sorunları aşmasına katkıda bulunabilecek ve dolayısıyla kendi varlık haklarını da kazanabileceklerdir.

Toplumun aydın kesimi, bütün partilerden soğumuş bir durumdaysa, emekçiler hiçbir partiye umut bağlamıyorsa, bu en başta hiçbir partinin yeni duruma yanıt veren bir performans ortaya koyamamasındandır. ANAP'ın yıldızının sönmesi de, yalnızca enflasyonu aşağı çekememesinden değil, asıl, politik yeniden yapılanma sorununun ciddiye alınmamasındandır.

Sorun şudur: Demokrasiden yana olmak, Özal'a karşı olmaya tabi kılınmamalı, tersine Özal'a karşı olmak demokrasiden yana olmaya tabi kılınmalıdır.

Özal'ın oldu-bittilerine teslim olmamak için öncelikle demokrasi misyonunu, uğruna herşeyi göze alacak kadar benimsemek ve bütün tepkileri bununla birleştirmek doğru olacaktır.

Toplumun önüne olumlu bir hedef koyulmalıdır. Toplum olumlu taleplerini öne sürmelidir. Olumlu hedef, bugün yeni, demokratik bir anayasa olabilir. Bu hedef, demokrasi isteyen bütün politik güçleri ve çok geniş halk kesimlerini birleştirebilir.

Partiler anayasa sorununu, öncelikle çözülmesi zorunlu sorun olarak gündeme getirirse, çok çeşitli halk kesimleri kendi somut demokrasi ve özgürlük taleplerini çeşitli platformlarda ifade ederlerse, bu talepler giderek daha geniş bir tabana yayılırsa, buna kimse karşı koyamaz. Sorun şudur: Demokrasiden yana olmak Özal'a karşı olmaya tabi kılınmamalı, tersine Özal'a karşı olmak demokrasiden yana olmaya tabi kılınmalıdır.

Bu durumda Özal, belki 1992'ye kadar seçim yapılmamasını savunacak gerekçeler bulabilir, ama yeni bir anayasa yapılması fikrine hiçbir şekilde karşı duramaz.

Eğer yeni bir anayasa yapılması fikri çevresinde geniş bir mutabakat sağlanırsa, o zaman buna bağlı olarak seçimlere ne zaman ve nasıl gidileceği konusunda da bir mutabakat oluşabilir. Bütün bunlar, politikayı bir kör döğüşü olmaktan çıkarıp, olağan bir yola sokabilir ve rejim sorununun çözülmesini başlatabilir.

Şimdi hepimiz kendimize şunu sormalıyız?

"Cumhurbaşkanı" Özal'ı her yerden yükselen "yeni, demokratik bir anayasa" talebiyle karşılayabilecek miyiz?□

DİK'in son dönem gelişmeler hakkındaki görüşleri

"DEMOKRASİ UFKU KARARMAYA BAŞLADI"

Demokrasi İzleme Kurulu (DİK), 17 Ekim günü Ankara'da, Mülkiyeliler Birliği'nde bir basın toplantısı yaparak, son sıralarda demokrasi için hâlâ sorun olmayı sürdüren gelişmeler hakkında geniş bir açıklama yaptı. DİK Sekreteryası tarafından düzenlenen basın toplantısına, Sadun Aren, Suphi Karaman, Güngör Aydın, Fatih Gümüş, Ülkü Orbay, Tevfik Çavdar ve Özcan Kesgeç katıldılar.

Basın toplantısını çok sayıda yerli ve yabancı basın mensubunun yanı sıra, bazı elçiliklerin basın ateşeleri de izlediler. Sadun Aren tarafından açılan basın toplantısında, DİK raporunu Özcan Kesgeç okudu. Toplantı, karşılıklı soru ve yanıtlarla, adeta bir basın konferansına döndü.

Yakında yapılacak olan Anayasa Kurultayı hakkında da bilgi veren DİK Sekreteryası, bir soru üzerine, Kürt sorunu için çalışmalar yapmak üzere DİK'e bağlı bir Kürt Komisyonu da oluşturulduğunu açıkladı. Verilen bilgiye göre, Kürt Komisyonu ilk toplantısından sonra, kendi kendisini genişletebilecek. Komisyon üyeleri arasında oldukları belirtilen milletvekillerinden, ANAP milletvekili Nurettin Yılmaz 11 Ekim'deki ilk toplantıya katılırken, SHP milletvekilleri Kemal Anadol, Hüsnü Okçuoğlu, Sedat Doğan, Ahmet Türk, Eşref Erdem katılmadılar. Ancak SHP milletvekillerinin söz konusu komisyonda görev almayacaklarını da bildirmedikleri öğrenildi.

DİK tarafından hazırlanan raporun metnini aşağıda sunuyoruz.

Bugün kalıcılaşarak ülkemizin demokratik gelişmesine katkıda bulunacağını umduğumuz yeni bir olayı başlatıyoruz. Demokrasi Kurultayı'nca biçimlendirilmiş olan Demokrasi İzleme Komitesi (DİK) bundan böyle yılda dört kere yapmayı düşündüğü bu gibi basın toplantılarıyla üç aylık dönemlere ilişkin "Türkiye Demokratikleşme Raporu"nu düzenli biçimde kamuoyuna açıklayacaktır. Gelecekte bu raporları kapsamlı ve ayrıntılı belgeler halinde sunacağız. Bu uygulamanın ilk örneği olarak, geride bıraktığımız 1989 yılı yaz aylarının toplu bir değerlendirmesini yapmak istiyoruz.

Üzülerek belirtmek zorundayız ki Türkiye'nin 12 Eylül 1980 askeri darbesinin yarattığı her bakımdan sakatlanmış toplumsal ortamdan kurtulma süreci yaz aylarında duraksamalar geçirmiş, bugünkü ekonomik ve siyasal bunalımın çoğulcu-demokratik parlamenter düzenin ilkelerine esastan aykırı bazı müdahalelere yol açabileceği yolunda ilk kaygılar doğmuştur.

Yaz ayları içerisinde, ülkemizin demokrasi ufkunu karartmaya başlayan gelişmelerin başlıcalarına kısaca değinmekte ve değerlendirmekte yarar vardır.

DİK *Raporu: "Ülkemiz demokrasi ve insan hakları açısından çok sıcak bir yaz geçirdi. Olaylar birbirini kovaladı. Ne yazık ki bugün bütün bu olayların yarattığı sorunların olumlu bir çözüme kavuştuğunu söylememiz mümkün değildir. Son yirmi yılın yığılmış biçimde günümüze aktardığı sorunların daha da büyüyerek ve ağırlaşarak devam ettiğine tanığız."*

1- İnsan hakları çiğnenmeye devam ediyor

Düşünce, örgütlenme, basın vb. temel insan hakları üzerindeki baskılar,. kısıtlamalar sürdüğü gibi, uluslararası düzeyde imzalanan sözleşmelere karşın, işkence de devam etmiştir. Tanzimatın ilanından bu yana varlığı ileri sürülen mal, can ve onur dokunulmazlığı kerelerce delinmiştir. Yaz aylarında bu bağlamda öne çıkan olay, başta Eskişehir ve Aydın Cezaevleri olmak üzere bütün cezaevlerinde yaygın bir şekilde uygulanan açlık grevleridir. Cezaevlerindeki insanlıkdışı koşullar ve bu koşulları pekiştiren yönetmelik, tüzük vb. kurallara karşı başlatılan açlık grevi yapan tutukluların da bulunduğu mahkumların, kapalı ve sağlıklı bir seyahata olanak vermeyen, cezaevi arabalarıyla on saati şakını bir sürede Aydın'a götürülmeleri, bu arada çeşitli kötü muamelelere maruz kalmaları, nihayet iki tutuklunun ölümü, olayları daha da tırmandırdı.

Açlık grevleri, koşulların değiştirileceğine ilişkin söz verilmesinden sonra bitti. Fakat şu ana kadar cezaevi koşullarında herhangi bir iyileşme saptanamadı. Bu nedenden ötürü grevlerin yeniden başlaması bizleri şaşırtmayacaktır. Devletin okuldan daha fazla cezaevi yaptığı ülkemizde buralardaki insanlık dışı koşulların sona ermesinin tek yolu var: Kayıtsız şartsız bir genel af. Ancak böyle bir aftan sonra cezaevi tüzükleri, yönetmelikleri vb. düzenleyici kuralların yeniden gözden geçirilmesi, değiştirilmesi mümkün olabilecektir. Komitemiz, demokrasimizin gelişmesinde, böyle bir affın gerçekleşmesini ilk adım olarak gördüğünü ifade eder.

2- Güneydoğu olayları

Ülkemizin demokrasi ufkunu bir ölçüde karartmaya yüz tutan duraksamaların başında Güneydoğu'daki olayların ve bu olaylara hükümetin yaklaşım tarzının Türkiye'nin siyasal hayatı üzerindeki bir kısım karmaşık etkileri geliyor. Özetle bu sorun Türkiye Cumhuriyetinin henüz her alanda tam anlamıyla modern bir cumhuriyet olmamasından ve Osmanlı Devletinden devir alınmış bir zihniyetin 21. yüzyılın eşiğinde hâlâ sürdürülmesinden kaynaklanmaktadır. Söz konusu zihniyet, kâh TRT'nin komşu ülkeler bağlamında bile Kürt sözcüğünü ağzına almayıp "etnik unsur" deyiminin belirsizliğinden sıyrılamaması, kâh Peşmerge kamplarında yaşayanlardan "Iraklı mülteciler" diye söz edilmesiyle, kâh yasak diller gibi çağdışı uygulamaların sürdürülmesiyle günlük yaşamda yüzlerce biçimde karşımıza çıkıyor, varlığını koruyor. Bu gerçek, sorunun çözümünün ancak siyasi olabileceğini, bunun da bir zihniyet değişikliği temelinde gerçekleşebileceğini ortaya koyuyor. Açık olan tek şey, iktidardan muhalefete kadar uzanan bir yelpazede yer alan tüm siyasal görüşlerin bu soruna sosyal ve siyasal anlamda bir çözüm üretmeleri gerektiğini gösteriyor.

Bir operasyon sırasında Yeşilyurt'ta köylülere dışkı yedirilmesiyle başlayan kötü davranışların sonucunda Silopi'de meydana gelen üzücü ve düşündürücü olaylara gelmiş bulunuyoruz. Komitemiz bölge ile ilgili olarak şu tespitleri gözler önüne sermek istemektedir:

— Güvenlik güçleri ile yöre halkı arasında karşılıklı güven duygusu yitirilmeye başlamıştır.

— Genelkurmay başkanının demeciyle bir kez daha kanıtlandığı gibi bazı güçler (asker ve iktidar çevreleri) yöre halkını düşman diye niteleme eğilimindedir.

— Yetkililer gerçekleri bölge halkına kendi diliyle anlatmayı düşünmemektedir. Önemli bir çoğunluğun Türkçe bilmediği yörede GAP kanalı gibi yeni bir iletişim kanallarının yararlı sonuçlar verebileceğini düşünemiyoruz.

— Güneydoğuda sürekli hale gelen insan hakları ihlalleri adeta doğal bir işlem gibi kabul edilmeye başlanmıştır. Böylece, olması gereken duyarlılık, yerini ölümcül bir duyarsızlığa bırakmıştır.

Güneydoğu olaylarındaki gelişme doğrultusunun demokrasi yaşamını olumsuz etkileyeceği açıktır. Başta siyasal partiler olmak üzere, Türkiye'de, tüm kurum ve kuruluşların bu konuya etkin bir çözüm getirecek politika üretimine katkıda bulunmaları gerekmektedir. Nitekim sayın başbakan Strasbourg'da tabuların yıkılması, Kürt sorunu da dahil olmak üzere birçok sorunun açıkça tartışılması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda DİK Kürt sorununu inceleyecek, tahlil edecek ve sonuçlarını DİK aracılığı ile kamuoyuna sunacak bir komisyonu oluşturmuştur. Bu komisyonun çalışmalarının kısa sürede bitirileceğini umut etmekteyiz.

3- İşçi sınıfına yönelik hareketler

Tutucu ve saldırgan ekonomi politikalarının işçi sınıfını hedef aldığı çok açıktır. 24 Ocak kararları, 12 Eylül ve sonrasındaki uygulamalar bu eğilimi açık bir biçimde ortaya koymuştur. Nitekim yeni çalışma yasalarının sendikaların, dolayısıyla işçinin elini kolunu nasıl bağladığı çeşitli örnekleriyle ortadadır. Sözleşmeli personel uygulamasıyla doruğa ulaşan "sendikasızlaştırma" politikası bütün hızıyla sürmektedir. Nitekim 1989 bahar eylemleriyle ekonomi ve sosyal hakları doğrultusunda önemli kazanımlar elde eden kamu işçileri üzerindeki baskılar, özellikle varolan sendikaları güçsüzleştirme, işçiyi sendikaya karşı tahrik etme gibi tutum ve kararlar sürmektedir. Çelik-İş grevinin, bugünkü çalışma yasalarını bile gözardı eden bir biçimde yetkisiz kişilerle bağıtlanması, bir önce değindiğimiz sendika karşıtı uygulamaların bir başka çarpıcı örneğidir. Bu bağlamda son örnek de 5 Ekim tarihli Resmi Gazetede yayımlanan grev yönetimi tüzüğüdür. Bu yeni tüzük greve karşı komando gücünü bile kullanmayı gündeme getirmektedir. Yeni tüzük, iptal edilenin de gerisindedir ve egemen çevrelerin işçi haklarına, dolayısıyla demokratik kurallara hangi gözlükle baktığını ortaya koyacak niteliktedir.

4- Ceza yasasındaki değişiklikler ve yargıdaki farklılaşma

Bir süreden beri hazırlandığı ileri sürülen ceza yasasındaki değişiklikler açıklandı. Çok kullanılan deyimle "Dağ fare doğurdu." İdam cezasının uygulama alanının daraltıldığı iddia edilerek insanlar bir kez daha aldatıldı. İdam cezası sadece "istisnai hale ilişkin hükümlerden" kaldırıldı. Buna karşın idam cezasının TBMM'ce onaylanmasının belirli bir süre ile sınırlandırılması, bu süre içersinde TBMM'de görüşülmeyen cezaların onaylanmış sayılacağının hükme bağlanması idam cezasını kolaylıkla uygulanabilir hale getirmiştir. Bugün TBMM'de görüşülmeyerek fiilen engellenen idam cezalarının bu yolla olsun ortadan kaldırılması olanağı böylece yok olmuştur.

Diğer yandan TÖB-DER davasında sivil mahkemelerin beraat kararı vermesi, askeri yargı ile sivil yargı arasında anlamlı bir yaklaşım farklılığı ortaya koymuştur. Bu ikilem Devlet Güvenlik Mahkemelerinin verdiği bazı kararlarda da hissedilmektedir. Yargıdaki bu ikilemin kamu vicdanında açtığı kuşku yarasına değinmeden edemeyeceğiz. Yargıdaki bu ikilemin demokratik gelişmemize önemli bir sekte vurduğuna işaret etmekte yarar vardır.

Başbakanın son Strasbourg gezisinde, gerek insan hakları mahkemesini ziyaretinde, gerekse genel kurulda yaptığı konuşmaları olumlu karşılıyoruz. Özellikle üzerinde durulan tabuları kaldıralım davetine candan katılıyoruz. Başbakan yurda döndükten sonra da iki temel ilkeyi hemen her konuşmasında vurgulamaktadır: Serbest piyasa-özgür düşünce. Bu iki ilke liberal düşüncenin olmazsa olmaz temelini oluşturur. Ne varki bu olumlu davranışına karşın 141, 142 ve 163'ün ceza yasasından çıkarılması doğrultusunda en küçük bir gelişme yoktur. Oysa bu maddelerin kaldırılması bir anayasa değişikliğini gerektirmemektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin Sosyalist Parti ile ilgili kararının gerekçesinde konu enine boyuna irdelenmiştir. Politik göçmenlerin tümüne karşı takınılan tavır da, dışarda söylenenlerle yurt içindeki uygulamaların çelişik olduğunu ortaya koymaktadır.

5- Sorun cumhurbaşkanı seçimi değil, düzen sorunudur

Türkiye yeni cumhurbaşkanı seçimine yukarıda özetle açıkladığımız bir ortamda giriyor. Cmuhurbaşkanının nasıl ve hangi adaylar arasından seçileceği konusunda siyasi partiler arasında süregiden tartışmaya taraf olmak, bizim görevimizin dışında. Biz DİK olarak olayın sadece bir cumhurbaşkanı seçimi olmadığı, temelde bir rejim sorunu olduğu noktasına dikkatleri çekmek istiyoruz. Kanımızca göre konu demokratikleşmeyi sağlayacak bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. Anayasa, seçim yasası, siyasi partiler yasası değişerek, tüm gücün ülkedeki bütün siyasal görüşlerin yansıdığı bir parlamentoda toplanması inancındayız. Böylece demokratikleşme yönünde en büyük adım atılmış olacaktır. Bunlar gerçekleşmeden, cumhurbaşkanının kim olacağı konusunda partilerarası uzlaşma olsa bile, anlamlı bir sonuca gidilemez. Bir kez daha vurgulamamız gerekir ki, demokratik düzenlerde güç parlamentodadır. Bu nedenle cumhurbaşkanlığı kurumu 12 Eylül'ün getirdiği olağanüstü yetkilerden arındırılmalıdır. Cumhurbaşkanının yürütmeyi de içeren yetkilerle donatılması cumhuriyet tarihinde ilk kez olmuştur. Bu yanlışın yeni bir anayasa, yeni bir seçim yasası, yeni bir siyasal partiler yasası ile kökünden değiştirilmesi gerekir. Ülkemizdeki demokratik gelişim açısından da bu, olmazsa olmaz bir koşuldur. □

PETKİM'İN SATILMASI ZOR

"KARARI HALK VERSİN"

Adımlar (İzmir)-Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği İzmir İl Koordinasyon Kurulu'nun katkılarıyla, Aliağa Belediyesi tarafından 8 Ekim Pazar günü **"Petkim'in Satışı ve Ülke Ekonomisindeki Yeri"** konulu bir panel düzenlendi.

Aziz Nesin tarafından yönetilen panele konuşmacı olarak, TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Genel Başkanı **İhsan Karababa**, Prof.Dr. **Burhan Şenatalar**, Petrol-İş Genel Başkanı **Münir Ceylan** ve SHP İzmir milletvekili **Kemal Anadol** katıldılar.

Petkim çalışanları, Aliağa halkı ve TMMOB İzmir şube üyelerinin geniş katılımıyla gerçekleşen panelin açış konuşması Aliağa Belediye Başkanı **Hakkı Ülkü** tarafından yapıldı.

Konuşmasına son on yıl içinde ülkemizi yönetenlerin uluslararası tekellere teslim olduklarını belirterek başlayan Ülkü, Türkiye halkının bağımsızlık savaşına değinerek, yıllar sonra ülkenin yeniden "düvel-i muazzama"ya teslim edilmeye çalışıldığını söyledi. KİT'lerin yabancılara satılmasına karşı toplumun tüm kesimleriyle birlikte kararlı bir mücadele içine girmek gerektiğini vurgulayan Ülkü, **"Bugün ülkeyi satmaya kalkanlar Lozan Anlaşması günlerinde yaşasalardı Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nca kendilerini İstiklal Mahkemesi'nde bulurlardı"**, dedi.

Kimya Mühendisleri Odası Genel Başkanı İhsan Karababa, KİT'lerin satılması yoluyla yalnızca kaynaklarımızın değil, onurumuzun da satıldığını, aydınlarımızın, mühendislerimizin ve işçimizin yok sayıldığını söyleyerek, **"Türkiye iddia edildiği gibi demokrasiyle yönetiliyorsa, satış konusunda şartlar ortaya konsun ve kamuoyunda tartışılsın, kararı halk versin"** dedi.

Petkim gibi kuruluşların stratejik önemde sayıldığı için grev yasağı kapsamına alındığını, oysa bu kuruluşların yabancılara satılmasında sakınca görülmediğine dikkati çeken Karababa, şöyle devam etti: **"Bu kuruluşlar yabancılarca satın alındığında çalıştırılmak zorunda değil, kuruluşlar içi boş olarak teslim edilecek, satılan bir kuruluşun yerine devlet aynısını kuramayacak bu teslim olmaktır."**

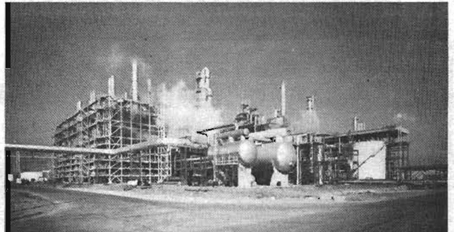
Prof.Dr. Burhan Şenatalar özelleştirme konusunun uluslararası boyutlarına değindi. Özelleştirmenin yeni ve ciddi tehlikeler taşıyan bir moda olduğunu, temelinin 1970'lerdeki kriz dönemlerinde yattığını belirten Şenatalar, 70'lerdeki krizin işçi sınıfının siyasi yaşama ağırlığını koyamadığı için beklenenin tersine kapitalist dünyada yeni sağ iktidarlar yarattığını ve bu yeni sağ iktidarların devletin her alandaki egemenliğine karşı çıkarak, piyasa ekonomisi ve özel sektörü savunduğunu, özelleştirmenin yeni sağ düşüncenin ayrılmaz bir parçası olduğunu, Türkiye'de de özelleştirme fikrinin 12 Eylül öncesinde TÜSİAD tarafından dile getirildiğini söyledi.

Petrol-İş Genel Başkanı Münir Ceylan, özelleştirme ve yabancılaştırma girişimlerinin gücünü 24 Ocak kararlarından aldığını, USAŞ ve ÇİTOSAN'daki özelleştirme girişimleri ve pratiğinin bu konuda bir ilk adım olduğunu, bu yolla kamuoyunun tepkisinin ölçüldüğünü, bundan sonraki adımın asıl hedef olan Petkim'in satışıyla başlayacağını belirterek **"kamuoyu yeterli tepkiyi vermedikçe bu iş sürecektir"** dedi. USAŞ ve ÇİTOSAN'ın satışının iç yüzünün bir sürü **"pislik"** dolu olduğunu ve bu kuruluşların çerez parasına satıldığına işaret eden Ceylan, acı olanın kamuoyunun gereken tepkiyi verememesi olduğunu söyledi.

Ceylan konuşmasını şöyle tamamladı: **"Özelleştirme, yabancılaştırma bir avuç işbirlikçi sermayedarın, uluslararası sermayenin çıkarınadır. Özelleştirme kapitalizmin ideolojik amacına ve genişleme arzusuna hizmet etmektedir. Petrol-İş Sendikası ülkemiz açısından çok önemli olan bu konuyu referanduma götürmeyi ve referandum yoluyla yabancılaştırma girişimlerini demokratik olarak durdurmayı öneriyor. Ama satışta ısrar edilir ve uygulamaya devam edilirse Petrol-İş Sendikası satışa karşı çıkacak, üyelerinin üretimden gelen gücünü kullanarak üretmeyecektir. Petrol-İş Sendikası'nın önümüzdeki günlerde yapılacak olan Genel Kurulu'ndan bu yönde bir karar çıkması için çalışacağız. Aynı kararı Türk-İş Kongresi'nde de savunarak ülke çapında bir genel greve giden yolu açmaya çalışacağız."**

SHP İzmir milletvekili Kemal Anadol, satışların engellenmesinde demokratik kamuoyunun tepkisinin çok önemli olduğunu ve karşı çıkışın mutlaka örgütlenmesi gerektiğini söyleyen Anadol şöyle devam etti: **"Her konuda konuşarak konuşma ve kefil olma rekoru kıran cumhurbaşkanımız bu konuda neden susuyor. Neredesiniz? Neden susuyorsunuz? Bunun cevabını verin.**

Yabancılara yapılan satışların altına düşülen notla uyuşmazlıkların çözümü için Viyana mahkemeleri yetkili kılınıyor. Böyle bağlayıcılığı olan bir satıştan sonra iktidara gelsek bile bu kuruluşları geri alamayabiliriz. Türkiye'nin içine düşürüldüğü durumda gerçekten bir bağımsızlık savaşı vermek gündeme gelmiştir. Bugünkü iktidar sahipler 1919'larda yaşasalardı sadrazamlığı Damat Ferit Paşa'ya bırakmazlardı. Damat Ferit bunların yanında olsa olsa postacı başı olurdu." □

PETKİM. Ülkenin en büyük sanayi kuruluşlarından biri. Satılması TBMM gündemine de girmiş durumda.

"Tarih ve gelecek kuşaklar adına uyarıyorum"

Adımlar (Ankara)-SHP İzmir milletvekili **Kemal Anadol** "Aliağa rafinerisine ait pay senetlerinin yabancılara satılacağı ve bu uygulamanın çeşitli sakıncalara neden olacağı iddialarını tesbit etmek ve ulusal çıkarlarımızın zedelenmemesi için tutarlı bir politika oluşturmak amacıyla" vermiş olduğu **meclis araştırma önergesi** hakkında, TBMM Genel Kurulu'nda bir konuşma yaptı.

Konuşmasına Petkim'in ve Aliağa rafinerisinin üretim ve teknoloji kapasitesi açısından ulusal bir servet ve övünç kaynağı olduğunu anlatarak başlayan Anadol, birbirlerine sıkıca bağlı olan bu devlet işletmelerinin yabancılara satılmasının anayasal ve hukukşal dayanaktan yoksun olduğunu vurguladı.

Kemal Anadol, İstanbul Üniversitesi İktisat ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde görevli 26 bilim adamının uyarılarının dikkate alınması gerektiğini belirterek, hammadde açısından Aliağa rafinerisine bağımlı olan Petkim'i satın alanların kısa sürede rafineriye de göz dikeceklerini sözlerine ekledi.

Daha sonra, dünyadaki özelleştirme ve yabancı sermayeye açılma uygulamalarıyla bir karşılaştırma yaparak, İngiltere dahil, başka hiçbir ülkenin ulusal ekonomide belirleyici yeri olan böylesi işletmeleri yabancılara sınırsız bir biçimde satışa sunmadığını söyleyen Anadol, şöyle dedi: "Biz yabancı sermayeye karşı değiliz. Yeni teknoloji getiriyorsa, ihracatı arttırıyorsa, Türkiye'de yatırım yapıyorsa, bu artık sistemler üstünde, tartışma konusu olmaktan çıkmış bir gerçektir."

Kemal Anadol, konuşmasına son verirken hükümete şöyle sesleniyordu:

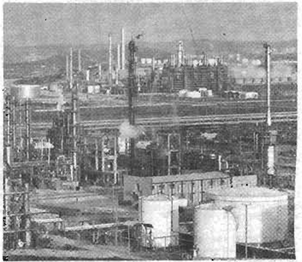
"Vatan topraklarını, Ulusal Kurtuluş Savaşımızdan sonra halkımızın dişinden tırnağından arttırarak, yabancılara borçlanarak kurduğu fabrikaları, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin egemenlik hakkını, Türk mahkemelerinin yargı hakkını hiçe sayarak, yok pahasına yabancılara satanları tarih ve gelecek kuşaklar önünde uyarıyorum."

Kocaeli'den gelen ses: PETKİM SATILMASIN

Adımlar (Kocaeli)-Geçtiğimiz günlerde Sosyalist Parti Kocaeli İl Örgütü'nün başlatmış olduğu Petkim'in yabancı sermayeye satılmasına karşı imza kampanyası genişleyerek sürüyor.

12 Ekim'de Sosyalist Parti İl Örgütü Başkanı **Hasan Mırık** ve Adımlar Kocaeli temsilcisi **Nevzat Cingirt** ve **Mehmet Alçınkaya** ortak bir basın toplantısı düzenleyerek, imza kampanyasının çapını genişlettiklerini bildirdiler. Basın toplantısının ardından Kocaeli'deki siyasi partileri ziyaret eden Mırık, Cingirt ve Alçınkaya SHP, DSP ve RP Kocaeli il başkanlarınında desteklerini aldılar. Kocaeli SHP, DSP ve RP İl Örgütleri imza kampanyasını desteklediklerini yazılı olarak açıkladılar.

SP ve Adımlar Kocaeli Temsilciliği'nin ortak basın açıklamasında, kısaca şu görüşlere yer verildi: **"Bizim gibi ülkelerde özelleştirmenin tekelleri palazlandırma işlevi yanında bir gayrı millileştirme damgası taşıması kaçınılmaz görünüyor. Demekki özelleştirmenin şu veya bu biçimine değil kendisine karşı çıkmak gerekiyor. Ekonomimizde büyük ağırlığa sahip olan kamu sektörünün olanaklarının ulusal çıkarlar temelinde değerlendirilmesi, demokratik bir kalkınmaya yönelmenin başlıca aracı olacaktır."** □

ANADİLE YASAK OLMAZ

2932 SAYILI YASA KALDIRILMALIDIR

*Adımlar'ın 20. sayısında arkadaşlarımız **Mevlüt İlgin** ve **Metin Dantş**'ın SHP meclis grub başkanvekili **Hasan Fehmi Güneş** ile SHP'nin TBMM'ye 2932 sayılı yasanın kaldırılmasına ilişkin verdiği yasa teklifi üzerine yaptıkları konuşmayı yayımlamıştık. Bu sayımızda da SHP milletvekilleri, **Kemal Anadol, Hikmet Çetin, Metin Kahraman, Hüsnü Okçuoğlu, Veli Aksoy, Salih Sümer** ve **Mahmut Alınak** ile ANAP milletvekili **Nurettin Dilek**'le yapılan söyleşileri yayımlıyoruz.*

Kemal Anadol, SHP İzmir milletvekili

"DEVLETİMİZİN ADI TÜRKİYE CUMHURİYETİDİR"

— Sayın Anadol, 2932 sayılı yasayı insan hakları ve demokrasi açısından kısaca değerlendirir misiniz?

Anadol: Adı geçen yasa çağdışı bir yasadır. İnsanlıkdışı bir yasadır. Bunun bir an önce yürürlükten kaldırılması, Türkiye'deki diğer antidemokratik yasaların da tasfiyesi anlamına gelir. Bu konuda söyleyecek başka birşey yok. Utanç verici bir yasanın bir an önce kalkması gerekiyor.

— SHP Grubu'nun Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile ilgili bir genel görüşme isteği var. Bu genel görüşme isteminin kapsamı ne olacak? SHP'nin tutumu ne olabilir?

Anadol: Bunu grup yöneticilerine sormak gerekir. Ama bizim tutumumuz nettir. Irkçı-şoven yaklaşıma karşıyız. Devlet terörüne karşıyız. Bireysel teröre karşı olmak yetmez. Aynı şekilde devlet terörüne de karşı olunmalıdır. Her türlü teröre karşı bir anlayışla Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorununa yaklaşmak gerekir. O nedenle, yasalar bir generalin söylediği gibi İstanbul'da başka Hakkari'de başka uygulanamaz. O zaman biz hukuk devleti olmayız. Ortak Pazar'a filan girmeye hiç kalkışmamalıyız. Yasaların genelliği ilkesi evrensel bir kuraldır. İstanbul'da nasıl uygulanıyorsa Ankara'da, Doğu'da, Güneydoğu'da aynı şekilde uygulanmalı. Kaldı ki yasalar tek başına hukukun belirtisi değildir. Kanun devleti başkadır, hukuk devleti başka. Türkiye'nin bir an önce hukuk devleti haline gelmesi gerekir.

— Son sürgün olaylarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Anadol: Son sürgün olayları da 12 Eylül'ün hediye ettiği yüz kızartıcı antidemokratik ve Türkiye'nin dünya nezdinde dışarıda itibarını kıran utanç verici bir yasadan kaynaklanmaktadır. Uygar bir toplumda böyle şeyler olmaz.

— Doğu ve Güneydou'daki "sorunun" adı konmuyor. Sizce sorunun adı nedir?

Anadol: Devletimizin adı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türk Cumhuriyeti değildir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde, Türk halkı yanında Kürt halkı vardır. Lazlar, Çerkezler, Gürcüler vardır. Bunları, başımızı kuma gömerek, Türkiye'de sadece Türk halkının yaşadığını söylemek, ötekilerini inkar etmek, şoven düşüncedir. Gerici düşüncedir. Irkçı düşüncedir. Ve dünyaya gözlerini kapatmaktır. Bugün SSCB'de Baltık Cumhuriyetlerinden, Moldavya'ya, Azerbaycan'dan, öteki Kafkas Cumhuriyetlerine kadar, Fransa, İspanya, İngiltere, İrlanda da bütün halklar varolma mücadelesi veriyor. Bunların hepsinin kendilerine özgü mücadele koşulları var. Türkiye'ye örnek olurlar olmazlar ayrı bir tartışma konusu. Ama Türkiye'de Kürt halkının varlığını inkar etmek şovence davranmaktan başka birşey değildir. Uygar, çağdaş bir devlete yakışmaz. Mücadelemiz bu anlayıştan kaynaklanıyor. Benim kişisel anlayışım da budur.□

Hüsnü Okçuoğlu ve Kemal Anadol.

Mehmet Kahraman, SHP Diyarbakır milletvekili

"BİR DİL SUÇ İŞLEMENİN ARACI OLAMAZ"

— Sayın Kahraman, siz 2932 sayılı yasayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kahraman: Biliyorsunuz, SHP 2932'nin kaldırılması ile ilgili bir yasa teklifi verdi. Genel başkanımızın imzasıyla.

Biliyorsunuz, bir devletin resmi dili ayrı, o devlette yaşayanların anadilleri ayrı bir konudur. Anadil, doğumdan, aileden gelen, bölgede konuşulan dildir. Bunların konuşulması devlet bütünlüğünü zedeleyen bir konu değil, özellikle o ülkenin kültürel mozaiğini çoğaltıcı, renklendirici, güçlendirici bir işlev görür anadiller.

Biz, bu yasanın karşısındayız. Yani bir dilin konuşulması suç işleme aracı olamaz.

— Sürgün olayına nasıl bakıyorsunuz? SHP'nin girişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kahraman: Çağımızda yargı organının kararı olmadan insanları keyfi olarak sürmek ilkel bir davranıştır. İnsan haklarını zedeleyen bir olay. Bu, Olağanüstü Hal Valiliği'ne verilen bir yetki. Anayasaya aykırı bir yetkidir. Hele idarenin dilediği şekilde, hiçbir neden göstermeden ve bir yargı kararı olmaksızın, sürgüne gönderilen insanın suç işleyip işlemediği belirtilmeksizin böyle bir uygulamaya girmesi anlaşılır şey değil. Burada, idarenin uygulamasına keyfilik kazandırıcı bir yetki var. Tüm insan hakları, özgürlükleri ile uluslararası sözleşmelere ters düşen bir karardır. Antidemokratik yetkilerin parlamento tarafından dana ortadan kaldırılması gerekir. Bugün parlamentoda çoğunluğu elinde tutan siyasi iktidarın anayasaya aykırı, antidemokratik yasaları elden geçirerek, anayasa doğrultusunda, insan hakları ve demokrasi doğrultusunda üzerine düşeni yapması gerektiği görüşündeyim. Bu dönem parlamentosuna büyük görevler düşüyor. Bu görevi yerine getirdiğimiz taktirde, yargı organının yetkilerini güçlendirdiğimiz anda, bu tür antidemokratik uygulamaların önüne geçmiş olacağız.□

Mahmut Alınak, SHP Kars milletvekili

"DİLİN ZARAR VERDİĞİ GÖRÜLMEMİŞTİR"

— 1983 yılında MGK tarafından çıkarılan 2932 sayılı yasa T.C.'nin tanıdığı ülkelerin birinci resmi dilleri dışında başka dillerde düşünce açıklamayı yasaklamıştır.

Alınak: Bugüne kadar bir dilin insanlığa zarar verdiği görülmemiştir. Özellikle ülkemizde birçok dilde yayın yapılabildiğine göre, Kürt diliyle de yayın yapılabilir. Bu konudaki yasak insan hakları ve demokrasi açısından ne kadar geri bir toplum olduğumuzu gösteriyor. Kaldı ki, dil olayı, üst yapı kurumu da değil. Senin dilin şudur, seninki budur diye bir belirlemede bulunmak imkanı da yoktur.

— SHP Meclis Grubu'nun TBMM'ye verdiği konu ile ilgili yasa teklifini nasıl karşılıyorsunuz?

Alınak: Olumlu bir gelişme. Türkçenin dışındaki dillerde yayın yapabilmeyi yasaklayan bir yasanın kaldırılmasıyla ilgili bir yasal girişim. SHP'nin yaptığı budur.

— Son sürgün olaylarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Alınak: Sürgün olayları, ülkede yargılanmayana başka güçlerin yargılama yapmasıdır. Yargılama yetkisi olmayanların, yargı yerine geçerek vatandaşı yargılaması, mahkûm etmesi, demokrasi açısından yüzkarası bir uygulamadır. Bu olay, Türkiye'de insan hak ve özgürlüklerine kişilerin kişisel uygulamalarıyla her zaman yerle bir edeceğinin delilidir.

ANAP iktidarı ve onu yönlendiren görünmez güçler, bu olayla demokrasiyi nasıl hiçe saydıklarını, keyiflerince nasıl ayaklar altına alabildiklerini somut bir biçimde ortaya koymuştur. İktidar ve arkasındaki güçler, bu uygulama ile demokrasi sınavında sınıfta kalmışlardır.

Salih Sümer, SHP Diyarbakır milletvekili

"BENİM ANADİLİM KÜRTÇEDİR"

— Sayın Sümer, 2932 sayılı yasa denilince ne düşünüyorsunuz?

Sümer: Benim anadilim Kürtçedir. Ben okula başlayıncaya kadar tek kelime Türkçe bilmiyordum. Yedi yaşıma kadar annem bana hep Kürtçe öğretti. Ben okulda Türkçeyi öğrenmişim. Şimdi istedikleri kadar desinler, anadilimiz Türkçedir, diye. Ben şimdi TBMM'deyim. Annem benim yanıma geldiğinde hala tek kelime Türkçe konuşmuyoruz. Şimdi ben anneme niye Türkçe bilmiyorsun mu diyeyim? Anadilim Kürtçedir. Ben hiçbir zaman anadilimin Türkçe olduğunu kabul edemem. Ama resmi dilimiz şimdiki yasalara göre Türkçedir. Bu yüzden Türkçe konuşuyorum. Ama yeri gelince Kürtçe konuşuyorum.

— Son günlerde Olağanüstü Hal Valiliği'nin yeni bir girişimi olarak sürgünler başladı. Partinizin bölgedeki yöneticilerine de yönelik bu sürgün olayları üzerine ne söyleyeceksiniz?

Sümer: Bu sürgünler taa Şêx Sait isyanında başlamıştı. Özal, Türkiye çağ atlıyor, diyor ama insanlar yerinden, yurdundan ediliyor. Benim bölgemde, bana gelen bilgilere göre 30-40 milyarlık cezaevi projeleri yapılıyor. Ben yetkililere söyledim. Bu paralarla fabrika yapılsa, en az 10 fabrika kurulur. Biz devletimize sıcak bakıyoruz ama hükümetin yanlış politikaları sonucu bize "iyi devlet" muamelesi yapmıyor. İsteriz ki bizim insanlarımız da caddelerde serbestçe dolaşsın.

Nurettin Dilek, ANAP Diyarbakır milletvekili

"HİÇBİR YERDE, HİÇ KİMSENİN ANADİLİ YASAKLANAMAZ"

— Sayın Dilek, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki olayları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dilek: Diyarbakırlı, Vanlı, Bitlisli olmak, Doğulu ya da Güneydoğulu olmak bir nitelik değildir diyorum. Doğunun geri kalışının, Doğu'daki meselenin coğrafya ile sınırlı olmadığını düşünüyorum. Doğu'da bir sürü ekonomik, sosyal, kültürel alanda bir sürü boşluk var. Benim kişisel görüşüm, bu meselenin gerçekçi çözümü için gerçekçi bir proje çıkarmak ve bu projeyi hayata geçirirken bilhassa Doğu'da olmayanları taraftar tutmamak, ayrılıkçı değil, Türkiye'yi bir bütün olarak görüp, bu projeyle meseleyi acilen çözmek lazım. İlk hedefimiz budur.

Geçmişte iktidarların bu konuda büyük ihmalkârlıkları vardır. Örnek vermek gerekirse; Diyarbakır, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ticaret ve kültür merkezi olmasına rağmen, Diyarbakır'da okuma-yazma oranı yüzde 38'dir. Geri kalan yüzde 62'si okuma-yazma bilmiyor. Belki hiç Türkçe bilmiyorlar. İkinci bir örnek, yine Diyarbakır'da bu yıl 35 bin çocuk okul olmadığı için okula gidemiyor. Benim kısaca demek istediğim şey şudur: Doğu'daki mesele ekonomiktir, kültüreldir. Biz orada bu konulara ne kadar ağırlık verirsek, meselede o derecede çözülecektir.

— Peki, anadilin yasaklanması konusunda ne diyeceksiniz?

Dilek: Şimdi ben şunu söyleyebilirim. Bir kere dünyanın hiçbir yerinde, hiç kimsenin anadili yasaklanamaz. Anadil, yasayla, bir takım yasaklarla düzenlenmemeli. Ben buna karşıyım.

— SHP'nin 2932 sayılı yasanın kaldırılmasına ilişkin TBMM'ye verdiği yasa teklifi hakkında düşünceleriniz?

Dilek: SHP'nin teklifi cidden politik amaçlı değilse ve benim grubumdan topluca red oyu kullanmazsa, ben bu yasanın yürürlükten kaldırılması için oy kullanacağım. □

Hikmet Çetin, SHP Diyarbakır milletvekili

"YASALAR BİR İNSANIN ANADİLİ ŞU YA DA BU OLSUN DİYEMEZ"

— Sayın Çetin, MGK'nın çıkarttığı 2932 sayılı yasayı insan hakları ve demokrasi açısından kısaca değerlendirir misiniz?

Çetin: Aslında bu yasa, bırakın demokratik yöntemlerle idare edilen bir ülkede, dünyanın hiçbir ülkesinde karşılaşılabilir bir yasa değildir. O yasa 1983 yılında, seçimlerden hemen sonra, hükümet kurulmadan çıkarılan, 19/10/1983 tarihli bir yasadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana hangi sorun çıktı da, ortada hangi sorun var da bunu çözmeye yönelik böyle bir yasa çıkarıldı anlaşılmıyor. Aslında yasanın varlığından da kimsenin haberi yok. Kamuoyu bu yasanın içeriğini bilmiyor. Biz, geçen yıldan beri genel başkanımız Erdal İnönü ile birlikte, bir çalışma yaptık. Onun dileği, onun isteğiyle bu yasa üzerine çalışma yaptık. Yapılan çalışmalar gösterdi ki, aslında bu yasayı şurasından burasından düzeltmek olanaksız. Yasanın tümüyle yürürlükten kaldırılmasının daha yerinde olacağı görüşüne vardık. Bunun için grup olarak bu yasanın tümüyle yürürlükten kaldırılması yönünde bir yasa teklifinde bulunduk. Dilerim bu sadece bir partinin meselesi olarak kalmasın. Bu yasanın kaldırılmasına diğer partiler de sıcak baksın. Ve bir an önce yürürlükten kalkması için destek versinler.

Bu yasanın detaylarına girmek istemiyorum. Ama bir 3. maddesi var. Aslında böyle bir madde dünyanın hiçbir yerinde yok. İşte bu madde, "Türkiye vatandaşlarının anadili Türkçedir" diyor. Yasalar, bir insanın anadili şu ya da bu olsun diyemez. Anadil neyse odur. Bunu yasayla tayin etmek, bırakın demokrasiyle, insan haklarıyla da bağdaşır bir yanı yoktur. Zaten anayasada "devletin resmi dili Türkçedir" deniliyor. Bunun ötesinde insanların anadiline yasa ve zorlama ile yasak getirmek ne demek? Ne insan hakları, ne özgürlüklerle bağdaşır yanı yoktur bunun.

Bu yasa demokrasimiz için kara bir lekedir. Tümden kaldırılması gerçeği ortadadır. Biz, grup olarak elimizden gelen çabayı harcayacağız.

— Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki olaylarla ilgili partinizin bir de mecliste genel görüşme istemi oldu? Neyi amaçlıyorsunuz?

Çetin: Amaç şudur: Bir kere bir süredir olaylarda bir tırmanma var. Bu tırmanmanın sonucunda, doğudaki halk büyük bir sıkıntıyla karşı karşıyadır. Bir yanda partimiz içişleri bakanından yöreyle ilgili bilgi alma girişiminde bulunuldu. Öte yanda, genel başkanımız bölgeye bir gezi yaptı. İncelemelerde bulundu. O gezi, daha çok gözleme, saptama ve resmi yetkililerden bilgi almayı amaçlıyordu. Gezi sonunda bir değerlendirme yapıldı. Bu konuların tümünün mecliste görüşülmesine karar verdik. Konunun meclisin bilgisine sunulması gerekir. Tüm yönleriyle gündeme gelmesinin yararlı olacağını düşündük.

— Peki, son sürgün olayları...

Çetin: Benim öğrendiğim bilgilere göre, sürgün kararı, Olağanüstü Hal Valiliği'nin almış olduğu bir karar değil. Olağanüstü Hal Yasası'nın olağanüstü hal uygulanan bölgede valilere verdiği bir yetkidir. Bu yetkiye dayanarak Siirt Valisi'nin yaptığı bir uygulamadır. Böyle bir uygulama elbette çağdışı, ilkel bir uygulamadır. İnsan hakları ve demokrasi ile alakası yoktur. Bu bir lekedir. Bir an önce yürürlükten kaldırılmalıdır.

Hüsnü Okçuoğlu, SHP İstanbul milletvekili

"ANADİLLER O TOPLUMUN ZENGİNLİĞİDİR"

— Sayın Okçuoğlu, 2932 sayılı yasa ile ilgili sizin görüşlerinizi öğrenebilir miyiz?

Okçuoğlu: Asıl üzerinde durulması gereken 2000 yılına doğru giden Türkiye'de, Ortak Pazara girmeye aday olan bir ülkede, insanların kendi anadilleriyle konuşmalarının yasayla yasaklanmış olmasıdır.

İşte bunun için, sayın genel başkanımızın da özellikle ilk imza sahibi si partiler de bu yaraya karşı duyarnuda, antidemokratik 2932 sayılı yasanın tümden kaldırılması için teklif bekliyoruz.

Dilerim, isterim, tüm diğer siyasi partilerde bu yaraya karşı duyarlık göstererek, çağdışı ve insanımızın hakkı olmayan, toplumumuzun gelişmesine hiçbir katkısı olmayan böylesi antidemokratik bir yasanın ortadan kalkmasına katkıda bulunurlar.

Özellikle şunu söylemek istiyorum. Bir toplumda çeşitli anadiller mümkündür. Bu anadiller o toplumun zenginliğidir. Dillerin farklılığı, kültürlerin farklılığını getirebilir. Bu anlamda 2000 yıllarının dünyasında ve bize düşen parçası Türkiye'de anadilin yasaklanması, anadile baskı uygulanması gerek insani açıdan, gerekse insan hakları ve demokrasi açısından anlaşılır değildir.

— Sayın Okçuoğlu, 2932 sayılı yasanın kaldırılması ile ilgili verdiğiniz yasa tasarısıyla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki olayların mecliste bir genel görüşmede ele alınması istemi arasındaki bağıntı...

Okçuoğlu: Şunu söyleyeyim: aslında ikisi çok farklı şeyler değil. Bir tanesi varolan, yürürlükteki bir yasanın kaldırılmasıyla ilgili bir çalışmadır. Öteki şu anda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşanan olayların mecliste tartışılmasıdır. Belki genel görüşme içerisinde anadille ilgili konular da gündeme gelebilir. Gelmesi de gerekir. Şunu söylemek istiyorum. Genel görüşme isteği geç kalınmış bir istemdir. Belki geç kalınmıştır ama son derece gerekli bir girişim. Çünkü TBMM, hiçbir komplekse kapılmadan, hiçbir inkarcılığa yönelmeden bu genel görüşme önergesiyle Doğu ve Güneydoğu'daki olayların mutlaka ve mutlaka bir boyutuna bakmak zorundadır. Biz inanıyoruz ki, Türkiye'de parlamento en yüce kurumdur. Bütün sorunların çözüm yerinin burası olması gerekir.

Bu konuda halkımızın ödünü yoktur. Doğu insanının bu konuda daha da talepkar olması da doğaldır. Çünkü demokrasinin gerçek yüzünü yaşayamamıştır. O anlamda da onlara güven vermek zorundayız. Gördüğüm odur ki, biz, Doğu, Güneydoğu insanına güven verememişiz. Güvensiz bir toplumun geleceğini güvenli görmesi düşünülemez. Bugün Doğu insanının isteği özellikle insanidir. Özellikle demokratiktir. Özellikle insan hakları ile ilgilidir. Bu yaklaşımları görmeyen bir düşünce çağdaş bir düşünce değildir. Bu gelişmeleri görmeyen sosyal değildir. Sosyal demokrat hiç değildir. Bu nedenle genel görüşme isteğimizle Doğu ve Güneydoğu Anadolu olaylarına ciddi bir perspektif kazandıracağımızı, ciddi bir adım atılacağını umuyorum.

— Ya son sürgün olayları...

Okçuoğlu: Türkiye'de özelikle Doğu ve Güneydoğu'da çeşitli dönemlerde ve çeşitli yasalarla, çeşitli yaptırımlarla insanlar, kişi olarak, grup olarak, aile olarak, aşiret olarak sürgün edilmişlerdir.

Orada, insan haklarına saygılı bir hukukçu arkadaşımız, partimizin geçmişte yöneticilik görevlerini almış, üyelerinden ve yöneticilerinden, sade vatandaşlardan sürgüne gönderilenler oldu. Bütün bunlardan birşey çıkarmak istiyorum: Sürgün olayı bir sonuçtur. Ve çağımızın en iğrenç bir yöntemidir.

Özellikle güncel olan birşeyi söylemek isterim. Türkiye'de şu an iki gerçek olay var. Biri, Bulgaristan'daki soydaşlarımızın göçleriyle ilgilidir. Öteki de, kendi ülkesinde yaşayan insanların aynı devletin vatandaşı olan insanların bir başka yere sürgün edilmesi olayıdır. Bu kadar çelişkili, bu kadar tutarsız, bu kadar kendi potansiyelini, haklı zeminini uluslararası bazda negatif duruma düşüren bir zihniyet, bir anlayış görülmemiştir.

Demokrasinin çifte standartının kimseye yararı yoktur.

Veli Aksoy, SHP İzmir milletvekili

"ANADİLİM KÜRTÇE DİYEN İNSANLAR VAR"

— Sayın Aksoy, siz nasıl değerlendiriyorsunuz 2932 sayılı yasayı?

Aksoy: 1983 tarihinde MGK tarafından çıkarılan 2932 sayılı yasa T.C. vatandaşı olan insanların sadece Türkçe konuşmasını öngören bir yasadır. Bu yasa Türkiye koşullarına, Türkiye gerçeğine uygun bir yasa değildir. Çünkü ülkemizde anadilim Kürtçe diyen insanlar vardır. Anadili Kürtçe olan insanlar, anadillerini konuşmak zorundadırlar. 2932 sayılı yasa, olağanüstü dönemde çıkarılan tüm yasalar gibi antidemokratiktir. Biz, ülkemizde yaşayan tüm vatandaşlarımızın kendi anadilleriyle konuşmalarını istiyoruz.

— SHP Grubu'nun bu konuda hazırladığı yasa teklifini nasıl karşılıyorsunuz?

Aksoy: SHP Grubu'nun bu konu ile ilgili yasa teklifi, Türkiye'deki tüm vatandaşların kendi anadilleriyle serbestçe konuşması için verilmiş. Yani 2932 sayılı yasanın değiştirilmesini isteyen bir yasa teklifidir.

— Peki Sayın Aksoy, Olağanüstü Hal Valiliği'nin son sürgün olayları uygulamasına ne diyorsunuz?

Aksoy: Bu çağdışı bir olaydır. Bulgaristan'dan göçeden insanlarla ilgili bugünkü mevcut siyasal iktidarın tutumu bellidir. Hergün bu konuda birşeyler söylemektedir. Ama kendi ülkemizde, kendi topraklarımızda insanların sürgün edilmesi, çağdışı bir olaydır. Geçenlerde, genç parlamenterlerle ilgili bir foruma katılmıştım. Orada Ortak Avrupa Evi'nin oluşumu ve insan hakları ile ilgili sorunlar tartışıldı. Tüm insanlık, tüm hükümetler artık kendi ülkelerinde insan haklarına daha çok saygı göstermektedirler. Ama bizim ülkemizde kendi insanımıza işkence yapmaktayız. Sürgün de bir işkencedir. İnsanı doğup büyüdüğü topraklardan zorla uzaklaştırmak bir işkencedir. Bu nedenle sürgün olayını kınıyorum.

"Mültecilik" statüsü tanımaktan başka çare yok

KÜRTLERİN ŞİMDİ ADI YOK

● *Irak'lı Kürt mültecilerin çocukları. Çocuklar her yerde çocuk, geleceklerinin farklı oluşundan başka...*

■ **Salih Şimşek**

Eli kanlı Saddam rejiminin, kimyasal saldırılarına maruz kalarak, Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınmak zorunda kalan Kürt sığınmacıların statüsü halen netleşmedi. Bu gidişle de, Kürt sığınmacıların durumuna denk düşecek mültecilik statüsünün kabul edilmesi oldukça zor görünüyor. Ancak, sığınmacılara bu statüyü kazandırmak, zor da olsa başarılmalıdır. Bu her şeyden önce bir haktır. Bu hakkın savunulması görevi ise, tüm insan hakları savunucularının ve hattâ insanım diyen herkesin önünde duruyor.

Çünkü bunun dışında bir durum, Irak'tan gelmek zorunda kalmış olan Kürt sığınmacıların sorunlarını çözemez. Çözmek bir yana, daha da içinden çıkılmaz bir hal yaratacaktır. Yaratmıştır da. Nitekim, Kürt sığınmacılara, ne yurt içinden, ne yurt dışından, herhangi bir yardım sağlanabilmiştir. Yapılan veya yapılmak istenen yardımlar ise, bürokratik engellerle karşılaşmış, sonuçta yerine ulaşamamıştır.

Ağustos 1988'de sayısı 100 bine varan Kürt peşmerge ve ailelerini sınırda üç gün bekletilmiş olsalar da- içeri kabul etmiş olan hükümetin tavrı o sıralar hem yurtta, hem de yurtdışında övgü ile karşılanmıştır. Ancak, ondan bu yana bir yıl geçmiştir. Buna rağmen, Kürt sığınmacılar, insan yaşamıyla bağdaşmayan koşullara adeta terk edilmiştir. Bundan ötürü TC yetkilileri, ulusal ve uluslararası alanda, bu kez bir takım yergilere hedef olmuştur.

Resmi ağızlar her seferinde, Kürt sığınmacıların durumu sözkonusu olduğunda, "Birtakım Irak vatandaşları..." ya da çağdaş dünyada hiçbir şey ifade etmeyen, "Misafirlerimiz..." diyerek gerçeği ters yüz etmektedirler. Ben şahsen bu güne kadar hiçbir devletin, sayısı on binleri geçen ve statüsü "MİSAFİR" olan bir grubu, kendi içine aldığını duymadım. (Bölgemizde kimi zamanlar aşiretlerin, davetlerde, düğünlerde veya taziyelerde birbirlerini misafir ettikleri olmuştur. Bu da ancak kısa süreli olabilmiştir.)

Ancak burada söz konusu olan herhangi bir aşiret değil, TC Devletidir. Üstelik bu alanda hemen hemen tüm uluslararası sözleşmelere imza koyan bir devlettir. Gerçek bu olunca durum değişmektedir.

Bilindiği gibi TC İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne imza koymuştur ve bu aynı zamanda yasa kuvvetindedir. İHEB'nin 14.maddesi, "Herkes zulüm karşısında başka ülkelerden mülteci olarak kabulünü istemek ve bu ülkeler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir", der. Burada durum oldukça açıktır. Durumu başından beri karmaşıklaştıran ve içinden çıkılmaz hale sokan bizzat iktidarın kendisidir.

Hatırlanacağı üzere, Kürt sığınmacıların ilk sığındıkları günlerde Başbakan Özal, ANAP grubundan konuşmasında, **"Gelenler bizde soydaşları olan insanlardır"**, demişti. Ancak gerçek ne kadar yalın olursa olsun, bölgede tel örgülerin arkasına adeta hapsedilmiş olan sığınmacılara, hiç kimse yanaşamamaktadır. Yardım etmek isteyenler ise sürekli engellenmektedir. Bölge insanları, yapmak istedikleri yardımı, bizzat yapmak istemekte, bu konuda çaba gösterdikçe de, engeller büyümektedir. (Oysa, Bulgaristan'dan göçmek zorunda kalıp Türkiye'ye gelen Türk soylu göçmenlere herkes istediği yardımı istediği şekilde yapabilmekte. Bu konuda engel bir yana, bizzat yetkililer tarafından bu husus teşvik edilmektedir.)

Peki bu çifte standart neden?

Yine, Kürt sığınmacılara verilmek üzere yurtdışından avukat **Özgür Gencan** adına gelen ve miktarı tonları bulan giyecek maddeleri, gümrükte çıkarılan zorluklarla sığınmacılara bir türlü ulaştırılamayınca, gerisin geriye Avrupa ülkelerine iade edildi. Avrupa'dan buralara kadar gelmiş olan bu yardım malzemeleri, bir iki formaliteyle ihtiyaç sahibi peşmergelere ulaştıramaz mıydı? Gelin görün ki, ulaştırılmamıştır. Bu böyle olunca da, elbette yine sormak gerekir: Niçin?

Bir noktaya daha değinmek istiyorum. Bir gün önce Diyarbakır kampında kalmakta olan Peşmerge **İbrahim Abdulkerim** mültecilik statüsünün kendilerine sağlanabilmesi için resmi makamlara başvurdu. Ve arkasından idari mahkemede dava açtı. Şu an Diyarbakırda **Av. Özgür Gencan** ve **Av. Sezgin Tanrıkulu**'nun vekalet ettiği dava sürüyor. Peşmerge İbrahim Abdulkerim'in başvurusundaki "Kendilerine mültecilik statüsünün tanınmaması halinde, a) "Mülteci" b) "göçmen" c) "yabancı" d) "savaş esiri" statülerinden hangisinin uygulanacağı" sorusuna, İçişleri Bakanlığı'nın yanıtı oldukça ilginçtir: **"Ağustos 1988 tarihinde Irak'tan ülkemize geçmek zorunda kalan kişilerin sınırı kanunsuz geçmiş Irak vatandaşları oldukları ve yukarıda belirtilen statülerin hiçbirini taşımadığı"** biçimindedir. Görüldüğü gibi yetkililer söz konusu Kürtler olduğunda, ne uluslararası sözleşmelere, ne de bu sözleşmelerin yasa hükmünde olduğuna aldırış etmektedirler.

Bugün Diyarbakır, Muş ve Mardin-Kızıltepe kamplarında yaşamlarını sürdüren -ki buna yaşamak denirse tabii- Kürt peşmerge ve ailelerinin sayısı 36 bin civarındadır. Zaman zaman yerli ve yabancı basına konu olan ve Saddam vahşetinden kaçıp buralara sığınmak zorunda kalan bu insanların yaşamı, Birleşmiş Milletler'in saptadığı minimum yaşam standartlarının bile altındadır.

Oysa Türkiye, Mültecilerin Hukuk Durumuna Dair Sözleşmeyi de onaylamıştır. Hangi durumlarda ve kimlere nasıl yardım yapılacağını yöneticilerin çok iyi bilmesi gerekir. Bir vahşetten kaçan bu insanların sorunlarının çözümü, iktidarın imzaladığı uluslararası sözleşmelere bağlı kalması ve bu konudaki hükümlere denk düşecek bir uygulama içerisine girmesiyle olanaklı olacaktır. Bunun yolu, sayısı 36 bine varan Kürt sığınmacıları, iktidarın mülteci olarak görmesinden geçer. Uluslararası alanda "misafirlik" bir statü değildir. Kürtlerin inkârına dayandırılan bu zorlama ifade, sadece gülünçtür.

Bir taraftan, ikircimsiz "mülteci" olan Kürtleri "misafir" olarak nitelemek, diğer taraftan uluslararası güçlerden Kürtler için yardım talebinde bulunmak ve bu talebin -TC'nin Kürtleri mülteci görmemesinden kaynaklanarak- reddedilmesine karşı öfkelenmek, "İşte bakınız insan hakları şampiyonu geçinenler bu insani görünmeye çalışmak hiç de inandırıcı değildir. Durum acıma ve merhamet edebiyatından kurtarılmalıdır. Sorun, uluslararası sözleşmelerde formüle edildiği biçimde ayakları üzerine oturtulmalıdır. Yöneticiler bu söylediklerini kapalı dönemlerde, yani bundan elli-yüzyıl önce söyleselerdi kimbilir belki herkesi bu dediklerine inandırabilirlerdi. Ancak bugün çok zor. Çünkü dünyamız oldukça küçülmüştür. Herkez artık dünyada olup bitenleri evlerindeki düğmeye basarak rahatlıkla öğrenebiliyorlar. Yöneticiler gerçekten Kürt sığınmacılara yardım yapılmasını istiyorlarsa, herşeyten önce kendileri Kürt sığınmacıları mülteci olarak kabul ettiklerini bütün dünyaya ilan etmelidirler. Herhangi bir mültecinin uluslararası sözleşmelerdeki haklarının tümünü, Kürt sığınmacılara da tanımalıdırlar. Bu gerçek hükümet tarafından kabul edildiği zaman, içte ve dışta bütün yardımların yolu açılacaktır. Açıktır ki sorun insani bir sorundur. İnsani sorunları da insanca çözmek gerekir. Politik kaygılara kapılmanın yararı yoktur.

DEVLET Mİ, AŞİRET Mİ?

■ **Aydın Atlı**

Ortaçağda İngiltere'de uygulanan cadı yakma törenleri bir bayram havası şeklinde yapılırdı. Ortada bir insan yakılırken, diğer insanlar onu bayram eğlencesini seyreder gibi seyrederdi.

Fransız İhtilali'nden sonra da idamlar giyotinle infaz edilirken, kadınlar bir yandan ellerindeki örgüleri örerlerken, bir yandan da infazı seyrederlerdi.

Ülkemizde de idamlar Sultanahmet Meydanı'nda "ibret-i alem" için halka açık şekilde yapılırdı.

1925 Şeyh Sait isyanı sırasında yakalanan kişiler de Diyarbakır'da halka açık bir şekilde, sıra sıra dizilmiş darağaçlarında "ibret-i alem" için asılmışlardı.

Artık günümüzde uygulanan ölüm cezaları "İbret-i alem" için uygulanan ölüm cezaları olmamalıdır. Uygulanan bu infaz çeşitleri hiçbir hukuk devletinin kabul ettiği bir yöntem değildir. Bu yöntemler hukukla bağdaşmayan, aşiret mantığı yöntemleridir.

Yakın günlerde Siirt'te meydana gelen olayın savunulacak hiçbir yanı yoktur. Eruh ilçesinin Bağgöze Karadağ kesiminde güvenlik kuvvetleri tarafından öldürülen bir PKK'lı militanın cesetleri, öldürülen öğretmenlerin cenaze törenleri sırasında, tören mahallinin kenarında gelişi güzel yere atılmış durumdaydı. Görevlerini yapan üç öğretmenin öldürülmesi kabul edilemeyecek ve savunulamayacak bir olaydır. Kimse de bunu savunamaz.

Ancak çatışmada öldürülen bu militanların cesatlerinin "ibret-i alem" için Siirt'in sokaklarında teşhir edilmesi de kabul edilecek bir olay değildir. Bir cenazenin omuzlarda taşınarak diğerinin gelişigüzel yerlere atılması ve halka teşhir edilmesi mantıklı bir olay değildir. Bu aşiret mantığıdır.

"İbret-i alem" için cesetlerin teşhiri hangi hukuk devleti mantığıyla bağdaşır. Bu kin, bu nefret neden?

Bu kin ve nefret ancak aşiret mantığıyla uygulanır ve aşiret mantığıyla yönetilen ülkelerde görülür.

Bu insanlar ne kadar suçlu olurlarsa olsunlar, cesetlerinin bu kadar rastgele ortalara atılması tasvip edilemez. Bu insanların ölülerini getirip ortaya atan ve teşhir edilmelerini sağlayan gözlerini kin ve nefret bürümüş bu insanlar kimlerdir?

Artık çağımız öldürülen insanları Kasaplar Deresi gibi çöplüklere gömme ve Siirt'teki olay gibi "ibret-i alem" için halka teşhir edilme ve yol kenarlarına atma çağı değildir. Bu kafaları değiştirmek gerekir. Kin ve aşiret mantığı ile hukuk devleti mantığı bir arada olamaz.□

ODTÜ öğrencilerinin sorunları

HEM KÖTÜ, HEM PAHALI

Ne yazık ki, Başbakana yeni otomobil alınmasını engellemeyen, ama kamu kuruluşlarına yeni otobüs alınmasını engelleyen bir Tasarruf Tedbirleri Genelgemiz var. Geçen yılki otobüs ihalesi 2.4 milyar lira tutmuştu. Bunun 800 milyonu devletçe, 1.6 milyarı da öğrenciler tarafından ödendi.

■ Murat Deniz
ODTÜ-ÖD Başkanı

Sorunlarımız, birleşik kaplar kuralının toplumsal alanda da geçerli olması nedeniyle, Türkiye'nin genel sorunlarından bağımsız değil, aynı düzeydeki, içi sorun sıvısıyla dolu kaplardan biri ve bu sorun sıvısını bütün kaplara yükselten rezervuar aynı: Antidemokratik, katılımı engelleyen, ancak parası olanın yaşayabileceği ve asla karşıt görüşlere hoşgörünün var olmadığı mantık dizgesinin yönetimi.

En temel sorunumuz, eğitimin gitgide paralılaştırılması, çünkü bu, eğitimde fırsat eşitsizliğinin baş nedeni.

Harçlar artırıldı ve daha da ödenemez boyutlara ulaştı. Niçin getirilmişti bu uygulama?

"Eğitim kurumlarımızın parası yoktu ve yarınımızın güvencesi çocuk ve gençlerimizin daha iyi eğitim görmesi için, öğrenciden harç alınacaktı." Ne güzel bir mantık. Sonuç: paralı eğitim! "Madem ki hastanelerimizde iyi sağlık hizmeti verilmiyor, hastalardan para toplayalım." Sonuç: paralı ve özel hastaneler. "Madem ki köylerin yolu yok, köylüden yol parası toplayalım..." Mantık devam eder gider.

GSMH'den eğitime ayrılan pay 9 yılda yüzde 15'den yüzde 7.5'a düştü. (Gelişmiş ülkelerde bu yüzde 20'ye kadar çıkar.) Kapasitesinin çok üstünde öğrenci üniversiteye "istiflendi". Peki bize verilmekten vazgeçilen yüzde 7.5'a ne oldu? Lütfedilen yüzde 7.5'un nerelere harcandığını kimseler bilmiyor. Hem harçlardan hem de bütçeden gelen paralar, Öğrenci Fonu Saymanlığında toplanıyor ve hangi ihalelerle, nasıl harcandığı pek bilinmiyor.

ODTÜ'nün bu konudaki bir özelliği ise, otobüs paraları. Daha önceleri bir-iki bin liralık miktarlarla kimseyi rahatsız etmeyen servis parası, geçen yıl 50 bin, bu yıl da 100 bin liraya çıkarak, paralı eğitimin bir aracı haline geldi.

Geçen yıl derneğimizin girişimleriyle, 500 kadar öğrenci, ikinci dönemdeki 30 bin liralık kısmını yatırmadan kayıtlarını yaptırabildi.

Derneğimiz bu sorunda otobüs kiralama yerine, otobüs satın alınmasını savundu. Kiralanan otobüsler ayakta yolcu almıyor, dolup dolmamaları onları ilgilendirmiyor, ayrıca kontrol edilmeleri de zor. Yaptıkları her seferde öğrenci sırtından kâr sağlıyorlar. Oysa otobüslerin ODTÜ'ye ait olması durumunda, hem denetim kolaylaşıyor hem de masraflar enazlanabilir ve yolcu kapasitesi ençoklanabilir oluyor. Ne yazık ki, Başbakana yeni otomobil alınmasını engellemeyen ama, kamu kuruluşlarına yeni otobüs alınmasını engelleyen bir Tasarruf Tedbirleri Genelgemiz var. Bununla birlikte, turizm şirketleri için kış ayları ölü sezonmuş ve Türk turizminin yaşaması için, bu şirket otobüslerinin kış aylarında çalışması gerekiyormuş. Geçen yılki otobüs ihalesi 2.4 milyar lira tutmuştu. Bunun 800 milyonu devletçe, 1.6 milyarı da öğrenciler tarafından ödendi.

Daha önceleri görece ucuz olan yurt ücretleri de son yıllarda kiralık evden daha pahalıya malolmakta. Ayda 20 bin lira ödeyip her odada 6 kişi kalırsanız, Çankaya'da bile oturursunuz!

Yurt konusunda bir diğer sorunumuz da, karşıt cinslerin saat 21'den sonra kantinlere (odalara değil) girişinin yasak olmasıdır. Bu konuda da önerimiz referandum yapılmasıdır.

Bugün ODTÜ öğrencisi, üniversiteler içinde en kötü yemeği, hem de en pahalıya yemektedir. İki kap yemeği 500 liraya gelmektedir ki, yemek verilen birçok devlet dairesinde bu rakam 200-300 liradır.

Yabancı dilde eğitimin getirdiği astronomik kitap parası da maddi sorunlarımızın bir kısmı.

Son dokuz yılda 'nasibimizi' aldığımız bir başka sorun da, antidemokratik yasalar. 141, 312, 2911 gibi maddeler, öğrenci sorunlarına kamuoyundan destek almak için yapılan tüm etkinliklerin tepesinde, Demoklesin Kılıçları sanki. Hiçbir zaman dilimi yok ki, birkaç ODTÜ öğrencisi bu nedenlerle yargılanmasın.

Diğer bir sorunumuz da, yitirdiğimiz ve yeni yeni mahkeme kararlarıyla dönmeye başlayan, 1402'lik hocalarımız. ODTÜ bu ve başka nedenlerden birçok değerli hocasını kaybetti. Bu hocalarımızın tümünü geri istiyoruz. ODTÜ'de (oldukça) az olan, üniversitelerin bir diğer sorunu da, gerici hocaların kadrolaşmasıdır. Hemen belirtmeliyim ki, hocalarımızın çoğunluğu, hâlâ bir üniversiteye yaraşır bilim adamlığı onurlarını korumaktadırlar. Onlarla övünüyoruz.

En önemli sorunlarımızdan biri de, üniversitenin jandarma ve polis karargahı gibi olmasıdır. YÖK'ün dokuz yöneticisinden birinin Genelkurmay tarafından seçildiği bir ülkede, üniversitelerde niçin polisin ve jandarmanın olmaması gerektiğini anlatmak zor. Polis ve jandarma, onları istememizi "ortalıkta rahatça anarşi yaratma" isteğimize yorumluyor. Tabii bizim için de, Batı üniversitelerinden gelen öğrenci konuklarımıza, üniversitelerimizde neden polis ve jandarmanın kol gezdiğini anlatmak da zor oluyor.

Sorunlarımız başlıca bunlar. Çözümlerine ve beklentilerimize gelince, tarihin bize gösterdiği iki yol var: Ya demokratik bir iktidar gelip bize çözümleri bahşedecek ya da derneklerin dışındaki, yakınan ama yakındığını değiştirmeye çalışmayan çoğunluk, çözümü bizimle birlikte üretecek, kazanacak. Yoksa, örneğin ODTÜ'de 18 bin öğrencinin hakkını 1000 kişilik bir derneğin savunması ya da sorunlarına çözüm bulması pek gerçekçi değil. Artık tüm dünya gibi, biz de yığınların yerine bir grup öncüyle herşeyin halledilebileceğine inanmıyoruz. Bu nedenle derneğimiz için, bağımsız tüzel kişiliğini koruyarak, tüm ODTÜ öğrencilerinin doğal üye sayılmaları yolunda tartışma açmış bulunuyoruz. □

İTÜ Maden Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı Zeytinoğlu

"DERNEKLERİN REORGANİZASYONU GEREKİYOR"

İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı **Hakan Zeytinoğlu**'na, geçen yılın öğrenci derneği çalışmalarını nasıl değerlendirdiğini ve bu yıla ilişkin çalışma perspektiflerini sorduk. Hasan Zeytinoğlu'nun yanıtını aşağıda sunuyoruz.

En başta geçen yıl tesbit edebildiğim bir kaç noktayı sunmakla başlayayım. Birincisi, öğrenciler dört sene öncesiyle kıyaslanamayacak ölçüde politikayla ilgileniyorlar; bu konuda daha çok okuyorlar. Ama tabii 12 Eylül'ün yarattığı üniversiteli tiplemesini yıkabilmiş değil. Tabii bunda otoriter rejimin sürmesinin etkisi büyük. Diğer bir ilginç nokta: politikayla ilgilenmeye başlayan bu gençlerin örgütlülüğü ve eylemliliği düşük. Öğrenci Derneklerinin üye sayısından da anlaşılan bu zaten. Okuldaki öğrenci sayısıyla üye sayısı oranı Türkiye'de en yüksek dernek bizimki. Fakat bu oran bizde de yüzde 15'i geçmiyor. Bir de dernek üyesi olup dernek eylemlerine (Toplantı, Birim Çalışmaları, Hak Arama Eylemleri vb.) katılım da oldukça düşük.

Geçen yıl içerisindeki çalışmalarımıza bu nesnellik bire bir yansıdı. Çalışmalarımız dernek kurulduğundan beri esas olarak birimlerimiz eliyle yürüyor. Bu birimlerimiz de, çok canlı olmamakla birlikte, çalışmalarını sürdürdüler. Sosyal ve kültürel çalışmaların yanısıra, geçen sene izin verilmeyen Kurultay çalışmasına eğilindi. "Nasıl bir Üniversite?" sorusuna ilişkin forum, seminer ve anket çalışmaları yaptık. Çalışmalarımıza baktığımızda iki nokta gözüme çarpıyor: Çalışmaların üretimine, paylaşıma ve sunumuna katılım çok düşük. İkincisi de, öğrencinin ilgisini çekebilmekten uzak.

Kısaca şunu söyliyebilirim: geçen sene dernekler yakasında pek değişen birşey yoktu. Dernekler sınırlı üyeleriyle birşeyler yapmaya çalışıyorlar, bundan belki bazen öğrencilerin haberi oluyor. Bu tabloyu ben kendi özgülümden kalkıp söylemiyorum. Bu sorunlar tüm derneklerde yaşanıyor. Hatta şunu söyleyebilirim; bu saydığım sorunlar bizim dernekle kıyaslanamıyacak ölçüde diğer derneklerde yaşanıyor. Bunlara yeni yeni sorunlar ekleniyor. İşin kötü tarafı dernekler yaşadıkları sorunların farkında değiller.

Yukarıda açmaya çalıştığım katılım eksikliği nesnellikten çok öznelliğin bir sonucu bence. Nesnel zemini polis baskısı ve rejimin çok yönlü tehdididir. Ama öbür taraftan da gençlerin depolitizasyonu ve kültürsüzleştirmeyi kırmalarıdır. Öğrenci tiplemesi depolitize tipten çıkmakta, fakat örgütlülüğü reddeden bir konuma kaymaktadır. Bence burada esas neden öznel katkıdadır.

Derneklerin bugünkü yapısı geniş öğrencilerin katılımının önünde engel oluşturuyor. Yönetim Kurullarının karar organları olması, tabanı karar aşamasına katamama, öğrencilerin gündemine girmemiş konuların dayatılması, dernekçi tipinin varlığı vs.; daha bunlara onlarcası eklenebilir.

Derneklerin reorganizasyonu ge- rekiyor. Tepeden tırnağa bir re- organizasyon. Önümüzdeki yıla ilişkin çalışma perspektifim de bu ke- limeyle kendisini somutluyor. Geçen sene bu çalışmaya kısmen başladık ve ne kadar zor bir görev olduğunu anladık. Çalışma tarzımızından yaklaşımlarımıza kadar bir çok şeyi yenilemek zorundayız.

Dernekler kuruldığundan bu yana tüm eksik ve yanlışlıklarına rağmen toplumsal hayatın ve demokrasi mücadelesinin bir parçası oldular, bundan sonra da olacaklardır. Derneklerin demokrasi mücadelesinde yerini onların bugünkü durumundan çıkıp geniş kitlelerin örgütü olup olmaması belirleyecektir. □

Korotiç'le, sosyalizmin yeni sorunları üstüne

"YA BENİ PARTİDEN ATIN YA DA ONLARI..."

Sovyetler Birliği'nin en popüler yenilenmeci dergisi **Ogonyok**'un genel yayın yönetmeni Vitali Korotiç, geçtiğimiz haftalarda geldiği ülkemizde büyük bir ilgiyle karşılandı. Korotiç'le **Adımlar** için de, sosyalizmin sorunları üstüne bir söyleşi yaptık. Söyleşiyi, genel yayın yönetmenimiz **Umur Coşkun** gerçekleştirdi.

— ***Sosyalist ülkelerdeki güncel sorunlardan başlayalım dilerseniz...***

Korotiç: Bu bütün dünyada var olan bir kriz aslında. Bu kriz Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi açık biçimler kazanabiliyor. Romanya'da ya da Küba'da olduğu gibi kapalı biçimleri de olabiliyor. Ancak sosyalizme daha fazla demokrasi gerektiği açık. Biz insanlığın gelişiminden geri kaldık, arkada kaldık. Bizim en iyi ülke olduğumuz şeklindeki genel sloganlarla oyalandık. Kendi kendimizi hipnotize ettik. Bu süreç içersinde ise, kapitalizm çok büyük etkide bulundu gelişmekte olan ülkelere. Biz atalet içersinde hâlâ eski birtakım şeyleri, yani çok iyi sağlık hizmetleri olduğu gibi birtakım şeyleri propaganda etmeye devam ettik. Ancak bu süre içersinde kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı savaşım yoluyla durmadan daha fazla haklar elde ediyordu. Onlar da birtakım sosyal garantiler kazandılar. Örneğin, İngiltere'de olduğu gibi parasız sağlık hizmetleri. Ve ortaya çıktı ki, bizim ülkemiz yeni birtakım adımlar atmak zorunda ilerleme yolunda. Bütün sosyalist ülkelerde bunalım farklı dönemlerde ortaya çıktı ama, 80 yılında Polonya'da örneğin bu kriz çok açık bir biçimde ortaya çıktı. Macaristan 57'den bu yana bu krizden çıkmaya çalışıyor. Her ülke kendi yolunu, kendi özgün yolunu bulmaya çalışıyor. 85 yılında biz de kendi özgün yolumuzu, çıkış yolumuzu bulmak zorunda kaldığımızı anladık. Bizim yıllık gelişme tempomuz yüzde 2 idi yalnızca. Bu yüzde 2'lik gelişme ülkemizin çağdaş bir ülke olmasını sağlamıyordu. Üstelik bir de stratejik bir yanlışlık yapıldı, Sovyetler Birliği çevresindekilerin de düşman olduğunu söyledi ve her şeyi kendi üretmeye başladı. Her şeyi kendimiz üretiyorduk, ne varsa herşeyi; roketleri, trenleri, bisikletleri, fotoğraf makinelerini. Öyle bir durum ki, sanki biz büyük bir savaş içerisindeyiz ve bütün sınırlar kapalı; her şeyi kendimiz yapmak zorundayız sanki, herşeyi kendimiz üretmeliyiz. Tabii bu şizofrenik durum çok fazla zarar veriyor. Bugün biraz biraz açılmaya başladı. Pekçok yönetici bu durumda şunu söylemeye başladı: kapitalistler gelecek, bizim ülkemizi dağıtacaklar. Bir hastalık vardır: takip edilme korkusu.

● *Korotiç: "Bizim yöneticilerimiz komünizmin kurulması için altyapıyı oluşturmuşlar ve bununla yetinmemişler, daha sonra geri kalanını kendileri için yapmışlar..."*

> ***Stalin herşeyi ikiye ayırırdı: burjuva ve sosyalist. Burjuva olan herşeyi yok etmek gerekirdi ona göre. 20'li yıllarda bizde demiryollarının yok edilmesi ciddi olarak düşünülürdü; çünkü onları Çar kurmuştu!***

Bu hastalık var bizim yöneticilerimizde. Ve bu korku rahat bırakmıyor onları. Başka çaremiz yok, mutlaka değişmemiz gerekiyor.

— ***Ben herşeyden önce bu sıkışık zaman içersinde bize zaman ayırdığınız için teşekkür etmek istiyorum. Sizin de söylediğiniz birşey vardı: "Biz eskiden de aynı fikirlere sahiptik ama, koridorlarda konuşuyorduk." Şimdi Türkiye Birleşik Komünist Partisi de ancak koridorlarda açık çalışabiliyor. Biz her yerde açık çalışabilsin istiyoruz. O yüzden, aynı şey olmasa da, bu anlattıklarınızdan böyle bir paralellik, benzerlik çıkardım. Ayrıca, Korotiç bir komünist partisi üyesi. Bu ne demektir?***

Korotiç: Günümüz koşullarında, bugünkü durumda, hareketimiz için yeni bir itibar kazanmaktır. Bir gün bana birşey sordular: "Vitali, İtalyan Komünistleri iktidara gelecek mi?" Bu sizin işiniz, siz kendiniz kazanacaksınız böyle bir durumu. Ancak böyle bir durum Sovyetler Birliği'nde sorunların çözülmesinden, durumun düzelmesinden önce pek olmayacak herhalde. Sovyetler Birliği'nin İtalya'dan daha iyi koşullarda yaşadığı zaman olabilecek. Biz bugün iyi düşüncelerimizi, olumlu düşüncelerimizi gösteriyoruz. Şimdi bizim göstermemiz, kanıtlamamız gereken şey, bizim ülkemizde emekçilerin diğer ülkelerden daha iyi yaşayabileceği, daha iyi yaşaması gerektiği. Biz sosyal güvenlik, sosyal garantilerden başladık işe. Ancak ülkede geçmişte çok büyük bir yanlış yapılarak, nüfusun çok büyük kesimleriyle işbirliği yapmaktan kaçınıldı. Bugün çok sayıda insanın yok edildiği bu dönemi suçların işlendiği bir dönem olarak, kötü bir dönem olarak anımsıyoruz. Biz bugün daha mutlu, daha iyi bir yaşam kurabileceğimizi, ancak bu kuruculuk sırasında birtakım insanlık değerlerini yıkmayacağımızı göstermeye çalışıyoruz. Biz şimdiye kadar vurguyu yıkma üzerine yaptık. Enternasyonal marşını hatırlayın: "Dünyayı temeline kadar yıkacağız/sonra hiçbir şey olmayanlar herşey olacaklar." Böyle yapmamak gerektiği ortaya çıktı. Hiçbir şey olmayanlar, hiçbir şey olmamakta devam ediyorlar. Öylece kaldılar. Bu yüzden bugün nüfusun bütün kesimleriyle işbirliği yapmak, dayanışma içersinde olmak çok gerekli bizim için. Lenin'in bir sözünü anımsatmak isterim: "Bütün dünyanın kültür zenginliklerini toplamadan komünist olunamaz." Stalin herşeyi ikiye ayırırdı: burjuva ve sosyalist. Burjuva olan herşeyi yok etmek gerekirdi ona göre. 20'li yıllarda bizde demir yollarının yok edilmesi ciddi olarak düşünülürdü; çünkü onları Çar kurmuştu! Bir sürü aptallık hâlâ devam ediyor. Stalin'den bir örnek vereyim: Kalinin yabancı sigara içmeyi severmiş, Fransız sigarası içermiş. Stalin de ona, "Burjuva sigarası haa!" diye çıkışırmış. 30'lu yıllarda kravat taktığı için adamı komsomoldan atabilirlerdi rahatlıkla. 50'li yıllarda, ben öğrenciyken özel nöbetçiler vardı. Eğer pantolonunuzun parçaları darsa, onları kesiyorlardı. Biz tüm bu aptallıklardan geçtik ve bunun dışına çıkmaya başladık. Ve bütün sosyalist ülkeler bu süreçlerden geçti. Bir tek ülkede sosyalizmin kurulması teorisi gerçek olduğunu ortaya koydu. Gerçekten de sosyalizm bir tek ülkede kurulabilir. Ancak bu sırada etrafında yalnızca düşmanlar olduğunu düşünmek gerekmiyor. Dayanışmanın çok iyi bir şey olduğu ortaya çıktı. Bizim pekçok ülkenin işçi sınıfıyla çok iyi ilişkilerimiz var. Ve Stalin'in şu düşüncesi artık bizden uzaklaşıyor: "Her gün savaş çıkabilir." Bu düşüncenin kalıntısı olarak, bugün bizde kalan şey ordu. Pekçok ordunun toplamından, iki, üç ordunun toplamından daha büyük bir ordu. Amerika, Çin ve Almanya'nın tümünün ordularının toplamından bile çok.

— ***Türkiye'nin ordusu da Amerika'dan sonra NATO'nun en büyük ordusu ama, biz Stalinci değiliz.***

Korotiç: Bu kadar büyük bir orduya sahip olmak da bir aptallık. Savaşın imkansız olanaksız olduğunu Çernobil faciası açıkça gösterdi. Ben bunu çok iyi hatırlıyorum. Çünkü felaketten bir gün sonra Çernobil'e gittim. Reaktör yanıyordu ve görünürde acayip, korkunç bir durum yoktu. İnsanlar gülüyorlardı, düğünler yapılıyordu. Ordaki bütün milletvekillerini, önde gelen insanları bakanlık birinci sekreteri reaktör çevresinde dolaştırdı ve hiçbir şey olmadığını gösterdi. Hatta Şervinski (bakanlık birinci sekreteri) torunlarını da yanına alıp dolaştırdı. Ama eğer gerçekten komünistse, halkı hakkında endişe duymalı, halkını düşünmeliydi. Komünistler kendilerini o kadar çok sevmemeliler. Görünüyor ki, bizim yöneticilerimiz komünizmin kurulması için altyapıyı oluşturmuşlar ve bununla yetinmişler, daha sonra geri kalanını kendileri için yapmışlar. Üstüne ne çıkıldıysa bunun hepsi kendilerine. Çok güzel, ama halka kapalı mağazalar vardı. Milletvekili olup Moskova'ya geldiğimde bu mağazalara girebildim. Bu mağazalar aynı Amerika'daki süpermarketler gibi, hiç farkı yok. Başlattığım ilk kavga bu mağazalara karşı oldu. Bu kadar nankör bir adamım. Sonunda kapattılar. Karım da bana, "Gördün mü işte yaptığını?" dedi. Şimdi büyük çoğunluğu kapatıldı. Moskova'dakilerin hepsi kapatıldı. Babam sağ olduğu sırada ülkede parti maksimumu diye bir olay vardı. Bir komünist belli bir sınırın üstünde ücret alamazdı. Eline fazla geçen herşeyi devlet kasasına, parti kasasına vermek zorundaydı. Şimdi Gorbaçov aldığı bütün gelirleri, hediyeleri vs. parti kasasına veriyor. Diğer politbüro üyeleri ise hiçbir şey almı-

orlar. (Sovyetler Birliği'nde aydınlara ve bilim adamlarına verilen ek ücretten söz ediyor.) Brejnev döneminde ise, Brejnev'in bir eseri Moskova'da basılırsa, diğer bütün cumhuriyetlerde de basılmak zorundaydı ve her basım için Brejnev'e para gönderilirdi. Bu yüzden şimdi suistimallere karşı büyük bir savaşım yürütülüyor. Gürcüstan'ın temel gazetesi, parti gazetesinin adı Komünisti. (Burada bir kelime oyunu var. Komü-nisti kime götürmeli, kime ...rmeli anlamına geliyor.) Bu yüzden parti çok değer kaybetti, halkın, ...nekçilerin gözünde. Gorbaçov için ...u itibarın yeniden kazanılması çok önemli. Bu yüzden basına bu suistimallerin yazılması konusunda serbestlik verildi. Her türlü girişimde bulunma hakkı verildi. Ve hemen bu suistimalleri yapanlar hakkında davalar açılmaya başlandı. 19'ncu parti konferansında söz alındığında salonda delegeler arasında dört tane rüşvetçinin yer aldığını söyledim. Ve Gorbaçov'a dört tane dosya verdim. "Ya beni partiden atın ya da onları" dedim. Onları hemen tutukladılar. İkisi Moskova'dan, ikisi Orta Asya'dandı ve Merkez Komite üyesiydiler.

— Sosyalist ülkelerde nasıl bir gelecek bekliyorsunuz?

Korotiç: Üretimde sosyalist temel korunmalı. Bunun dışında tüm demokratik gelişim sağlanmalı. Biz sürekli olarak demokrasiyi burjuva ve sosyalist diye ikiye ayırdık. Bugün gittikçe daha iyi anlıyoruz ki, sadece demokrasi ve diktatörlük var. Ayrım, diktatörlükle demokrasi arasında.

— Bugün Polonya'da komünistler iktidarda değil. Belki başka sosyalist ülkelerde de olmayacak. Eğer politik yönetim biçimi önümüzdeki onyıllarda sosyalizmde komünistlerin belki azınlıkta olduğu falan bir şey olacak ama, kapitalizm ne olacak, daha ileri bir demokrasi mi?

Korotiç: En önemli şey gelişim yolunu halkın kendisinin seçmesi. Bugün hiç kimse Polonyalıları daha önceki hükümeti reddetmeye zorlamadı, onlar eski hükümetin bu işi götüremeyeceğini gördüler. Kendileri bu sonuca vardılar. Polonya Komünist Partisi önümüzdeki yılın başında bir kongre toplayacak ve burada tüm bu süreçleri değerlendirecek, özellikle Partinin ne olacağını.

— Şimdi bir de Macaristan partisinin kongresi var.

Korotiç: Önemli olan komünist partisinin halkla ilişkilerini sürdürmesi. Onun halkı tarafından kazanılmış bir otoritesinden başka bir otoritesi olamaz. Polonya'da olaylar olduğunda Gorbaçov, Grokovski'ye Polonya komünistleri Genel Sekreterine telefon etti. Ve Polonyalı komünistlerin halk arasında kendi doğru adlarını yeniden yükselteceklerine, yani komünist partisinin itibarını yeniden arttıracaklarına inandığını söyledi. Bu çok önemli. Bugün biz kendi ülkemizde de itibarımızın kazanılması için mücadele vermek zorundayız. Böyle bir durumla karşı karşıyayız. Öyle sanıyorum ki tartışmalar sonucunda partimiz çok ciddi olarak değişikliklere uğrayacak. Şimdi hem parlamentoda hem parlamento dışında bir tek sorun tartışılıyor. Anayasamızın 6.maddesi partinin yönetici rolünü sonsuz bir şekilde belirlemiş durumda. Bugün parlamentoda bu maddenin kaldırılması için ciddi talepler var. Çünkü mesele partinin öncü rolünü sürekli olarak yeniden kanıtlaması, yoksa bunu sonsuz olarak eline geçirip tutması değil. Partide kariyeristlerin az olması mesele. Polonya'da olup bitenler herkes için çok ciddi bir ders.

— Biraz tutucu bir soru sorabilir miyim? Tutucu bir bakış açısıyla. Gizli odaklar, karışıklık çıkarmak isteyenler, tertipler peşinde olanlar, demokratikleşmeden, açıklıktan ne kadar fırsat kazanacaklar? Yani hareket yetenekleri artacak mı? Ya da bunlara karşı önlemler gerekiyor mu?

Korotiç: Bu güç odaklarının hangileri olduğunu anlamak gerektiğini düşünüyorum. Tutucu güçlerin çok daha güçlü olduğunu sanıyorum. Tutucu komünist konum, burjuva revizyonist konumdan daha güçlü.

— Politik olarak değil de, dışardan müdahale...

Korotiç: Dışardan hiç kimsenin Sovyetlerin yıkılmasından çıkarı olabileceğini sanmıyorum. Amerikalılar hatta bundan korkuyorlar bile. Böyle büyük bir fil parçalara ayrılmaya başlarsa, bundan sevinmek pek mümkün değil. Çünkü epeyce roketimiz, bombalarımız var, ne olacağı belli olmaz. Sovyetlerin reformlar yoluyla ilerlemesi herhalde daha iyi olacak. Bugün dış güçlerin Sovyet hükümetini düşürme yolunda bir konumları olabileceğini düşünmek zor. Daha büyük olasılıkla, Sovyetlerdeki söz konusu fikirlerin alınması, özümsenmesi gündemdedir. İstedikleri şu: Sovyetler Birliği kurulsun, toparlansın ama, sosyalist temelde değil. Bundan dolayı düşüncem şu yolda: sosyalizm fikrini zedeleyen tavırlara karşı mücadele etmek gerekiyor. Bu tutucu Stalinciler de olabilir, burjuva güçler de olabilir. Perestroykanın sonucundan sosyalist bir ülke olarak çıkmamız lazım.

— Perestroyka güçlerinin bölünmesi mümkün mü?

Korotiç: Bence doğru bu. Şimdiden var bu durum. Ben buraya gelmeden çok kısa bir süre önce halk arasında yapılmış anket sonuçlarına baktım. Gorbaçov en popüler insan ülkede. Bugün kimse Gorbaçov'a karşı kayıtsız değil. Karşı olanlar da var yandaş olanlar da. İki, üç plenum önce bizde onu kişisel olarak eleştirmeye başladılar. Bu da yeni bir durum bizim ülkemiz için. Bakalım zaman ne gösterecek.

— Marksizm ve modern pratik çelişkiri. daha önceki soruda bu konuda bir şeyler söylediniz ama, bu çelişkiyi çözmek için daha somut olarak atılacak ilk adımlar neler olabilir?

Korotiç: Marksizme yeni şeyler getirmekten korkmamak lazım. Dogmalara tutulup kalmamalıyız. Marksizm adına. Ortodoks sol mollalara benzememek lazım. Marks'ın Manifesto'yu 1848'de yazdığını unutmamalıyız. Aslında bence bir öğreti olarak marksizmi hiçbir şey tehdit etmiyor. Dogmatik marksistlerin dışında. Komünistlere komünistlerin kendisinden başka kimse zorluk çıkaramaz. Eğer bu değerlendirmeyi Sovyetler Birliği bazında alırsak, bizde komünistlerin otoritesini yine sadece komünistler kırabilir.

— Ekolojik durumla ilgili olarak bir ümitsizlik var. Hiçbir şey yapılamaz gibi; yani bu pompalanıyor belki de, bilmiyorum. Ne yapabiliriz bu konuda?

Korotiç: Bir şeyler yapılabilir. Ama temel mesele daha fazla kontrol edilmesidir. Herşeyin merkezi güçlü bir devlete tabi olduğu bir durumda hiçbir şey yapılamaz.

— En temel, en çok tehdit eden, hemen her yerinden tutacağınız neler var?

Korotiç: Bütün mesele, en önemlisi halk kontrolünün olması. Ve bütün bu ekolojik süreçlerin göstergelerini çok yakından izlemek lazım. Bizde pratik olarak Yeşiller Partisi kuruldu, resmi olarak olmasa da. Çok güçlü bir hareket var. Özellikle radyoaktif maddelerle çalışılan bölgelerde.

— Ama dünyadaki insanların bir bölümünü radyoaktif etkisi değil de, sera etkisi çok yakından ilgilendiriyor. Ne bileyim ozon tabakası, çöpler, denizler ölüyor falan. Dün Marmara'daki balıklar ölmüştü mesela.

Korotiç: Balıkların ölümüne Tuna nehrinin ölümü neden oldu...

— Birkaç maddelik bir program koyabilir miyiz önümüze?

Korotiç: Bu program herşeyden önce uluslararası olmalıdır. Ve en tehlikeli üretim birimlerinde uluslararası bir denetim gerekiyor. Bir tek ülkenin gücüyle Marmara'yı ya da Karadeniz'i temiz tutmak hemen hemen imkansız. Uluslararası anlaşmalar gerekiyor. Örneğin Karadeniz Tuna yüzünden kirleniyor. Tuna nehri boyunca beş tane ülke var. Ve bunlardan hiçbiri sorumluluk kabul etmiyor. Herkes pisliğini atıyor oraya, onlar da geliyor Karadeniz'e boşalıyor. Biz şimdi Tuna konusunda uluslararası bir anlaşmanın yapılması için mücadele veriyoruz. Yine bu Marmara denizi, Karadeniz, Akdeniz konusunda uluslararası anlaşmalar gerekiyor. Ve böylesi acil durumlarda -Marmara'daki balıkların ölmesi gibi- hemen uluslararası komisyonun toplanması gerekiyor. Komünistler daha gerçekçi düşünmeye başlıyorlar. Sosyal demokratlar ise pekçok konuda daha radikalleştiler. Bence bizim sosyalist gruplar içinde düşman aramamız için hiçbir neden yok. Bana göre tüm dünyadaki sol güçler arasında bir anlaşma gerekiyor. Geçen yıllar boyunca sol partiler, kendi aralarında sağ partilerle yaptıklarından çok daha büyük bir savaş verdiler. Bu yüzden bana göre koalisyon hükümetlerinin kurulması çok normal ve güzel bir şey. Eğer komünistler böyle bir otoriteye sahipse, hükümeti tek başlarına ele geçiriyorlarsa, helal olsun. Ama bu hükümeti kazanma işi kelimenin gerçek anlamıyla olmalı. Halkın oy vermediği hiçbir hükümet normal olarak çalışamaz. Bizde bile bu böyle.☐

Şimdi Gorbaçov aldığı bütün gelirleri, hediyeleri vs. parti kasasına veriyor... Brejnev döneminde ise, Brejnev'in bir eseri Moskova'da basılırsa, diğer bütün cumhuriyetlerde de basılmak zorundaydı ve her basım için Brejnev'e para gönderilirdi.

Fotoğraf: Kerem İnanç

Aslında bir öğreti olarak marksizmi hiçbir şey tehdit etmiyor. Dogmatik marksistlerin dışında. Komünistlere komünistlerin kendisinden başka kimse zorluk çıkartmaz.

7 Ekim 1989 Cumartesi günü dünyanın bir gözü D. Almanya'nın başkenti Berlin'de, bir gözü de Macaristan'ın başkenti Budapeşte üzerinde idi. Birincisinin nedeni D. Almanya'nın kuruluşunun 40. yıldönümü kutlamaları nedeniyle Gorbaçov'un ziyaretine Çin'dekini andırır biçimde politik göçlerin ve gösterilerin eşlik etmesi ve iki ülke yönetimi arasında politik sistemde demokratik reformlar uygulamaya sokulması konusunda görüş farklılıklarının sürmesiydi. Berlin'de yeni bir Tienanman yaşanmadı, ama sorunlar da henüz aşılabilmiş değil. Budapeşte'de ise, Macaristan Sosyalist İşçi Partisi her bakımdan tarihsel bir kongre yaşadı. MSİP feshedilerek Macaristan Sosyalist Partisi adı altında yeni bir parti oluştu.

Kuşkusuz sorun yalnızca partinin isminden bir sözcüğün çıkarılması değildi. Bunun tek başına hiçbir anlam ve önemi olmayacağı gibi, zaten uzun bir süredir "sosyalist", "işçi", "emekçi", "birlik", "halk" vb. sözcüklerinin farklı bileşimlerinden oluşan çeşitli isimler altında faaliyet yürüten pek çok Komünist Parti bulunuyordu. Macaristan'da olan ideolojik, politik ve örgütsel anlamda Komünist Parti'nin varlığına son verilip, onun yerine "Yeni Tip Bir Sosyalist Parti" kurulmasıydı.

Bu sayımızda Macaristan parti kongresi hakkında iki yazı yayınlıyoruz. Strasbourg'dan yazan **Ercan Ersin** arkadaşımız, yazısında bu kongrede olup bitenleri özlü bir biçimde aktarıyor, ortaya çıkan sonucun parti içerisindeki çeşitli gruplar arasındaki bir uzlaşmanın ürünü olduğuna işaret ederek, bunun gelecekte nasıl bir sonuç doğuracağı üzerine bir soru işareti koyuyor. Budapeşte'den yazan **Tarık Demirkan** arkadaşımız ise, kongrenin kendisinden çok bu noktaya nasıl bir süreçten geçerek geldiğini anlatıyor ve ortaya çıkan sonuç üzerinde komünist hareketin bütününe yönelik bir yorumda bulunuyor. Demirkan arkadaşımız bu yazısında, "komünist partilerin giderek sosyal-demokratlaşacağı" yolunda bir görüş ortaya atıyor.

Elbette, bu konuda pek çok farklı değerlendirmeler yapılabilir, yapılmaktadır da. **Adımlar**, hiç kimsenin gerçeğin tekelini elinde tutmadığından hareketle, tartışmalara yeni boyutlar kazandıran tüm görüşlere değer veriyor, düşünce üretenleri destekliyor.□

Imre Poszgay, reform hareketine köktenci bir öncülük yapıyor. Yakın geleceğin devlet başkanı.

Budapeşte'de uzlaşma

HANGİ GELECEK İÇİN

Ercan Ersin

MSP'nin kurulması MSİP'yi tamamen siliyor mu? Janos Kadar'ın eski çalışma arkadaşı, "Marksist Birlik Platformu"nun başkanı Robert Ribanski eski partinin gömülmesini reddediyor. Pazartesi akşamı parti üyelerini "kapitalizmin restorasyonunu reddetmeye ve MSİP'nin faaliyetini devam ettirmeye" çağırdı.

Budapeşte'de Macaristan Sosyalist İşçi Partisi'nin (MSİP) 14. Kongresi partinin baştan başa değişimini karar altına aldı.

7 Ekim 1989 Cumartesi akşamı saat 20.30'a doğru Macaristan Sosyalist İşçi Partisi yaşamını noktaladı. Pazar sabahı ise, "**Nepszabadsag**"da her zaman yer alan "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz" belgisi artık yer almıyordu. Bu gazete bundan sonra "Merkez Komitesi Yayın Organı" olarak değil, sadece "Günlük Sosyalist Gazete" olarak çıkacak.

Kongrenin ilk iki gün boyunca şiddetli geçen tartışmalarının sonucunda, Başkan **Rezsö Nyers** çoğunluk tarafından sunulan projenin kabul edilmesini önererek, geçmişi tamamen silmek isteyen daha radikal reformistlerle, yeni bir partinin kurulmasına karşı olan ve MSİP'nin gerçek bir yenilenmeden geçmesi çözümünü tercih eden yöneticiler arasında, ki bunların arasında eski politbüro üyesi **Janos Berec** ve genel sekreterlik görevi sona eren **Karoly Grozs** da var, uzlaşmayı tavsiye etti.

Nyers'e göre "Yeni Tipten Sosyalist Parti" geçmişin hatalarını atıyor, ancak MSİP'nin en iyi geleneklerinin mirasçısı olarak sosyalizmin devamını garanti altına alıyor. Ve ekleyerek "Bugüne kadar MSİP'nde olmaktan utanç duymuyorum" diye belirtiyordu.

Nyers, azınlıkta olanlara bir çağrı yapmadan önce; yeni partinin kurulmasını, proletarya diktatörlüğüne ve demokratik merkeziyetçiliğe son veren önemli tarihsel bir adım olarak açıkladı ve reformlardan yana olan bütün komünistlerin eğer programı ve tüzüğü kabul ederlerse yeni partide her zaman yerlerinin olduğunu söyleyerek, "Berec yoldaşın da Macaristan Sosyalist Partisi'nde (MSP) çalışmalarına devam etmesini arzu ediyorum", dedi. Janos Berec ise eski "bir komünist olarak" kongrenin gidişatıyla ilgili ihtiyatını dile getirip, eski politbüro üyesinin mantıklı bir tutumuyla öneriyi destekledi ve her zaman bütün bölünmelere karşı olduğunu söyledi.

Parti Genel Sekreteri Nyers, kongrede oy kullanıyor, reformların ilerlemesi için.

Partide görüş farklılıkları sürüyor

Elbette böyle bir bölünme, Devlet Bakanı ve Cumhurbaşkanlığının gelecekteki adayı **İmre Poszgay**'ın ve Başbakan **Miklos Nemeth**'in işine yaramakta. Çünkü her ikisi de, partide gelecekle ilgili yönelişleri ve geçmişin analizi ile ilgili görüşleri tamamen paylaşmayanlardan şüphe duyduklarıyla kopmayı ısrarla istemekteler. Miklos Nemeth kürsüdeki konuşmasında azınlığı başka bir parti kurmaya davet etti. Nemeth'in bu tutumu ise bundan sonra üyelerin parti içinde platform kurma haklarının kabul edilmesiyle çelişki içinde.

Seçimle ilgili düşüncelerse ortada. Cumartesi öğleden sonra yapılan bir basın toplantısında, İmre Poszgay; MSİP'nin politikasının bir çıkmaza girdiğini, bu partinin gelecek bir seçimde hiç bir şansı olamayacağını ve sadece yeni bir oluşumun muhalefetle sürdürülen rekabeti elde tutmaya muktedir olabileceğini açıkladı.

Basınla yapılan birçok karşılaşmada, yeni partinin alabileceği yönelimler sorumlular tarafından çeşitli biçimlerde açıklandı. Devlet Bakanı İmre Poszgay'a göre; "Demokratik Sosyalizm, Avrupa Sosyalizmine, geçmişin Komünist Sisteminden daha yakındır. Sosyalist Enternasyonal ve Avrupa Topluluğu ile yakınlaşma olmalıdır." Eski MSİP Merkez Komitesi sekreteri Janos Barabas'a göre "Yeni partinin anlayışı, İtalyan Komünist Partisi ve İsveç Sosyal Demokrat Partisi'ne yakın." Bir gazetecinin "İdeolojik açıdan yeni oluşumun karakterini nasıl sınıflandıracağız. Komünist, reformist, sosyalist, sosyalist-komünist?" sorusunu Barabas açık ve net "Sosyalist" diye yanıtlayıp, partinin sol kanadına atıf yaparak "reformlardan yana olan komünistler müttefiğimizdir" dedi.

Pazartesi sabahı Macaristan Sosyalist Partisi'nin (MSP) oluşum belgesi, yeni program, yeni tüzük delegelerin geniş çoğunluğuyla kabul edildi. Kongre'deki olası bir parçalanmayı, Başkan Rezsö Nyers ve eski politbüro üyesi Janos Berec'in yürüttüğü uzlaşma politikası önledi. Pazar günü, Berec'in Platformu "**MSİP'nin Yeniden Yapılanma Birliği**" kendini dağıtmayı kararlaştırdı. Çünkü, bu platformun sorumlularına göre, partinin birliğini elde tutma amacına ulaşılmıştı. Bu platformdaki delegelerin büyük çoğunluğu, tek tek "**Çoğunluk Koalisyonu**"nun bileşenlerinden biri olan "**Halkçı Demokratlar**"'a katıldılar. Bu "Çoğunluk Koalisyonu"nda İmre Poszgay'ın "**Reformcu Birlik**" (en önemli olanı), diğer küçük gruplardan "**Bölgelerin Eşitliği**" ve "**Gençlik Platformu**" yer alıyor.

Yeni tüzüğün ikinci paragrafına göre: "**MSİP, demokrasinin, özgürlüğün, hümanizmin ve insan gelişiminin evrensel değerlerinde kendini bulan Marksist görüşte bir örgüttür... Komünist, sosyalist hareketin geleneklerinin izleyicisidir.**" Daha ilerde ise, "**Orta ve Doğu Avrupa'nın sol reformist partileri ile olduğu gibi tüm dünyadaki reformcu komünistlerle, sosyalist partilerle ve sosyal demokratlarla organik ilişkiler kurmayı arzu eder.**"

Demokratik merkeziyetçiliğin terkedilmesi, partideki her görüşten akımların kabul edilmesine yol açıyor. Bu yeni oluşum sürekli bir biçimde Kongre'de seçilen bir Başkan ve Başkanlık Kurulu (prezidyum) tarafından yönetilecek. Kongreler arasında yılda en az bir kere olmak üzere "Komite" örgütlerinin temsilcilerinden oluşan (bölgeler düzeyinde) geniş bir Ulusal Konsey toplanmak zorunda olacak.

Yürütülen diğer bir tartışmanın sonucunda da, Nyers'in "**parti üyelerinin yasalar çerçevesinde kendi girişimleriyle örgütlenmelerine izin verilmesi**" önerisini kongre kabul etti. Başbakan Miklos Nemeth ve Dışişleri Bakanı Gyula Horn'un da aralarında bulunduğu 107 delege bu oylamada karşı oy kullandı.

Geçmiş yeniden değerlendirildi

"Tarihsel Yolumuzun Deneyimi" başlıklı belge reformcu güçlerin rolünün altını çiziyor, 1948 ve 1956 başarısızlıklarına karşı nesilden nesi-

Macaristan'da yeni tip bir parti için

VEDA KONGRESİ!

■ Tarık Demirkan

Budapeşte Kongre Sarayı'nın delegelerle, koridorların ve salonların yerli-yabancı basın mensuplarıyla dolu olduğu 7 ekim cumartesi akşamı saat 20.24'de Macar Sosyalist İşçi Partisi Kongresi oturumuna Divan Başkanlığı yapan **Gyula Horn** şu tarihi açıklamayı yaptı: **"Az önce gerçekleşen oylamanın sonucuna göre, Kongre'ye katılan 1400 delegeden 1202'si yeni parti programını kabul etmiş, böylece Kongre, 'Macar Sosyalist Partisi'nin kuruluşunu onaylamıştır!"**

Delegeler kararı coşkuyla, ayakta alkışladılar.

İç ve dış yankılar

Aynı gün, Kongreye kadar parti genel sekreterliği görevini yürüten **Karoly Grosz** bir demeç veriyor, yeni partinin kurulması önergesinde red oyu kullandığını belirterek, bundan sonrası için planlarını soran bir gazeteciye, politikadan ayrılacağını, emekliliğini isteyeceğini açıklıyordu. Parti içinde tutucu kanadın liderlerinden sayılan ve Kongre öncesi "Bütünleşme" platformunu kuran **Janos Berec** yeni partide yerini arıyor, temaslarda bulunuyordu. Pazar ve Pazartesi günleri, ilk şaşkınlığın ardından parti içindeki değişik grupların daha sert tepkileri de geldi: Pazartesi günü bir basın toplantısı düzenleyen **Marksist Birlik Platformu** sözcüsü Ribanski kongre delegelerinin MSİP'yi feshetmeye yetkisinin olmadığını öne sürüyor, MSİP'nin varlığını sürdüreceğini açıklayarak, parti örgütlerine yeni partinin direktiflerine uymama çağrısında bulunuyordu. Aynı gün, aralarında tanınmış simaların olmadığı bir diğer ekstrem grup da "Macar Komünist Partisi"nin kuruluğunu kamuoyuna açıklıyordu.

Kongre hem Doğu'da ve hem de Batı'da şimdiye dek görülmemiş bir ilgiyle karşılaştı. Reform yanlısı sosyalist ülkeler olaya temkinli bir iyimserlikle bakarken, reform karşıtı ülkeler ise gelişmeleri gizlemeye gerek duymadıkları bir kuşkuyla ele alıyorlardı. Batı Avrupa siyasetçileri bu gelişimi 20. yüzyılın siyasi gelişmelerinin en önemli olaylarından biri olarak değerlendiriyor, demokrasinin zaferi ve Birleşik Avrupa yolunda atılmış önemli bir adım olarak tanımlıyorlardı.

Bu noktaya nasıl gelindi?

Küçük bir Orta-Avrupa ülkesinin sıradan bir komünist parti kongresi nasıl olmuş da dünya siyaset yaşamının ilgi odağı haline gelebilmişti? Macar Sosyalist İşçi Partisi'nin kongresinde partinin adıyla birlikte değişen neydi? Bu değişiklik Macaristan'da bir süredir devam eden reform sürecinde bir dönemin kapanıp, yeni bir dönemin başladığının mı işaretiydi? Dönüşümün Macaristan açısından taşıdığı önem tartışmasızdı, ama dünya siyasetinde neden böylesine büyük ilgi görmüş, neden olay haline gelmişti? Sansasyonun temeli var mıydı? Yoksa gelişimin taşıdığı önem abartılıyor muydu? Bu sorulara yanıt bulabilmek için Macaristan'ın kongreye nasıl geldiğine bir bakalım.

Macaristan Avrupa sosyalist ülkeleri içinde var olan yapının reformdan geçirilmesi çalışmalarının görece en eski olduğu ülkelerden biridir. Macaristan'da ekonomik reform konusu ilk kez 1968'de, yani 1956'da modelin reformu talebiyle ve halkın desteğiyle iktidara gelen Imre Nagy'i Sovyet askeri desteğiyle deviren Janos Kadar döneminde gündeme gelmiştir. 1968'den 1988'e kadar ekonomik reform çabalarından elle tutulur bir sonuç alınamaması, reform sürecinin öngördüğü dönüşümlerin temelsizliğini değil, **modelin siyasi yapısına el sürmeden sadece ekonomik yapının reformdan geçirilemeyeceği** gerçeğini kanıtlar. Bu dönemde sosyalist ekonomik yapının hantal ve ağır-aksak işleyişini hızlandırmaya, izole edilmiş ülke ekonomisini modern dünya ekonomisinin geliştirici etkilerine açmaya ve ülke ekonomisini dünya ekonomisine entegre etmeye yönelik çabalar bürokrasinin ve organik bir bütün haline gelen parti-devlet monolitik yapısının aşılmaz engellerinde etkisizleşmiş, giderek ağırlaşan ekonomik bunalım dış borçların olağanüstü oranda artmasına da neden olmuştur. **Reform sürecinde başarılı olunmasının koşulu, modelin tüm yapısal bileşenleriyle toptan yenilenmesi, özellikle de siyasi yapının cesurca yeniden düzenlenmesidir.**

1980'li yılların ortalarından itibaren değişen koşullar bu alanda daha ileri adımlar atılmasını olanaklı hale getirdi. Uluslararası platformda gündeme gelen yumuşama dönemi, Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka süreci, küçük ülkelerin manevra olanaklarını artırdı ve bu ülkelerde, bağımsız hareket etme, kendi ulusal koşullarına uygun politika geliştirme eğilimlerini güçlendirdi. Doğal olarak Orta ve Doğu-Avrupa'daki hareketlenmelerin önemli itici etkenlerinden biri de Polonya oldu. Polonya bölgede var olan fosilleşmiş ilişkiler ağının ve artık çağdışı kalan "bloklaşma" modelinin temellerinin sarsılmasında öncü rolünü üstlendi.

Macaristan'daki iç gelişmeler de buna koşut olarak belirginleşti: 20 yıl süren "bir adım ileri-iki adım geri" reform döneminin ardından, Mayıs 1988'den itibaren dönüşüm süreci olağanüstü bir şekilde hızlandı, gelişen baş döndürücü bir ivme kazandı. MSİP'in 20-22 Mayıs 1988'de düzenlenen Ulusal Konferansında Janós Kadar'ın Genel Sekreterlik görevinden alınıp, pratikte hiçbir önemi olmayan Genel Başkanlığa getirilmesi, Kadar döneminin kapandığının işaretiydi. Parti içinde Imre Poszgay'ın öncülüğünde giderek güçlenen reform kanadı, yine reformu savunan, hatta 1968 reformunun teorisyeni olarak adlandırılan, ama Poszgay'ın radikal reform çizgisine karşı da temkinli yanaşan Rezsö Nyors'in de desteğini alarak parti içindeki en önemli anahtar mevkileri yavaş yavaş ele geçiriyordu.

Devlet partisine son

Ne istiyordu parti içindeki reform kanadı? Reformcular ülkede siyasi demokrasinin egemen olduğu çok partili bir rejim ortamında keyfiliğe ve parti diktatörlüğüne olanak tanımayan, yurtdaşların insanlık ve vatandaşlık haklarını temel alarak anayasa ve yasalar çerçevesinde faaliyet gösteren bir **hukuk devleti** talep ediyorlardı. Halkın açık iradesini serbeset seçimlerde dile getirebileceği temsili demokrasinin yaşama geçirilmesi ve bu yolla seçilen parlamentonun devletin en ileri yetkilere sahip organı olması da siya-

le kendilerini yeniden örgütlediklerini belirtiyor.

Stalin dönemi, "Parti-Devlet Diktatörlüğünü Yerleştirme" ve "Sovyet Sisteminin Zorla Taklidi" bölümünde ele alınmakta, bu politikanın Macaristan'da Rakosi ve Ger tarafından uygulandığı ve 1956'da SSCB'nin müdahalesiyle sonuçlanan olaylara neden olduğu belirtiliyor. Kongre, her türlü tavizi reddetmesini ve kararlı tutumunu şehit olmasıyla ödeyen İmre Nagy'i saygıyla andı.

Kongre metninin devamında, Janos Kadar'ın politikasının 20 yıl boyunca Macaristan toplumunda eşsiz bir ilerleme gösterdiği, tüketimin üç kat arttırılması, seyahat özgürlüğü, daha liberal kültür politikası vb. gerçekleştirdiği, ancak 1972'de reformların durdurulduğu ve MSİP'nin, hızla yaşlanmakta olan ekonomik yapının ve köhneleşmiş bir iktidarın mahkumu olarak ortaya çıktığı yer alıyor.

Hızlı reformlar gündemde

Temel olarak "Demokratik Sosyalizm" yeni partinin programında, politik alanda parlamenter demokrasi ve çok partililiğe, ekonomik alanda pazar ekonomisi ve mülkiyet biçimlerinin çeşitliliğine dayanıyor. Yeni parti, proletarya diktatörlüğünde ifadesini bulan, anayasada kabul edilmiş yönetici rolünü terkediyor. Bundan sonra birçok oluşumun çatıştığı seçimlerle oluşacak bir hükümette yer almaya çalışacak.

Bugün mülkiyetin yüzde 96'sını oluşturan devlet mülkiyeti, özelleştirme ve yabancı sermayenin girişi sürecinde önemli derecede düşürülecek. Yaratılan zenginliklerin yeniden dağılımı "sosyal değerlerin yeni düzeni" esasında kurulacak. MSP, pazar ekonomisinin sonucu doğabilecek sosyal eşitsizlikleri kabul ediyor. Bundan sonra sosyal yardımlar, çıkabilecek gerilimlerin yatıştırıcı etmeni olarak düzenlenecek.

Eğitimdeki devlet tekeline değiniliyor, sağlık politikasında özel insiyatife çağrı yapılıyor. Bundan sonra da ana sağlık hizmeti devletin yetki alanı içinde daha yüksek düzeye getirilecek, ama isteyen hastalar için gönüllülük esasında sigortaların yapılması öngörülüyor.

Uluslararası alanda; Macaristan dış politikada "özlü reformları gerçekleştiren" SSCB ile ilişkilerini temel, vazgeçilmez görüyor. Budapeşte, COMECON ve Varşova paktının demokratikleştirilmesini ve modernleştirilmesini istiyor. MSP Orta Avrupa bölgesinde, özellikle Macaristan ve Avusturya'daki Tuna havzası halklarının yakınlaşmasını istiyor.

Kongre, 1956 ayaklanmasının hemen ardından sosyalist mülkiyetin savunulmasıyla yükümlü, MSİP'nin büyük işyerlerinde çalışan militanlardan oluşan silahlı işçi milislerini dağıttı. 23 Ekim 1956'nın bundan sonra "Ulusal Mutabakat" günü olarak kutlanmasını kararlaştırdı. Salı sabahı saat 01'de kapanan kongreden sonra da bu konular hala tartışılmaktaydı.

Yeni yönetimin işi zor

7 saat süren kapalı oturumun sonunda kongre yeni yönetimini seçecek sürpriz olmayan sonucu açıkladı. Herkes Rezso Nyers'in seçimini bekliyordu. 65 yaşında olan Rezso Nyers, 1948'den önce Sosyal Demokrat Parti'nin üyesiydi. 1948'de komünistlerle-sosyal demokratların birleşmesi sonucu kurulan MSİP'inde yer aldı. 1956'da İmre Nagy'nin ilk hükümetine girdi. Daha sonra Janos Kadar'ın kabinesinde yer aldı. 1968'de, iki yıldan beri MSİP'nin politbürosunda iken, ilk ekonomik reformun öncüsü oldu. 1972'de öngördüğü projelerinin kesilmesi, politikasının uzun süre ortadan silinmesine yol açtı. Mayıs 1988'de politbüroya seçilerek yeniden politik sahneye aktif olarak çıktı.

Başkanlık Kurulu (Prezidyum), yeni partinin kurulmasını karar altına alan kongre bünyesindeki büyük çoğunluğun çeşitli bileşenlerini yansıtan 23 kişiden oluşuyor. Aşırı-reformcu akımın temsilcileri İmre Poszgay, Miklos Nemeth ve Gyula Horn'dan başka, genç komünistlerin eski başkanı Scaba Habori'nin dışında, bugüne kadar az tanınmış genç yöneticilere rastlıyoruz. Başkanlık Kurulu'nda yer alan en genç üye, yeni gençlik örgütü olan **"Demokratik Gençlik Federasyonu"**'nun 32 yaşındaki başkanı.

Tahmin edildiği gibi, MSİP'nin yenilenmesinden yana olan Janos Berec ve Karoly Grosz yönetime seçilmediler.

Rezsö Nyers Pazartesi akşam yaptığı konferansta parti bünyesinde "politik soruşturmanın" olmayacağını, komünist duyarlılığı taşıyan bütün militanların partide yeri olduğunu söyledi. Buna rağmen parti bünyesindeki bütün akımların uyumlu bir beraberliğini sağlamanın zorlukları konusunda kaygıları olduğu da ortada.

Nyers'in birlikten yana tavrı bazı reformcuları öfkelendirdi. Gece kongre salonunun çıkışında İmre Pozsgay'ın arkadaşlarının hala öfkesi geçmemişti. Onlara göre parti Stalincileri kapı dışarı etmedi.

Şimdi, eski MSİP'nin 725 bin üyesi 31 Ekim'e kadar yeni partiye üyelik başvurusunda bulunacaklar. Bu başvuruyu, yeni partinin programı ve tüzüğünü kabul ettiklerini belirterek yazılı olarak yapacaklar. Kasım ayında bütün hücrelerin yönetimleri yenilenecek ve yeni kartlar dağıtılacak.

İmre Pozsgay, 25 Kasım'da yapılacak halk oylamasında partinin Cumhurbaşkanı adayı olarak resmen belirlendi. Pozsgay'ın "Demokratik Forum"'la (ana muhalefet hareketi) bağları şimdiden seçim zaferini mümkün gösteriyor. Yeni parti gerçek sınavını ise gelecek yıl yapılacak genel seçimlerde verecek. Kongre kararlarının seçimleri kazanmaya yetip yetmeyeceğini göreceğiz.

● *Kongre'den Grosz'a elveda...*

Demokratik Forum'un veya Sosyal Demokrat Parti'nin seçmenleri MSP için partilerini terkedecekler mi? Alım gücünün gittikçe düştüğü bu dönemde pazar ekonomisinin vaatleri seçmenleri kazanabilecek mi? Uzlaşmanın sonuçlarını bu süreçte göreceğiz.

sal taleplerin arasındaydı. Tüm bu hedeflerin gerçekleştirilmesi doğal olarak bir yandan **çok partili siyasi rejimin** yaşama geçirilmesini, diğer yandan da 40 yıllık bir tek parti egemenliği dönemini yaşayan, parti-devlet sarmalının imkan tanıdığı tüm imtiyazlara sahip olan bir partinin **gönüllü olarak bu konumundan feragat etmesini** gerektirecekti. Peki bu istem, toplumda yükselmenin, kariyer sahibi olmanın en emin yolu olduğu için partiye giren, su başlarını tutan, düzenin tanıdığı imtiyazların ve avantajları 40 yıldır hiçbir vicdani rahatsızlık duymadan kullanan parti-devlet bürokrat kadrolarına nasıl kabul ettirilecekti? Sekizyüzbinlik partinin tabanında yenileşmeden yana düşünceler giderek yaygınlaşıyor, reform kanadı parti içinde güçleniyordu. Ama bu yeterli miydi? Parti içinde giderek sertleşen geçmiş 40 yılın eleştirisi nedeniyle kafası allak bullak olan üyelere dayanarak atılıma nasıl geçilecekti? Şurası da bir gerçekti ki, yenilik isteyen ve geçmişi acımasızca eleştiren radikal reform kanadının karşısında parti içinde, 40 yıllık tarihe özbenliğini yitirmemek için sahip çıkan, bu anlamda biraz da duygusal temelde bütünleşen bir kanat da oluşuyordu.

Bu noktada belirleyici olan parti 40 yıllık zorunlu suskunluğun ardından siyasi arenayı dolduran ve pasifliğe mahkum edilmiş olmanın yarattığı uyuşukluğu aşırı eylemlerle ve aşırı taleplerle üzerinden atmaya çalışan siyasi partilerin olağanüstü aktifliği etkisini kısa sürede gösterdi, modelin tüm kurumları dokunulmazlığını yitirdi ve son 40 yıl yeniden ele alınmaya, yeniden değerlendirilmeye başlandı.

Resmi tarih sorgulanıyor

Önce 1956 dönemi gündeme geldi. Bilinen ama görmezden gelinen belgelerin ve gerçekliğin etkisiyle, halkın da istemine uygun olarak, Kadar döneminde **"karşı-devrim"** olarak adlandırılan 1956 olayları şimdi artık **"halk ayaklanması"** olarak tanımlandı. Imre Nagy ve o dönemin diğer kurbanları rehabilite edildi. 16 Haziran 1989'da Imre Nagy ve onunla birlikte ölüme mahkum edilip kurşuna dizilen iki mücadele arkadaşı o tarihe kadar gömülü kaldıkları kimsesizler mezarlığından alınıp, muhteşem bir cenaze töreniyle yeniden toprağa verildi. Yüzbinlerce insanın katıldığı töreni radyo ve televizyon 8 saat boyunca naklen yayınladı. Gelişmelere bakılırsa, önümüzdeki günlerde parlaka egemen zümreye hakimiyet olanağı veren siyasi demokrasideki güdüklüğün sahibi arandı.

Tüm bu olumsuzluklar doğal olarak, 40 yıldır uygulanan modelden kaynaklanmaktaydı ve modelin mimarı da komünist partisiydi. Reformcular 20. yüzyılda insanlığın büyük ümitlerle girdiği yeni toplumsal sistem adına Sovyetler Birliği'nde ve son 40 yıl içinde de Doğu Avrupa'da gerçekleştirilen "sosyalist yapılanma"nın bu biçimiyle tarihin çıkmaz sokaklarından biri olduğunu belirtiyor, dolayısıyla hata ve çarpıklıkların bir iki liderin diktatörlük eğiliminden kaynaklanmadığını, sorunun sistemin yapısında olduğunu saptıyorlar.

Komünizm sosyal demokrasiye yöneliyor

Macaristan'daki parti içi reform hareketi içine düşülen derin ideolojik-ekonomik ve siyasi bunalımın çözümünün sistemsel değişiklikten geçtiğini belirleyerek, parti olarak sosyal demokrat hareketin tarihsel kökenlerine geri dönmenin yolunu arıyor. Macar Sosyalist İşçi Partisi'nin adının değişmesi, partinin özde komünist olma özelliğini reddetmesi gibi derin bir anlam taşıyor. İşte dünya siyaset yaşamında Macaristan'daki gelişimin taşıdığı olağanüstü önem de buradan kaynaklanıyor. **Dünya tarihinde ilk kez iktidardaki bir komünist partisi tarihsel deneylerden çıkardığı derslerin bir sonucu olarak kendi kendini ortadan kaldırıyor, sistemsel değişiklik amacıyla kendi özbenliğinde köklü değişikliğe gidiyor.**

Küçük bir Orta Avrupa ülkesinin sıradan bir komünist parti kongresi nasıl olmuş da dünya siyaset yaşamının ilgi odağı haline gelebilmişti? Macar Sosyalist İşçi Partisi'nin kongresinde partinin adıyla birlikte değişen neydi? Bu değişiklik Macaristan'da bir süredir devam eden reform sürecinde bir dönemin kapanıp yeni bir dönemin başladığının mı işaretiydi?..

dışı toplumsal muhalefetti. 80'li yıllardan itibaren özellikle aydınlar arasında toplumsal modele karşı ulusal ve demokratik taleplerle muhalefet hareketleri oluşmuştu. 1988'in sonlarına doğru parti içindeki reform kanadının da baskısıyla bu hareketler yasallık değil, ama meşruluk kazanmaya başladılar. İlk olarak Eylül ayında **Macar Demokratlar Forumu** kuruldu. Ardından Kasım ayında **Hür Demokratlar Birliği** kuruluşunu ilan etti. Altını çizerek belirteyim ki bu dönemde yasalar parti kurmaya imkan tanımıyordu, ama gelişen toplumsal muhalefet, iktidar partisi içindeki reform kanadının da desteğini alarak partileşiyor, toplumsal anlamda meşruluk kazanıp, faaliyete başlıyordu. O tarihlerden bu yana yeni kurulan partilerle birlikte, önümüzdeki yıl yapılması planlanan seçimlere katılmak için hazırlık yapan partilerin sayısı 15'i buldu. Ama en önemli ve halk arasında da destek bulan muhalefet örgütleri bu iki partidir ve özellikle de Macar Demokratlar Forumu önümüzdeki seçimlerde iktidara aday olabilecek denli güçlüdür. Nitekim Temmuz ve Ağustos 1989'da yapılan üç bölgedeki ara seçimi de bu partinin adayları kazanmıştır.

Toplumsal muhalefetin siyasi partiler halinde örgütlenmesiyle Macaristan'daki 40 yıllık yapılanma hızlı bir erozyon dönemine girdi. Bir yandan parti içi reform kanadının radikal ve adım adım ileri bedeflere yönelik mücadelesi, öte yandan

mento, 1956 olaylarının başladığı günü **"ulusal barışma günü"** olarak anma günü ilan edecek.

Stalin dönemine tekabül eden yıllar, parti diktatörlüğünün kanunsuz ve acımasız uygulamaları tek tek gündeme geldi. Tartışılan her konuda siyasi hareketler tavır koyarak, yeni yeni oluşan siyasal kimliklerini de belirliyorlardı. Bu tartışma süreci MSIP içindeki gruplar açısından da tam ve sağlıklı bir ayrışma süreciydi.

Ülkedeki ekonomik geri kalmışlık tartışıldı. 40 yıllık "başarı propagandasının" ardından, Batı'nın neden ardında kalındığı sorusuna yanıt arandı. Geri kalındığı açıktı. Çünkü Macaristan gelişmişliğini, 40 yılda neler kazandığını, -ya da neleri kaçırdığını- doğal olarak, kendini bir Etyopya'yla değil, tarihsel olarak birlikte geliştiği Batı-Avrupa'yla ve komşu ülkelerle kıyaslayarak yapacaktı. Bu kıyaslama ise hangi fırsatların kaçırıldığı, 40 yılda göreceli olarak ne kadar geri kalındığı konusunda kuşkuya yer bırakmıyordu.

Demokrasi konusu tartışıldı. Hemen İkinci Dünya Savaşı sonrası başlatılan sağlıklı demokrasi sürecine 1948'de son veren, "proletarya diktatörlüğü" adı altında kendi diktatörlüğünü kuran komünist partisinin neden olduğu despotluk yılları ele alındı. Toplama kampları, zorunlu sürgünler, iç hesaplaşmalar, düzmece davalar gündeme geldi, bir egemen sınıfın yerine bir baş-

Bu değişiklik Macaristan'da reform kanadının, tarihsel sosyal demokrat hareketin Batı tipi geleneklerine geri dönmek arzusunda kaynaklanıyor. Ama görünen o ki, bu, tek bir ülkede tek bir partinin gündeme getirdiği dönüşümden öte öneme sahip, gelecek açısından yön gösteren, eğilim belirleyen bir olay. Görünen o ki, bölgedeki sosyalist yapılanmanın mimarı olan Bolşevik-Komünist Partiler kendilerini var eden tarihsel koşulların; kapitalizmin derin bunalımlarının, savaşların, işsizlik ve sefaletin ve bunlara bağlı toplumsal dalgalanmaların ortadan kalkmasıyla, dönemlerini doldurup, tarih içinde geçmişe ait bir olgu olarak yerlerini alacaklar. Yine görünen o ki, sosyalist ülkelerin yol arayışları Yirminci Yüzyılın sonlarında işçi sınıfını partileri açısından yüzyılın başında yaşanan sürecin tersinin yaşanmasını da gerekli kılacak: Bolşevik-Komünist Partiler Sosyal Demokratlaşacak, İkinci Enternasyonal'in tarihsel geleneklerine geri dönüş yolu aranacak.

Macaristan'daki gelişmelerden de ilk çıkarılacak ders bu olsa gerek.☐

KISA... KISA...

İLK F. ALMAN DONANMASI LENİNGRAD'DA

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez bir Federal Alman donanması bir Sovyet limanını ziyaret etti. Ünlü **"Aurora"** zırhlısında ortak bir basın toplantısı düzenleyen Federal Alman donanması komutanı Amiral **Boehmer** ile Leningrad Donanma Komutanı Amiral **Samoylov**, ziyareti **"tarihsel bir dönüm noktası olarak"** nitelendirdiler.

Federal Alman denizcileri, Leningrad'da bulunan ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman kuşatması nedeniyle hayatlarını yitiren 800 bin kişinin gömüldüğü Piskaryovskoye Mezarlığı'na giderek çelenk koydular.☐

LA PASIONARIA İYİLEŞTİ

İspanyol Komünist Partisi'nin 93 yaşındaki Onur Başkanı **Dolores İbarruri**'nin yakalandığı akciğer iltihabını atlattığı, dört hafta kaldığı hastaneden taburcu edildiği bildirildi. İspanya İç Savaşı'nın kahramanlarından olan ve **"La Pasionlara"** olarak tanınan Dolores İbarruri evine giderken Madrid'de gazetecilere verdiği demeçte, **"uzun süre hasta olmaktan dolayı üzüntü duyduğunu, en kısa zamanda yeniden çalışmaya başlamaya azimli olduğunu"** söyledi.☐

26 YILLIK HAPİS SISULU SALIVERİLDİ

Güney Afrika'daki ırkçı rejim 15 Ekim 1989'da 26 yıldan beri tutuklu bulunan Afrika Ulusal Kongresi'nin yöneticilerinden **Walter Sisulu**'yu salıverildi. Afrika Ulusal Kongresi Başkanı **Nelson Mandela**'nın mücadele arkadaşı olan Sisulu, salıverildikten sonra, hükümete çağrıda bulunarak, örgütünün yasal çalışma hakkını talep etti.

Walter Sisulu ile birlikte, 1963 ve 1964 yılından bu yana ırkçı rejim tarafından hapiste bulunan **Ahmed Muhammed Kathrada, Elias Motsoaledi, Raymond Mphakamisi, Mhlaba, Wilton Mkvayi, Andrew Mhlangeni** ve **Yafta Masumula** da salıverildiler.

Öte yandan Güney Afrika'nın 17 kentinde 150 bin siyah emekçinin çalışma yasasını protesto ettikleri, Sisulu ve arkadaşlarının salıverilmesinden bir gün önce yapılan gösterilen "Nelson Mandela'ya Özgürlük" belgisiyle yankılandığı bildiriliyor.☐

ÜRETİLEN KADAR KİMYASAL SİLAH ÇEKERİZ

ABD Temsilciler Meclisi, Federal Almanya'da bulunan Amerikan kimyasal silahlarının, ancak çift çenekli kimyasal silah üretimi miktarı kadar azaltılması koşulunu kabul etti. 1990 savunma bütçesine yapılan ekte, Federal Almanya'daki bir depoda bulunan sinir gazlarının bu ülkeden geri çekilmesinin, her ikisi ayrı bir tüpte bulunan ve ancak ateşlenince korkunç bir etki gücüne sahip bir kimyasal silaha dönüşen "çift çeneklilerin" yeterli miktarda üretilmesiyle mümkün olacağı belirtiliyor.☐

PINOCHET ARŞİVLERİ KAÇIRIYOR

Şili diktatörü **Pinochet**'in gizli polis CNI'yi lağvedeceği açıklandı. CNI, sayısız Şilili yurtseverin öldürülmesi, işkenceden geçirilmesi ve kaçırılması fiilleri nedeniyle bütün ülkede ve uluslararası kamuoyunda lanetlenen bir kuruluştu.

Şili'deki muhalefet güçlerinin bildirdiklerine göre, Pinochet'in bu kararı, yaklaşmakta olan Devlet Başkanlığı seçimlerinde demokrasi cephesinin adayının seçimleri kazanması ihtimalinin çok güçlü olmasından kaynaklanıyor. Muhalefet güçleri, Pinochet'in gizli polis CNI'yi lağvederek, bu dönem gizli polisin eline geçen ve elinde bulunan arşivleri demokratik bir iktidarın eline geçmesini önlemeye çalıştığını ifade ediyorlar.☐

AT-COMECON TOPLANTISI MOSKOVA'DA YAPILDI

Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi ile Avrupa Topluluğu arasında Moskova'da yapılan görüşmeler tamamlandı. İki gün süren görüşmelerde, her iki taraftan 160 uzman ve bilim adamı, çevre koruması, bilim ve teknik, standartlar, istatistik, enerji ve ulaşım alanlarında nasıl işbirliği yapılabileceğini tartıştılar. İşletmeler ve firmalar arası işbirliği konusunun da ele alındığı toplantının Kasım ayında Brüksel'de sürdürülmesine karar verildi.☐

Adımlar (Dış Haberler Servisi)

Cumhuriyet'in 66. Yıldönümünde

İLERLEMENİN YOLU DEMOKRATİK CUMHURİYET

■ Haluk Tan İpekçi

Cumhuriyet'in ilanının 66. yıldönümüne vardık. O çok karışık ve zor günlerin ağırlığı altında ezilmeden, Cumhuriyet'i kurabilmek, kurtuluş savaşımızın, bağımsızlık tutkumuzun ürünüydü. Kurtuluş Savaşımız Cumhuriyet'le taçlanmıştır.

Türkiye'yi, Cumhuriyet'in ilanına götüren en önemli neden saltanat rejiminin iflas etmiş olmasıdır. Saltanat iflas etmiş, Cumhuriyet kurulmuştur ama saltanat kafalılar hep varolagelmişlerdir.

Cumhuriyet, egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur demiş, kendisini halk idaresi olarak tanımlamıştır. İşte yakın tarihimizin en büyük çelişkisi buradadır. Ulusun egemenliği, halk yönetimi, halkın devlet yönetimine katılımı demokrasi olmadan olabilir mi?

Cumhuriyet, demokrasiyle taçlanmamıştır!

Bu öyle acı bir gerçektirki, Cumhuriyeti kuran parti 12 Eylül'den sonra -diğerleri gibi- kapatılmış, tarihimizin bu çelişkisinin, aynı zamanda kendi tarihinin çelişkisinin kurbanı olmuştur.

Şimdi yeni bir dönemin eşiğindeyiz. Demokrasisizliğin ağırlığı altında eziliyoruz. Rejim bunalımı yaşıyoruz. Bu kritik eşiği geçebilecekmiyiz?

Türkiye'nin geleceğini, çıkarlarını düşünen güçlerin **Demokratik Cumhuriyet** fikrinde birleşmelerine bağlıdır bu.

Cumhuriyetin 66. yıldönümü 8. Cumhurbaşkanının seçimine rastladı. Başbakan Turgut Özal Cumhurbaşkanlığına aday olduğunu açıkladı. ANAP'lı Fethi Çelikbaş da aday. Çok olağanüstü bir gelişme olmazsa -ANAP oylarının ciddi bölünmesi gibi- Turgut Özal 4 Kasım'da Cumhurbaşkanı olacak. SHP ve DYP ise kesin biçimlerde bu cumhurbaşkanını tanımayacaklarını ve ilk fırsatta indireceklerini açıklamış bulunuyorlar.

Turgut Özal'ın saltanat kafalı inadı, ANAP'ın 12 Eylül hukukuna ve rejimine dayalı iktidarıyla birleşince, demokratikleşme süreci gecikmekte, bu ise durumu gerginleştirmektedir.

26 Mart seçimlerinde halk oyu ANAP'ı, azınlığa düşürmüştü. Turgut Özal Çankaya'da bunun sancısını hep yaşayacaktır. SHP ve DYP ise kararlı bir demokratizmle ANAP'ı zorlayamamanın çelişkisini taşıyorlar. SHP ve DYP diğer muhalefet güçleriyle birlikte demokratik bir Türkiye için inandırıcı adımları şimdiden atamazlarsa ANAP karşısında etkili olamayacaklar.

Oysa başta SHP, DYP ve tüm muhalefet güçlerinin baskısı halk desteğini yitirmiş ANAP'ı tekrar bu desteği kazanmak üzere demokratik kimi adımlara yöneltebilir.

ANAP tutarlı bir muhalefet karşısında direnerek daha da zayıflamak ve yok olmak ya da muhalefetin ve Türkiye'nin demokrasi gereksinimlerine göre adım atarak "güçlenmeyi denemek" ikilemine zorlanmalıdır. Bu yapılamamıştır. Kuşkusuz burada SHP ve DYP'nin dar bakışlı, salt kendi iktidarlarını çözüm olarak görmeleri yanılgısı önemli rol oynuyor.

Özal'ın inadı ve muhalefetin yanılgısı Cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından bir kör döğüşüne yol açma potansiyelini barındırıyor.

Politikayı bu duruma sokmak, doğu olmayacaktır. Görülmelidirki esas sorumlu Özal olsa bile, bu doğrultudaki gelişme demokrasi mücadelesine zarar verecektir.

Muhalefet kendisiyle tutarlı olmak istiyorsa demokrasi projesini net formüle ederek ortaya koymalı, adımlarını buna göre atmalıdır. Demokratik anayasa, demokratik seçim yasası ve erken seçim bu politikanın belkemiğidir.

SHP ve DYP'nin önünde iki yol vardır. Ya topluca TBMM'den istafa ederek ANAP'ı bir erken seçime zorlamak. Bu ANAP'ın sorunu bir ara seçim olarak alma tehlikesini barındırsa da etkili bir yoldur. Ya da net demokrasi projesiyle parlamentoyu etkili bir biçimde kullanarak, esas olarak halka gitmek, halkı harekete geçirmektir. Özal'ı zorlayacak esas güç halktır.

Her durumda Anayasa sorunu etrafında geniş bir hareket oluşturma ve mutabakat arama çabaları demokrasinin yolunu açabilir. Sol güçler burada etkin bir rol oynayabilir.

Türkiye, Cumhuriyet'in kuruluşunun 66. yılında tarihimizin temel çelişkisini çözmeye çalışıyor. **Bu Demokratik Cumhuriyet olma sürecidir.** Demokratik bir anayasayla, hukuk devleti olan, devleti yeniden demokratik biçimde yapılandıran, ideolojik ve sınıfsal çoğulculuğu politik yapısına temel yapan, Kürtlerin varlığını ve haklarını tanıyan, sivil, laik ve çağdaşlaşan bir cumhuriyet.

İşte Demokratik Cumhuriyet budur. Bunu görmeye ve çözmeye hazırmıyız?

Yasal komünist partisi için mücadele

BAŞARI NEYE BAĞLIDIR

■ M. Ata Uçum

Başbakan Turgut Özal 27 Eylül günü Avrupa Parlamentosu önünde "141-142-163. maddelerin kaldırılmasına taraf olduğunu ama bunun için zamana ihtiyaç bulunduğunu" söyledi. Gerekçe olarak da anayasal işleyiş nedeniyle bir referanduma gidilmesi halinde halkın bu konuda olumsuz tavır takınabileceğini gösterdi.

Özal'ın bu tavrı, diğer boyutları bir yana, şu iki gerçeğin altını bir kez daha çizdi: Birincisi egemen politik çevrelerin yasal KP istemi karşısındaki tutumları esas olarak bir oyalama ve zaman kazanma tutumudur. Esas olan bu olmakla birlikte yasal KP istemine tamamen karşı çıkan bir başka tutum daha vardır. Taşıyıcılığını "karanlık güç odakları" diye tabir edilen çevrelerin yaptığı bu tutum etkisini yürütmektedir. Ancak yaşadığımız ve yaşamamız muhtemel geçici sertleşmelerde özellikle bu çevrelerin ciddi rolü olabileceğini hesap etmek gerekir. Gakat artık yasal KP'nin elde edilme sürecinde bu güçlerin belirleyici olamayacağı açığa çıkmıştır. Asıl olarak burada bizi ilgilendiren birinci tutumdur.

141-142-163. maddeler eninde sonunda kalkacak. Peki o zaman niçin zaman kazanma taktiğine ihtiyaç duyuluyor. İlk akla gelen politik iktidarda etkili olan güçlerin iç çatışmaları ve denge hesaplarıdır. Bir diğeri rejimin Avrupa ile pazarlıkta bu meseleyi bir koz olarak kullanma niyeti taşıdığıdır. Bir başka faktör iç siyasal süreçler açısından ANAP'ın bu konuyu kendisine avantaj sağlayacak bir tarzda değerlendirme düşüncesidir. Kanımca ön önemlisi ülkemizin siyasal sürecinde komünistlerin etkisini özellikle yaşadığımız bu dönemde bir süre daha devre dışı tutma isteğidir. Çünkü bu dönem kim ne derse desin, ülkemizin iki binli yıllara nasıl gireceğini tayin edecektir. Böyle bir dönemde komünistlerin görüş ve fikirleriyle siyasal alana yasal olarak çıkması egemen güçler açısından ciddi bir zorluk yaratacak, manevra alanlarını daha da daraltacaktır. Şu bilinmelidir ki, komünistler yasal alanda kendilerini ifade etmeye başladıklarında nicel güçlerinin çok üzerinde bir siyasal etki yaratacaktır. Çünkü komünistler başta demokrasi, siyasal ve sosyal özgürlükler olmak üzere yaşanan tüm problemlerin çözümünde adil, gerçekçi ve bütünsel yaklaşımlar geliştirme kapasitesine artık sahiptir. Rejim yasal KP olayını nicel ölçülere göre değil bu nitel özelliklere göre değerlendirmektedir. Bu nedenle siyasal iktidar komünistlerin siyaset arenasında yasal yeralımını olabildiğince geciktirmeyi bilinçli bir biçimde yapmaya çalışmaktadır. Mevcut durumda yasallık komünistlerin marjinallikten kurtulmasının politik zeminini yaratacaktır. Yasallık meşruiyetle özdeş değildir. Ancak meşruiyeti güçlendirecek bir konumdur. Meşruiyetin güçlenmesi ise etkin ve yığınsal olmanın temel koşullarından birisidir. Rejimin amacı, komünistlerin yasal çalışma olanağı elde edilse bile marjinallik batağında kalmalarını sağlamaktır. Bunun için 1992'ye kadar bu süreci uzatma niyeti taşımaktadırlar. Bu yüzden rejimin 141-142 konusundaki temel politikası yasal KP mücadelesini etkisizleştirmek, anlamını zayıflatmak ve sonucu da "bir lütuf" imajı ile sunmak yönündedir.

Rejim bunu başarabilir mi? Eğer komünist dinamik bu süreçte üzerine düşeni yapmazsa başarabilir. İşte Özal'ın tavrı vesileyle altını çizmemiz gereken ikinci gerçek de budur. Yasal KP onu gerçekten isteyen, bunun için aktif ve kararlı olan güçlerin eseri olacaktır. Bu hedefi önüne koyan komünistlere ve başta da TBKP'ye büyük sorumluluk düşmektedir. Hem rejimin oyununu bozmak hem de yasal KP kazanımını demokrasi konusunda daha ileri bir atılıma zemin hazırlayacak tarzda elde etmek bugün öne çıkan görev olmaktadır. Bu görev hiç bir şey adına ertelenemez.

Yeri gelmişken birlik ve yasallık arasındaki ilişkiye bu konuyla sınırlı olarak değinmek gerekir. Yasallık özünde bir politik meseledir. Politik süreçlerin kuralları çerçevesinde ele alınması ve net hedeflere bağlanması gerekir. Bu nedenle öz olarak ideolojik bir mesele olan en geniş marksistlerin birliği hedefi ile her durumda aynı platformda ele alınması doğru değildir. Son tahlilde aralarında kopmaz bağlar mevcuttur. En önemlisi de, yasal KP'nin kazanılmasıyla politik koşullarda ortaya çıkacak değişimin, en geniş birlik için zorunlu politik ortamı yaratacak olmasıdır. Bunun dışında mevcut durumda birlik ve yasallık arasında politik eylemi zayıflatıcı bağlar kurulması ne birliğe hizmet eder ne de yasal KP'ne yaklaştırır. Politik gündeme müdahale keyfe göre çok daha dinamiktir. Oluşan momentleri zamanında yakalayıp doğru ve yerinde müdahaleyi gerektirir. Politik faaliyet zaman kaybına tahammül edemez. Oysa birlik ideolojik yakınlaşma eksenine dayandığı ve sindirilerek geliştirilmesi gerektiği için daha uzun bir zamana yayılmak zorundadır. Öte yandan birlik sürecinin hızlandırılması için yasal KP olanağını elde etmek vazgeçilmez bir koşul olarak ortadadır. Daha önce de söylendiği gibi yasal KP talebi rejime karşı ve politik demokrasiye ilişkindir. Diğer marksist sola karşı değil.

Bazı sorularla yasallık konusunda daha fazla netlik yaratmak mümkündür.

1- Yasal KP olanağını elde etmek ülkemiz ve marksist sol açısından bir politik kazanım mıdır? Bu soruya olumsuz yanıt verecek marksistler var mıdır? Varsa tavırlarını açıkça sergilemelidirler. Olumlu yanıt verenler ise bu hedefe ulaşmak için çaba göstermelidir. Bunun anlamı TBKP'nin eylemine destek olmak değildir. (Böyle olsa bile niçin bundan kaçınıldığı da netçe ortaya konmalıdır.) Bunun anlamı demokrasi ve özgürlükler için, istemeleri halinde tüm marksistlerin ortaklaşa kullanacağı yasal KP olanağı için demokrasi mücadelesinde yer almaktır.

2- Mevcut durumda yasal KP hedefi gerçekçi midir? Yani yasal KP bugün bir temenni olarak mı ifade ediliyor, reel bir hedef olarak mı görülüyor? TBKP ikinci yanıtı vermektedir. Dolayısıyla bu hedefe varacak gücün olduğunu da kabul etmektedir.

3- Yasal KP hedefine nasıl ulaşabilir? Bu sorunun yanıtı yasallaşma mücadelesinde, yasal KP'ni (reel görme ölçütüne göre samimi olarak) isteyen herkesle birlikte yeni çıkışlar ve çözücü politik müdahaleyi yapmak şeklinde olmalıdır.

4- Bu müdahalenin somut ifadesi nedir? Kanımca artık yapılması gereken yasal KP isteyen güçlerin yasal çerçeve değişikliğini beklemeden (ve esasında onu hızlandıracak olan) KP'yi yasal kurma girişimidir. bunun biçimi parti kuruluş başvurusu olmalıdır. Tüm politik faaliyet ve güçler bu hedefe yoğunlaştırılmalıdır. Bu açıdan öncelikle TBKP yönetimi politikasında net olan yasallık hedefini pratik kararlara dönüştürmek ve yasal KP isteyen her güçle böyle bir girişimi ortak yapmak için gerekli çabaları göstermek zorundadır. Bu çabalar şu ya da bu nedenle sonuç almadığı takdirde tek başına bu girişimi yapma kararlılığında olmalıdır.

Eğer bu yılın sonuna kadar, yasallık mücadelesinde böylesine bir girişim gerçekleştirilmezse kaybeden yalnız TBKP değil, tüm marksist sol ve demokrasi olacaktır.

TBKP bugün tarihsel bir sorumluluğu sırtında taşımaktadır. Bu sorumluluk ülkemiz ve marksist solun geleceğini doğrudan ilgilendiren bir içeriğe sahiptir. Böyle bir sorumluluğun gereğini yerine getirmemenin vebali büyüktür. Dikkatler yapılacak girişimin başarılı olup olmadığını tartışmaya değil (elbette bu da yapılmalı) esas olarak bu girişimi yapmamak halinde ortaya çıkacak duruma ve sonuçlarına yöneltilmelidir. Politik mücadelede matematiksel kesinlikler yoktur. Kesinlik arayanlar tarih önünde acınacak duruma düşer. Başarı rizikoyu göze almaktan geçer. Bunu göze alamayanların politik süreçlerde hiçbir söz hakkı olamaz.

Net hedef, güçbirliği ve kararlı tutum. Politik eylemin muazzam gücünü açığa çıkaracak unsurlar bunlardır. Bu belirsiz durumda çok belirgin bir süreç başlatmak için önümüzde tek bir yol var: Girişip görmek.□

Marmara Denizi tümden ölü bir deniz olma yolunda

OLAN BALIKLARA MI OLDU?

Yitirilen sadece balıklar değil, geleceğimiz. Deniz bitiyor. Yeşil hızla yokoluyor. İnsanlar havadan zehir soluyor. Gürültü insanı deli ediyor.

Ne yapılacaksa şimdi yapılmalı. Yarın çok geç. Hemen, bugünden tezi yok önlem alınmalıdır.

Aylardır balık görmeyen, görse de istavritten başkasını yiyemeyen insanlar, karagözleri, mercanları, kırlangıçları toplamaya koyulmuş.

Orhan Demirbağ

6 Ekim akşamı TV-1'de 20 haberlerini izliyorum. Haberler her zamanki gibi iktidar, muhalefet partileri liderlerinin, sözcülerinin demeçleri ile başlıyor. Türkiye'nin politik gündeminde cumhurbaşkanlığı seçimi var. Kim olacak? Olmalı mı, olursa ne olur? Sorularına yanıtlar. Spiker, haberleri okumaya devam ediyor. Bir haber için İstanbul'a bağlanıyor. Ekranlarda binlerce, onbinlerce balık. Sahile vurmuş. Kadıköy'den Pendik'e dek. Sanki ben can çekişiyorum.

Aylardır balık görmeyen, görse de istavritten başkasını yiyemeyen insanlar, karagözleri, mercanları, kırlangıçları toplamaya koyulmuş. Herkesi bir telaştır almış. Belediye yetkilileri sahile vuran balıklara zehirli olabilecekleri gerekçesiyle yaklaşılmaması gerektiği yolunda uyarılarda bulunuyor. Balıklardan örnekler, laboratuvarlarda incelemeye alınıyor. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, tahlil sonuçları açıklanıncaya değin balık satışlarına yasak koyuyor. Balıkçılar belki de ilk kez böylesi bir karara yığınsal tepki gösteriyorlar ve gırgır takımlarıyla Haliç çıkışında deniz trafiğini aksatarak, protesto eylemi yapıyorlar.

"Aş bitti bayram kaçtı" diye bir halk deyişi var. Tahlil sonuçları "çok korkulduğu" gibi çıkmadı. "Çok şükür" balıklarda zehir ve toksik madde bulunamadı. Balıkların havasızlıktan öldükleri yetkililerce "tesbit edildi." "Sevindirici" bir haber olarak da balık satışlarının serbest bırakıldığı açıklandı. Bir iki gün gazetelerde çevre kirliliğinin ulaştığı boyutlar üzerine birşeyler söylendi. Sonra... Sonra, sorun önemini yitirdi. Taki, balıkların bir daha ki toplu intihar eylemine kadar. Şimdi ne söyleyeceğiz? "Vah vah, nesli tükeniyor zavallıcıkların" diye iç mi geçireceğiz. Yoksa, "Yazık oldu güzelim balıklara" diye hayıflanacak mıyız?

Ne yapılmalı balıklar ölmesin diye? Çünkü yitirilen sadece balıklar değil, geleceğimiz. Deniz bitiyor. Yeşil hızla yokoluyor. İnsanlar havadan zehir soluyor. Gürültü insanı deli ediyor.

Ne yapılacaksa şimdi yapılmalı. Yarın çok geç. Hemen, bugünden tezi yok önlem alınmalıdır.

Çünkü yıllardır, çok sınırlı bir çevre tarafından da olsa, söyleniyor: "İzmit Körfezi'nden umut yok", "Kirlenme böyle devam ederse Körfez bataklığa dönecek" diye. İzmit Körfezi öldü. Gemlik Körfezi öldü. Bandırma çevresi öldü. Marmara tümden ölü bir deniz olma yolunda. Kimse bunları söyleyen insanların sesine kulak vermedi. Cinayeti herkes gözüyle gördüğü halde kulak tıkadı. Umursamadı. "Denizde damla" dedi sanayicilerimiz. Üç kuruşluk arıtma önlemine feda etti doğayı. Siyasi partiler, "çok önemli" politik konularda incir çekirdeğini doldurmayan laflar etmeyi, çevre gibi "basit" bir konuya tercih ettiler.

Tek tek bir insana önemli görevler düşüyor. Birey olarak umursamazlıktan, aymazlıktan kurtulmak zorundayız. Hiç kimse, bir çölde yaşamayı istemez, bunu göze alamaz.

Benim bildiğim, sesinden haz duyduğum insanları, sevdiğim, renklerine tutkun olduğum balıkları, gölgesinde serinlediğim ağaçları, tertemiz denizi, kıyıları çocuklarımın da görebilmeli, sevebilmeli, yaşayabilmeli. Ben bu değerleri atalarımdan, babalarımdan nasıl miras aldıysam, onu koruyarak, güzelleştirerek, zenginleştirerek çocuklarıma emanet edebilmeliyim. Emanete hıyanet etmemek için üzerime düşeni yapmalıyım. Çocuklarını seven herkes yapmalı.□

Paris, Buz Kıtası'nın 15. Konferansı'na ev sahipliği yaptı

BUZ DAĞLARI ANTARTİKA'YI KORUMAYA YETECEK Mİ?

Ercan Ersin (Strasbourg)-Dünyanın el değmemiş Buz Kıtası'nı tehlikeye sokmadan, bir gün burada petrol, altın veya diğer madenler aranabilir mi? Bazıları buna hayır diyor ve Antartika'nın "Uluslararası Doğal Reserv" olmasını öneriyorlar. Bunların arasında Fransa ve Avustralya da var. Bazıları ise 1988 **Wellington Anlaşması**'nı hatırlatarak, bunlara bazı yönetmeliklerin getirilmesi gerektiğini söylüyorlar. Bu ve benzeri bütün tartışmalar 9 Ekim'den itibaren 10 gün boyunca Antartika anlaşmasını imzalayan 39 ülkenin katıldığı 15. Konferans çalışmalarında gündeme geldi.

Antartika diğer kıtalara benzemeyen bir kıta. Büyüklüğüyle (14 milyon kilometrekare), düzeltilmesi mümkün olmayan iklimiyle, buzlarıyla, soğukluk rekorlarıyla, deli esen rüzgarlarıyla apayrı bir dünya. Statüsü de öyle. Bir avuç ülke, yani Fransa da içinde olmak üzere 7 ülke bir dönemler bayraklarını dalgalandırdıysalar bile, Antartika hiç kimseye ait değil.

Nitekim, 10 gün boyunca bir soru bütün tartışmaların ana konusu olacak. Önemli bir soru, bu beyaz kıtada, atmosferdeki karbonik gazların görüntüsünü, ozon tabakasının delinmesini ortaya çıkaran bilim adamlarının yükselttikleri seslerle acilleşmeye başlayan bir soru. Bir diğeri, prensipte de olsa bir gün bu dünyanın eldeğmemiş yeşil alanlarında petrol altın veya diğer madenlerin çıkarılmasına izin verilmeli midir?

Yani, Antartika'nın doğal madenleriyle ilgili faaliyetlerin yönetmeliklerini içeren şu meşhur Wellington anlaşmasını imzalamak mı gerekiyor? Ya da tam tersine bugün Fransa ve Avustralya'nın önerdiği "Uluslararası doğal reserv" olarak bırakmak mı gerekiyor? Paris'te buna karşı veya birlikte olanlar çıkacak. konuya giriş konuşmalarının hepsinde "Antartika'nın özel ekolojik, bilimsel ve doğal konumu, dünya çevresi için önemine" bağlılık ifade ediliyor... Ve Wellington Anlaşması! ...30 yıldan beri ilk defa Antartika üzerinde dolaşan bir karabulutun tehlikesiyle, korkusuyla karşı karşıyayız. 1959 anlaşmasıyla dünyanın en büyük, en zengin laboratuarı haline getirilen bu kıtanın içindeki bir çatlak gibi!

1 Aralık 1959'da ABD'nin başkentinde imzalanan Antartika ile ilgili **Washington Anlaşması**, hiçbir diplomatın bugüne kadar beceremediği en güzel anlaşmalardan biri olarak ortaya çıktı. Bu anlaşmanın 1. maddesi gereğince "Antartika da sadece pasifik faaliyetlere izin verilebilir. Askeri karakter taşıyan faaliyetler yasaktır." Yani her türlü üsler, askeri harekatlar, istihkam, her çeşit silah denemeleri yasak. 2. madde "bilimsel araştırma özgürlüğünü", 3. madde "bilimsel araştırmalarda uluslararası ortaklaşa çalışmayı" içeriyor. 4. madde "ülke topraklarının egemenliği üstünde hak ileri sürmeyi" donduruyor. 5. madde "tüm nükleer denemeleri ve bu bölgede radyoaktif artıkların yok edilmesini" dışlıyor.

30 yıl önce, soğuk savaşın en sıcak döneminde, Arjantin, Avustralya, Belçika, Şili, Fransa, Japonya, Yeni Zelanda, Norveç, Güney Afrika, SSCB, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Amerika bu anlaşmanın altına imzalarını attılar. Daha sonra diğer 26 ülke onları takip etti. 30 yıldır bu sistem sürüyor. Antartika da yaşam, 40'a yakın düzenli çalışan bilimsel merkezlerin etrafında kurulu. Ancak Washington anlaşması kıta üzerine herşeyi öngörmemişti. 1972'de Londra'da imzalanan Fok'ların korunması anlaşmasıyla, 1980 de Camberra'da imzalanan belli bir bölgede yaşayan hayvanların ve deniz bitkilerinin korunması anlaşmasıyla zenginleştirildi.

20 Haziran'da, Fransa ve Avustralya ortak basın toplantısında "Antartika'nın uluslararası doğal reserv olarak kalmasını önerdiler. 19 Ağustos'ta ise iki ülkenin başbakanları" Antartika'daki maden araştırmalarının çevre korumasıyla uyuşmaz olduğu ve bu önerilerini 15. konferansa götüreceklerini açıkladılar.

Durum, Wellington anlaşma metninin onaylanması için Fransa ve Avustralya'nın imzalarının istenmesiyle daha da gerginleşmiş bulunuyor. Normal olarak süre 25 Kasım'da sona eriyor. Ama bundan önce acil olarak 1991'de son bulacak olan Washington anlaşmasının gözden geçirilmesi gerekiyor. Bu tartışmalar, Paris'teki konferansın resmi gündemini altüst edecek gibi görünüyor. Turizmde de öyle. 1988'de 5 bin ziyaretçi ve onların artıkları. Uzmanların gündeminde olan bir soru da bilimsel üstlerin artıklarının yok edilmesi.

Bugüne kadar Antartika'nın en büyük koruyucuları, sonu gelmeyen kışları, rekor düzeydeki soğukları, rüzgarları ve buzlarıydı. Bunlar Antartikayı korumaya daha ne kadar yetecek?□

İstanbul'da modern sanat günleri

SANATÇI GÖZÜ KAPALI DURAMAZ

Sandy Par

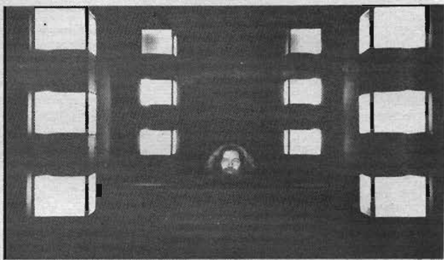
Gün ışığına çıkmış belgelere göre sanat eski Taş Çağı ile görülmeye başlar. Ancak o dönemde amaca (büyü) ulaşabilmek için salt bir araç durumundadır. Toplumsal olay ve değişimler sanatı etkilemiş, kimi zaman da sanat toplumsal olaylara neden olmuş, hız kazandırmıştır. Bir sanat eserini anlayabilmek için oluştuğu koşulları ve çevreyi tanımak gerekir. Ortaçağ Avrupa'sını bilmeden Giotto'yu, Rönesans İtalyası'nı bilmeden Michel-Ange'ı, 16.yy. İngilteresini bilmeden Shakespeare'i, Ampir dönem Fransası'nı bilmeden Klasisizmi ve buna karşıt oluşan Romantizm'i anlamak olası değildir.

Çağdaş sanat, toplumu temelinden sarsan sanayi devrimiyle ortaya çıkar. Makinelerin üretimde kullanımları, insan emeğini en aza indirgemiş, insanın kendine ve toplumuna yabancılaşmasına neden olmuştur. Böyle bir toplumda, estetik değerler doğal olarak değişir. Artık görünen gerçeği birebir yineleyen kişinin sanatçılığı tartışılır durumdadır.

Türkiye'de ise gelişim farklı bir çizgide olmuştur. İslam'ın figürü yasaklayışı, sanatçıların duygu ve düşüncelerini çini, alçı süsleme, mezar taşları, hat ve minyatür ile dışı vurmasına nedene olur. Batı anlamında sanat, Tanzimant'tan sonra ve özellikle de Sanayi-i Nefise'nin 1883'te kuruluşu ile belirgin bir ivme kazanır. Cumhuriyet sonrası sanatta ulusallık akımı başlar. Çağdaşlaşmada ilk köklü girişim olan D grubu ve sonrası ile Türk sanatçıları, modern dünyaya uyum sağlamaya çalışırlar. 1950'li yıllarda, Türkiye'deki özgürlükçü demokrasi sanat yaşamına da etkimiş, sanatçılar soyut akımlara yönelmişlerdir.

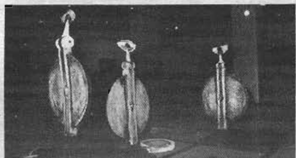
20. yy. iletişim çağıdır. Sanatçı gözleri, kulakları ve ağzı kapalı duramaz. Yaşamı daha anlamlı kılabilmek için diğer işdaşlarının neyi nasıl yaptığını da bilmek zorundadır. Birçok ileri iletişim aracına karşın bunun en güzel yolu kuşkusuz sergilerdir. Sergi, araya bir araç katmadan izleyicinin yapıtla bütünleşmesini sağlar. İşte ikinci İstanbul Bienali, ilkinden daha geniş programı ile bize böyle bir olanağı tanıyor. Ayrıca bu bienal, modern sanata yabancı olan Türk izleyicisi için de iyi bir fırsat sunuyor.

Avusturya, SSCB-Gürcistan, İtalya, İspanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan sanatçıların yanı sıra çağdaş Türk sanatçılarının da yapıtlarını izleyiciye sunan bienalin en çarpıcı yanı ise, geleneksel yapı ve çevrede varolması kaçınılmaz çağdaş öğelerin birlikteliği gibi önemli bir soruna çözüm araması. Çözümü görmek isteyenler Mehmet Aksoy, Anne-Patrick Poirier, Mustafa Altıntaş ve Erol Eti'nin yapıtlarını kaçırmamalılar. Bienal 31 Ekim'de son bulacak. □

Mustafa Altıntaş-'Paranın Dönüşümü'' □ Altıntaş, geleneksel yapılarda çağdaş sanat çerçevesinde paranın dönüşümü adlı yapıtını Ayasofya'da sergiliyor. Karanlık bir mekanda, dört sütunla oluşturulan karenin ortasında, ünlü meditasyon uzmanı **Maharishi**'nin görüntüsünü sunuyor. Müzik ve Maharishi'nin konuşmaları ile yapıtın çarpıcılığı arttırılıyor.

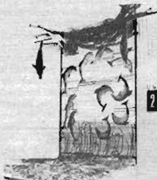
Fotoğraflar: Kerem İnanç

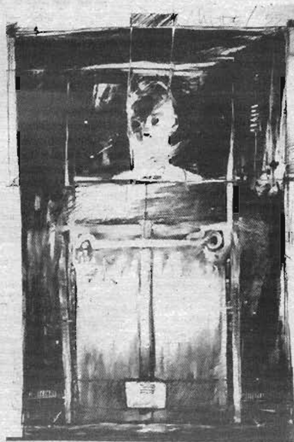
Şeyma Reisoğlu Nalça-'Figür'' □ Nalça, genç Türk sanatçıları sergisi çerçevesinde kendi için tipik olan yapıtını Atatürk Kültür Merkezi'nde sergiliyor.

Mehmet Aksoy-'Ayrılış'' □ Mehmet Aksoy, "Ayrılış" adını verdiği yapıtında malzeme olarak mermeri kullanmış. Sanatçı, bir bütünün içinden kopardığı bir parça ile ayrılık acısını izleyiciye aktarıyor.

Erol Eti-'Yunusların Çaresizliği'' □ Erol Eti'nin bu yapıtı Cankurtaran'da, içeriğine en uygun bir mekanda, deniz kıyısında sergiliyor. Çevre kirliliğinin gündemde olduğu şu günlerde, karşısında düşünülmesi gereken yapıtın oluşumunda sanatçı metal boru, tel ve kumaşı malzeme olarak kullanmış.

Emre Zeytinoğlu-'Adsız'' □ Genç Türk ressamlarından olan Zeytinoğlu "Adsız" adlı yapıtında günümüz Türkiye'sinin bozuk düzenini tuvale aktarıyor.

Edebiyatımızın titiz işçisi

YUSUF ATILGAN ÖLDÜ MÜ

Yusuf Atılgan öyle çok kolay yazan bir yazar değildi. Ağır ve dikkatli çalışırdı. Üstelik çok da titizdi. Perşembe akşamları onun da katıldığı birçok tartışmayı anımsıyorum da, dil konusundaki duyarlılığını daha iyi anlıyorum şimdi.

■ Işıtan Gündüz

Onunla beraber olduğumuz son perşembe üzerinden hastalığın uzunca süren yorgunluğunu atmıştı. **"Birkaç haftaya kalmaz başlarım perşembe rakılarına, Doktor şu ilaçları bitir diyor, iyiyim ama, o da doktor"**, demişti gözlerinin içi gülerek. Belli ki çok sevindirmişti doktorun sözleri onu. Yusuf ağabeyi böyle görmek bütün perşembecileri de rahatlatmıştı. Hastalığı süresince çok endişelenmiştik. Hele hastalığı sonrası bir türlü tükenmeyen yorgunluğu tedirginliğimizi daha da artırıyordu. Ama son olduğunu bilmediğimiz o perşembe içimize sular serpildi. Yusuf Atılgan hastalığı yenmişti. Ne onun ne de bizim aklımıza geliyordu artık ölüm. Ama ölüm eski bir dostun kapısını çalar gibi teklifsiz geliverdi. "Yürek enfaktı"nı katmamıştık hiç hesaba. Ölümünü izleyen perşembe onun için toplandığımızda herkes iki perşembe arasına böylesi sevgili bir yaşamın nasıl sığdığının şaşkınlığı içindeydi.

Yusuf Atılgan arkasında onlarca roman bırakıp gitmedi. Topu topu iki romanı iki de öykü kitabı var. Öykü kitaplarının teki çocuklar için. Ama arkasında bir aylak adam C. ile Zebercet bıraktı. Hazır yiyici, *aylak ve sıkıntılı C.* sıradan insanlardan biri olmayı yadsıyan bir genç aydının yalnızlığını sırtlayıp taşımakta hâlâ. Hele 12 Eylül sonrası ortamın yarattığı karmaşa içinde şöyle bir bakın çevrenize, ne çok C. göreceksiniz. Toplumun yerleşik çarklarından birinin parçası olmak istemeyen, çevresini saran iletişimsizlik ağını kurmaya çalışan, bireyselleşme, kimliğini bulma uğraşı içinde bir dolu C. Anayurt Oteli'nin katibi Zebercet ise bir başka ortamda, küçük bir Anadolu kasabasında sürdürüyor kimlik arayışını.

Yusuf Atılgan her iki romanını da Hacırahmanlı köyünde çiftçilik yaptığı yıllarda yazdı. İstanbul'da Edebiyat Fakültesi'ni 1944'te bitirdikten sonra Akşehir'de Maltepe Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlamıştı. Ama öğrenciliği sırasında katıldığı kimi öğrenci hareketlerinden ötürü yargılanıp 1945'de altı ay hapis yattı. Cezaevinden çıkınca da 1976'da İstanbul'a yerleşinceye kadar yaşamını sürdüreceği Hacırahmanlı köyüne yerleşip çiftçiliğe başladı. Bir yandan da yazarlığını sürdürüyordu. 1954'te "Evdeki" adlı öyküsü ile Tercüman gazetesinin açtığı öykü yarışmasında birinci oldu. Ardından Aylak Adam romanıyla katıldığı 1958 Yunus Nadi roman yarışmasında ikincilik ödülü aldı. 1961'de Bodur Minareden Öte adlı öykü kitabı, 1973'te de Anayurt Oteli yayımlandı.

Yusuf Atılgan öyle çok kolay yazan bir yazar değildi. Ağır ve dikkatli çalışırdı. Üstelik çok da titizdi. Perşembe akşamları onun da katıldığı birçok tartışmayı anımsıyorum da, dil konusundaki duyarlılığını daha iyi anlıyorum şimdi. Fethi Naci'nin "Romancılarımızın çoğunun dilleri temiz, ama üslupları yok, dili kendilerine özgü kullanışları, yoğuruşları yok. Atılgan'da bu var. Ortalama bir aydın dilini sürdürmekle yetinmiyor, kendi üslubunu bulmuş... Atılgan, romanın her cümlesi üzerinde sabırla çalışmış, belli, her cümle güzel bir şiirdeki sözcükler gibi yerli yerine oturmuş. Bilinçli bir dil çabası var", yargısına katılmamak olanaksız. Çalışmaları uzayıp giden son romanı da bu titizliği yüzünden gecikiyordu, araya giren ameliyatları bir yana koyarsak.

Yusuf ağabeyin cenazesine gidemedim. O gün, onun Balıkesir Lisesi'nde İngilizce Öğretmeni olan Behice Boran'ın mezarı başında anma vardı. Ona katıldım. Genel Başkan'ın mezarına çiçek koyarken, bir gün önce ölen öğrencisinin dudaklarındaki o eskitemediği sakin tebessüm gözlerimin önündeydi. Acaba Yusuf ağabey öğrenciyken de böyle mi gülerdi.□

KÜLTÜR MİRASIMIZIN YOK OLUŞUNA KARŞI BİR ÇAĞRI

Adımlar (İstanbul)-TMMOB **Mimarlar Odası**'nca 7-9 Eylül 1989 tarihlerinde Mardin'de gerçekleştirilen ve pekçok bilim adamı, mimar, yazar, araştırmacının katıldığı **Anadolu, Kültür ve Toplumsal Gelişme Sempozyumu**'nun Sonuç Bildirgesi 13 Ekim 1989 günü bir basın toplantısıyla kamuoyuna açıklandı. Sonuç Bildirgesi'nde kültürün korunup geliştirilmesinde demokratikleşmenin önemi bir kez daha vurgulandı.

Kültürel değerlerden yararlanmanın, kültürü çağdaş ihtiyaçlar çerçevesinde koruyarak yenilenme ve yeniden yaratma hakkının evrensel insan haklarından olduğunun vurgulandığı bildirgede, bu hakkın kullanılabilmesinin önündeki maddi ve manevi engellerin kaldırılmasının, demokratikleşmenin ön koşullarından ve ana eksenlerinden biri olduğu bildiriliyor.

TC hükümetlerinin bu doğrultuda imzaladıkları uluslararası sözleşmelere uyarak, gereklerini yerine getirmesini isteyen bildirge; kültürün korunması ve gelişmesinde halkın katılımının gerekliliğini vurgulayarak, dil, din, gelenek vb. farklılıklar taşıyan kültürel değerlerin çeşitliliğinin ve farklılığının demokratik bir toplum yaratma sürecinin de olanaklarının yaratılması olarak görüyor.

Anadolu'da yaşanan kültürel ve doğal çevre yağmasının kimi yasaların da katkısıyla korkunç tahribatlara vardığı gerçeğiyle, bu yasaların değişmesindeki Anayasal engellerin kaldırılması; siyasi parti ve iktidarların kalkınma politikalarında kültüre ve demokratikleşmeye verdikleri önemi artırmaları, bu konudaki kültür politikalarının özendirici olması gerektiği; yerel yönetimlerin, halkların kültür üretimine ve tüketimine etkin olarak katılımının sağlanmasında özel önemi ve sorumluluğu olduğu; basının, üniversitelerin, sendikaların, meslek ve özel kuruluşların öncelikli sorumlulukları olduğu Anadolu Kültür ve Gelişme Sempozyumu'nun Sonuç Bildirgesi'nin önemle altını çizdiği diğer noktalar.

Sempozyum ayrıca hükümet dışı gönüllü organizasyonları, yerel kültür örgütlenmelerini mümkün olan en geniş ulusal ve uluslararası iletişim, dayanışma ve işbirliği içinde UNESCO Kültürel Gelişme Onyılı eylemlerine katılmaya çağırıyor.

7-9 Eylül günleri boyunca sempozyumda sunulan tebliğler ve yapılan tartışmalar doğrultusunda günümüzde yaşanan kültürel sorunların nedenlerine ilişkin görüşler de sonuç bildirgesinde yeralıyor. Bunlar kısaca, kültür üretimi ve tüketiminin "serbest piyasa" ekonomisi adı altında, örgütsüz, geniş halk yığınlarının kültür gereksinmelerini sömürmesi, kırdan kente plansız göçün ve plansız kentleşmenin, kültür değerlerinin yok olmasının ve kültürel yozlaşmanın, kültürsüzleşmenin maddi temelini oluşturarak, bu süreçte *ülkemizin* tercih *ettiği* ekonomik modellerin (montaj, sanayii, tarıma dayalı sanayi; alt yapı ağırlıklı kalkınma) esas sorumlular olması.

Sempozyum düzenlendiği Mardin ve Güneydoğu Anadolu bölgesi özelinde, çalışmaları hızla sürdürülen Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) de bölgede sanayileşemeyi gözardı ederek, yalnızca altyapıya ağırlık veren bir anlayışın yanlışlarını ve eksikliklerini taşıdığını, uyumlu ve dengeli bir kalkınma unsuru olabilmesi için, öncelikle, bölge halkının yararına ve bölgede sosyal, kültürel projelerle bütünleştirilerek yeniden ele alınmasını da zorunlu görüyor.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde resmi dil Türkçenin yanında, değişik anadillerin varlığının kabulü ile, bu durumun kültürel zenginliğimizin ve sürekliliğimizin kaynağı olarak değerlendirilmesinin önemine dikkat çeken Sempozyum Sonuç Bildirgesi; Mardin yöresi kültür varlıklarının korunması ve yaşatılmasını amaçlayan dernek önerisinin, yerinde bir girişim olarak ilgili kişi ve kurumlarca desteklenmesi de isteniyor.

Anadolu'nun taşıdığı zengin kültür mirasın yok oluşla karşı karşıya olduğunu, bu yok oluşun bütün insanlığın geleceği açısından uluslararası önceme sahip olduğunun BM, UNESCO gibi bütün uluslararası ilişkilerde, sürekli olarak savunulması gereğini önemle belirten sempozyum; Kültürel Gelişmenin Dünya Onyılı belgesinde belirtilen ilkeler doğrultusunda projelerin geliştirilmesini ve uluslararası platformlara sunulmasını, Mimarlar Odası'nca daha önce önerilen **Beyoğlu, Kula, Kayaköyü** projelerine ek olarak; **Urfa, Harran, Mardin, Midyat, Hasankeyf** kültürlerinin Çağdaş Uygarlığa Kazandırılması Projelerini de öneriyor.□

TV-2'de yeni bir belgesel dizi

TANZİMAT'TAN 1. MEŞRUTİYET'E

Belgesel dizi Osmanlı İmparatorluğu'nda yenilikçi hareketlerin en yoğun olarak gerçekleştiği bir dönemin; tarihe geçen adıyla "Tanzimat Devri"nin iç ve dış olaylarını ekrana getirecek.

Ankara Televizyonu **Belgesel** Programlar Müdürlüğü'nce Tanzimat'ın ilanının 150. yıldönümü nedeniyle **Tanzimat'tan 1.Meşrutiyet'e** adlı 21 bölümlük belgesel bir dizi hazırlandı. 26 Ekim 1989 günü başlayacak olan dizi Televizyonun ikinci kanalında 21.40'da her hafta perşembe günü yayınlanacak.

Mehmet Ege, Şahika İzmen, Fikret Özkaya ve **Münip Şenyücel** tarafından hazırlanan belgesel dizi, bu ekibin yanı sıra uzman fotografçı **Fahrettin Polat'ın** da katkılarıyla oldukça uzun bir çalışma sürecinde gerçekleşmiş. Beş yıl süren bir çalışma ve araştırma sonunda yüzlerce kitap, binlerce dergi, gazete ve yazılı belge incelenip, taranmış.

Tanzimat'tan 1. Meşrutiyet'e adlı belgesel dizi program, Osmanlı İmparatorluğu'nda yenilikçi hareketlerin en yoğun olarak gerçekleştiği bir dönemin; tarihe geçen adıyla "Tanzimat Devri"nin iç ve dış olaylarını ekrana getirecek.

Program çökmekte olan **Osmanlı Devleti'ne**, batılı anlamda bir şekil ve düzen vermek ve özellikle Fransız Devrimi ile ortaya çıkan insan haklarıyla ilgili ilkeleri; İmparatorluk topraklarında yaşayan çeşitli din ve ırklara mensup halkları da tanıyıp, uygulamak üzere, 3 Kasım 1839'da ilan edilen ve tarihe **Tanzimat-ı Hayriye** veya **Gülhane Hatt-ı Hümayunu** adıyla geçen reform hareketinden başlayarak, ülkemizde demokrasiye geçişin ilk adımını oluşturan **Kanun-i Esasi'nin** 23 Aralık 1876'da ilan edilerek Meşrutiyet rejimine geçilmesine kadar uzanan 37 yıllık bir dönemi içeriyor.

Osmanlı İmparatorluğu'nda batılılaşma yolunda atılan adımların; yapılan ya da yarım kalan tüm yenilikçi hareketlerle, bunlara bağlı olarak gelişen diğer önemli olayların sebep ve sonuçlarının ele alındığı programda, aynı dönem içinde meydana gelen ve Osmanlı Devleti'ni doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki gelişme ve değişmelere de geniş bir şekilde yer veriliyor.

Toplam süresi 11 saat 20 dakikaya varan ve 35 dakikalık bölümler halinde 21 hafta boyunca sürecek olan programın tamamında ele alınan konular, zamanında yayınlanmış yirmi bine yakın fotograf, gravür, tablo, çizgi resim, harita, karikatür ve yazılı belge eşliğinde kronolojik bir düzen ve sinematografif anlatım bütünlüğü içinde sergilenecek ve geniş bir araştırmanın sonunda, çeşitli bilimsel kaynaklara dayanılarak kaleme alınan bir metin eşliğinde sunulacak.

23 Aralık 1876. Babıali önünde I. Meşrutiyet'in ilanı.

İlk bölümün konusu

26 Ekim Perşembe günü yayınlanmaya başlayacak olan dizinin **Geriye Bakış** adını taşıyan ilk bölümü Tanzimat'ın ilanı ile başlıyor. Daha sonra bu reform hareketinin nedenini araştırmaya yönelik olarak Tanzimat öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu koşulların kısa bir değerlendirmesi yapılacak.

Tanzimat'ın ilanı ile aynı döneme rastlayan zaman diliminde Avrupa'da gelişen siyasi ve sosyal olayların da anlatılacağı ilk bölümde, özellikle Fransız Devrimi'nin Osmanlı Devleti ve yöneticileri üzerindeki etkileri incelenecek. Bunun ilk sonucu olarak, III. Selim'in askeri alandaki reform girişimlerine değinilecek ve onun bu yoldaki başarısızlığının neden olduğu olaylar sergilenecek.

Bu olaylar sonunda III. Selim'in tahttan indirilişi ve yerine geçen IV. Mustafa'nın kısa süren saltanatı ve her ikisinin de hayatlarına son veren gelişmeler anlatılarak II. Mahmut'un tahta çıkış öyküsü ile belgesel dizinin ilk bölümü son bulacak.□

1871 Paris Komünü. Polisin matbaa baskını.

5. MUĞLA KÜLTÜR ŞENLİĞİ YAPILDI

Hasan Nişancı (İzmir)-Bir festival, bir şölen, bir şenlik daha: **5. Muğla Kültür Şenliği.** Son yıllarda yepyeni şenlikler, festivaller düzenleniyor kentlerde, kasabalarda, beldelerde.

Kültürün, sanatın demokratikleşmesine ve gelişmesine; insan haklarının, demokrasi kültürünün yerleşmesine çekilen setler, teker teker ortadan kaldırılma sürecini yaşıyor.

Bunu tabandan gelen demokratikleşme dalgasına bağlamak mümkün. Bunlar aynı zamanda halkın; demokrasiye, insan haklarına, sanata, kültüre verdiği değerin de somut göstergeleri.

Bir Dikili, Menemen, Selçuk, Muğla ve daha niceleri... Bu şenlik ve şölenleri demokrasi tarlasına ekilen tohumlar olarak nitelendirebiliriz.

Neler vardı şenlikte... Şenlik, SHP Genel Başkanı **Erdal İnönü**'nün de katıldığı "**Barış Yürüyüşü**" ile açıldı.

Şenlik çerçevesinde çeşitli paneller, sergiler, geziler, söyleşiler, konserler düzenlendi. Düzenlenen ilk panel 28 Eylül Perşembe günü yapılan "Yerel Yönetimler Sivil Toplum Örgütlenmesi ve Demokrasi" konulu paneldi. 29 Eylül Cuma günü "Kadın ve Demokrasi" ve "Muğla Kent Dokusu ve Kültür Turizmi" konulu iki ayrı panel düzenlendi. 30 Eylül Cumartesi günü "Tarım Sorunları Üreticilerin Örgütlenmesi ve Tütün" ile "Eğitim Kültür ve Gençlik" konulu paneller düzenlendi. Şenliğin son günü ise "İnsan Hakları-Çalışanların Örgütlenmesi" ve "Ulusal Sağlık Politikası" konulu paneller yapıldı.

Şenliğin en önemli ve ilgi çekici konukları arasında İsveç'ten gelen Devlet Memurları Sendikası Genel Sekreteri **Roland Grönlund** ile Haninge Belediye Başkanı **Alf Anderson**'du. Anderson, "**Bir taraftan Türkiye'nin koşulları 100 yıl öncesi İsveç'teki koşullara benziyor**" derken "**Diğer taraftan sizdeki demokrasi ışkı ve heyecanı bizim ülkemizde yok**", diyordu.

5. Muğla Kültür Şenliği'nin en olumsuz yanı, şenliği düzenleyenler arasında çıkan uyumsuzluk ve anlayış farklılıklarından kaynaklanan olaylardı. Yaygınlaşan festival ve şenlikler ilerici-demokrat SHP belediye yönetimleri tarafından kotarılırken, parti içi dar grup çıkarlarının da sergilendiği bir alan olmaktan kurtulamadı. Bu olumsuz etken bazı demokratik kitle örgütlerinin şenliği katılmamaları sonucunu doğurdu.

Şenliğe karşı olduğu bilinen Muğla Valisi'nin engellemelerine karşın 5. Muğla Kültür Şenliği başarıya ulaştı. Bu başarıyı sadece birkaç belediye yöneticisine bağlamak elbette mümkün değil. Bu başarı başta Muğla halkı olmak üzere, tüm demokrasi güçlerinindir.

Demokratikleşme yolunda bir adım daha atıldı: 5. Muğla Kültür Şenliği...□

TARLABAŞI.. TARLABAŞI.. ÖDÜL BEKLİYOR

Adımlar (Kültür-Sanat Servisi)- 1986 yılında **Bedrettin Dalan**'ın Belediye Başkanı olduğu dönemde, İstanbul'u Beyrutlaştırma politikasının bir parçası olan ve hiç bir bilimsel araştırmaya dayanmayan ESSEN Projesi uygulamaya konuldu. Bu projeye bağlı olarak, İstanbul'un ortasından geniş bir otoban geçiriliyor ve çok yüksek gökdelenlerin inşasına başlanıyordu. İlk darbeyi Tarlabaşı'nda bulunan ve Levanten mimarı atıyla anılan yapıtlar yedi. Bu yapıların tarihsel değeri Osmanlı ve Avrupa mimarisi özelliklerini birlikte bünyesinde taşıması ve dünyadaki ender örneklerden biri olmasından geliyordu.

Osmanlı mimarisi olmadığı gerekçesiyle bir çok aydınımız bu yapıların korunması konusunda mücadeleye aktif olarak katılmadıkları gibi bu yıkımları onaylar bir tavır içerisine girdiler. Olaya anında müdahale eden **Mimarlar Odası İstanbul Şubesi**, bir taraftan yıkımları engellemek için peşpeşe davalar açarken, diğer taraftan yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bu tarihsel dokunun belgesel bir filmini hazırlatmak üzere girişimde bulundu. Bu görev, şimdiye kadar yapmış olduğu belgesel çalışmalarla dikkati çeken **FİLMÜR LTD. ŞTİ.**ye verildi. Yönetmenliğini **Hilmi Etikan**'ın yapmış olduğu, senaryosunu ise **Feride Çiçekoğlu** ve **Şener Özler**'in hazırladığı bu çalışma boyunca yaklaşık 20 Kaset U Matic Video Bant kullanıldı. Çekimleri üç yıl süren bu çalışma sonucu oluşturulan yarım saatlik **"TARLABAŞI.. TARLABAŞI.."** adlı bu belgesel film **Lozan Mimarlık ve Şehircilik Festivali**'ne davet edildi ve ön elemelerde 700 film arasından ilk 50 film arasına girdi. Yönetmen Hilmi Etikan çalışmalar konusunda şunları söyledi:

"Bu filmin çekimine başladığımız zaman temel amacımız yıkım alanına giren binaların tespitini yapmaktı. Bu düşünceyle çalışmalarımıza başladık. Konuya, mimari açıdan olduğu kadar sosyo-ekonomik açıdan da yaklaşmayı denedik. Uzun süren, yorucu ve yoğun bir çalışma oldu. Daha sonra filmi montaja aldık. Türkçe, İngilizce ve Fransızca olarak standart kopyalarını hazırladık. Lozan'da Seçiciler Kurulu'nun onayını kazanmış olmamız kıvanç vericidir. Dileğimiz ise bu tür çalışmaların daha çok destek bulması ve gelecek kuşaklara önemli görsel belgeler aktarabilmesidir."□

MERCEK

Hazırlayan: Atilla AŞUT

ANAP'ın "Mucit Macit"leri, yeni projeler geliştiriyor

Anavatan Partisi içinde, sayıları az da olsa, zaman zaman "**proje üreten, yaratıcı, girişken**" insanlar öne çıkıyor. Örneğin, **Tınaz Titiz** ve **Adnan Kahveci**, ANAP'ın en çok proje üreten "beyin takımı" arasında yer alıyorlar. Bu iki "Mucit Macit"in, özellikle bakanlıkları sırasında ürettikleri sayısız "proje"den kaçı gerçekleşti, hangileri sonuç verdi, pek bilinmiyor ama, Titiz ve Kahveci, arkadaşları arasında hep ilgi çekici buluşların sahibi olarak anılıyorlar.

ANAP'ın proje üreten bakanları arasına, son aylarda Kültür Bakanı **Namık Kemal Zeybek** de katılrı. Kitap yasaklarına, düşünce suçlarına karşı olduğunu açıklayarak ilgi toplayan eski "Hareketçi" bakanın, bu mevsim Devlet Tiyatroları repertuarına **Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Yaşar Kemal** gibi solcu yazarların yapıtlarını da koydurtması, sanat çevrelerinde çok olumlu karşılandı. Ancak, **Namık Kemal Zeybek**'in "Mucit Macit"liği, bu konularla ilgili değil. **Zeybek**'in de artık "projeci bakanlar"dan sayılmasına, son günlerde başlattığı geniş kapsamlı bir kampanya yol açmış...

Dikkatinizden kaçmamıştır:

Gazetelerde, "**İşinize karışmak gibi olmasın...**" diye başlayıp, "**...benden söylemesi!**" uyarısıyla son bulan boy-boy ilanlar...

Televizyon ekranlarında, çöpe atılan ekmekten, makyaj malzemesine; boşa aktılan sudan, elektrik savurganlığına dek, akla gelebilecek her konuda uyarıcı öğütler, "tasarruf"a yönelik spotlar, sloganlar...

Caddelerde, "Kültür Bakanlığı" imzalı dövizlerde özdeyişler.

"**Her çok, azdan olur.**"

"**Tüketimde özen, gelecekte güven.**"

Neymiş efendim, Kültür Bakanlığı, "**Tasarruf Kültürünün Geliştirilmesi**" adıyla bir büyük kampanya başlatmış. "Ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların birbirlerini desteklemesi gerektiği esasından hareketle, çağdaşlaşmanın temel unsurlarından olan tasarruf alışkanlığının arttırılması ve etkin kullanımının gerçekleştirilmesi" amacıyla başlatılan kampanya, "**Bürokrasinin Modernleştirilmesi Projesi**", "**Sağlıklı, Dengeli ve Ekonomik Beslenme Projesi**" ve "**Bizim Evimiz Projesi**" gibi tasarıları da kapsıyormuş...

Kitap okumanın-ceza tehdidi bir yana en azından **KDV** uygulamasıyla "vergiye tabi" olduğu bir ülkenin Kültür Bakanlığı nelerle uğraşıyor! Öğütle, özdeyişle "tasarruf" sağlanabilseydi, dünyanın en zengin ülkesi biz olurduk! Çünkü, insanlarımıza -beşikten mezara- en cömertçe verebildiğimiz tek şey: "**Nasihat**"!..

Kültür Bakanlığı'nın adının başına bir de "Tasarruf" sözcüğünün eklenmesine yol açan bu "müthiş proje"yi geliştirenlerden bizim öğrenmek istediğimiz bir şey var:

— Ülke çapında "tasarruf sağlama" gerekçesiyle başlatılan kampanya dolayısıyla, hangi reklam şirketlerine kaç milyar lira ödendi?□

...benden söylemesi!

OR-AN'ın yeni adı "Karanlık Kent"

Ankara'nın **OR-AN** Mahallesi, eskiden "**Temiz Hava Kenti**" olarak tanınırdı. Şimdilerde ise "Karanlık Kent" olarak anılıyor. Çünkü, geceleri sokaklarında ışık yanmıyor. Başbakan Özal'ın dilinden düşürmediği, "Köylerimiz pırıl pırıl, kentlerimiz ışıl ışıl" nitelemesi, herhalde başkent Ankara'nın en seçkin semtlerinden biri olan **OR-AN**'ı kapsamıyor...

Geçenlerde mahalle halkı, Çankaya Belediye Başkanı **Doğan Taşdelen**'e **OR-AN**'ın sorunlarını anlatırken, özellikle sokak lambalarının gece yanmamasından yakındılar. Çünkü, akşam işten dönen kadınlar, karanlıkta yürümekten korkuyorlardı.

Doğan Taşdelen, söyleşi sırasında topu TEK'e atarak şöyle dedi:

— "**Biliyorsunuz, elektrik Türkiye Elektrik Kurumu'na bağlı; biz bu konuya karışamıyoruz. ANAP iktidarı hep karanlıkta çalıştığı için ışıktan korkuyor. ANAP'ın gitmesiyle Türkiye yeniden aydınlığa kavuşacak.**"

ANAP aydınlıktan korkuyor...

OR-AN sakinleri karanlıktan korkuyor...

Herkes bir şeylerden korkuyor...

"**Korkmadan yaşama**" hakkına ne zaman kavuşacağız?□

ŞUT

Hadi rastgele!

Sonunda adaylığını açıklayan **Turgut Özal**, "**Ben, herkesten daha fazla cumhurbaşkanlığına layığım**" demiş...

Allah "layığını" versin, emi!..□

NE DEMİŞTİN, NİÇİN CAYDIN SÖZÜNDEN?

BAŞBAKANIN BÜYÜK SÖZLERİ

Jivkov'un blöfünü gördüm, açtım kapıyı. Ne kadar gönderirseniz alırım dedim. Jivkov'u masaya oturtacağım. Orada kalan yakınlarımızı da alacağız.

Ayranımız kabarırsa tutamazlar. Sayın Jivkov da gelsin ona GAP'ı gezdireyim. Aklı başına gelsin.

Hiçbir bok yiyemezler. Hepsini getirteceğiz. Onlara Bulgar domuzu derler. Alırız, döve döve alırız. Onların ümüklerine basa basa alırız.

İkaz ediyorum. Günün birinde bu hesap sorulacaktır. Türkiye güçlenen bir ülkedir. Asrın sonunda 75 milyon oluruz.

Sendikal alanda neler yapmalıyız

Ülkemizde sendikal hareket nitel bir dönüşüm içerisindedir, işçi sınıfımızın bilinçli ve kararlı unsurları bu dönüşüm ve değişimi örgütlü bir biçimde gerçekleştireceklerdir. Tabandan gelen baskıların kat etmiş olduğu yol çok önemlidir.

Tarihe bahar eylemleri olarak geçen aynı kaderi paylaşan altıyüzbin kamu işçisinin ortak çıkarları için birlikte vermiş oldukları mücadele biçimlerini gözardı etmemek gerekir. Bahar eylemleri Türkiye işçi sınıfı hareketinin iş, ekmek, özgürlük mücadelesine biçim ve öz olarak yeni boyutlar kazandırmıştır.

Bu nedenle mücadeleyi iş yerlerinde başlatmak görevimiz olmalıdır. Görüşlerimiz, inançlarımız felsefi yapımız ne olursa olsun, en küçüğünden en büyüğüne kadar isteklerimiz haklarımız kendi çıkarlarımız için net ve kararlı istemlerle hareket etmeliyiz. Fikir ayrılıklarımız yerine çıkar ortaklıklarımızı ön plana çıkartarak tabanda örgütlü hak arama bilincini egemen kılıp Türk-İş içerisindeki demokratikleşme sürecine katkıda bulunmalıyız. İşçilerin özgür iradeleri ile sendikaların da tüzel kişilikler olarak kendi özgür iradeleri ile tek bir çatı altında toplanmalıyız. Nasıl ki, işçi sınıfının siyasi birliği önemli ise sendikal birliği de önemlidir.

İşçi sınıfına düşman güçler işçi sınıfının sendikal ve siyasi birliğinin her zaman amansız düşmanı olmuşlardır. Burada 12 Eylülcülerin amacı apaçık ortaya çıkıyor. Onların amacı bütün işçileri Türk-İş çatısı altında toplamak ve oradaki uzlaşmacı sarı sendikacılarla işçi sınıfının sendikal hareketini denetim altına almak, Türk-İş aracılığıyla işçi sınıfını istediği gibi yönetmekti. DİSK yöneticilerini hapse atan baskı altına alan egemen güçlerin hedefi işçi sınıfını bağımsız, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığından mahrum bırakmaktı. Burada görev işçi sınıfına düşmektedir. İşçi sınıfının bağımsız politikalarını hayata geçirebilmek sınıf bilinçli işçilere düşmektedir.

Görevimiz ne olmalıdır?

1- Türk-İş'i uzlaşmacı devlet sendikası ve uzlaşmacı sarı sendika olmaktan bu anlayışa sahip yönetici ve kadrolardan kurtarmak olmalıdır.

2- Türk-İş'i bağımsız demokratik kitle sendikası yapmak olmalıdır.

3- Hedefimiz tek sendika tek konfederasyon olmalıdır.

4- Mücadelemiz iş yerlerinde başlamalıdır.

Bunun yolu Türk-İş ve ona bağlı sendikaların yönetim ve yönlendirim kademelerinden işyeri temsilciliğine kadar bütün kadrolarını sınıf bilincine sahip giderek siyasi bilince sahip kadrolarla doldurmaktan geçer. DİSK'i yaratan işçi sınıfımız Türk-İş'i de değiştirecektir. Bunu ret etmek işçi sınıfının gücünü ret etmektir.

DİSK bünyesinde sendikalaşmış sınıf uzlaşmacılığını rededen sınıf bilinçli işçilerin Türk-İş ve ona bağlı sendikalarda yer almasından bu yana Türk-İş içerisinde önemli sayılabilecek değişim süreci yaşanırken demokratik sendikacıların Türk-İş içerisinde geniş tabanda birlikteliği söz konusu iken, bizlere düşen görev de burada başlayan demokratikleşme sürecine katkıda bulunmak olmalıdır. Mücadelemiz iş yerlerimizde başlamalıdır. Emekçilerin emek sermaye çelişkisi ile karşı karşıya oldukları yer iş yerleridir. Mücadeleyi aynı kaderi paylaştığımız emekçilerle ve kendi iş yerimizdeki arkadaşlarımızla yürütmeliyiz. Sadece sınıf bilinçli işçilerle değil, tüm işçi kardeşlerimizle birlikte soluk alıp vermeliyiz. Tabandan temsilciliklere şube yönetimlerine oradan merkez yönetimlerine kadar sınıf uzlaşmacılığını rededen sınıf ve kitle sendikacılığını ilke edinmiş kişileri ve grupları biraraya getirmeliyiz. Eğer sendika yönetimlerimizde sınıf uzlaşmacısı sarı sendikacılar varsa, bunları teşhir edip işçi sınıfının sendikal hareketinin dışına atmalıyız. İşçi sınıfımızın ekonomik demokratik sendikal hareketinin ve haklarının yeniden kazanılması için Türk-İş ve ona bağlı sendikalar demokratikleştirilmelidir. İş ekmek özgürlük mücadelesinde yer alan tüm işçiler bu süreci yaşamalıdır. İçinde bulunduğumuz durumdan ekonomik ve sosyal baskılardan gün geçtikçe artan hayat pahalılığından % 90'lara tırmanan enflasyondan kısacası sömürü ve baskılardan kurtulmak istiyorsak Türk-İş ve ona bağlı sendikalarda başlatılan bu nitel değişim sürecine katkıda bulunmalıyız. Unutulmamalıdır ki, örgütlü birleşik güç yenilmez.□

Ömer UZ-Adana

Yaşamı renkleriyle kucaklamak

İnsanın bir "kaderi" vardır. "Kader" insanın kendi elleriyle çizilmez. Süt gibi bembeyaz alnına, iki kara harflerle yazılmaz. Kendiliğinden yazılır insanın alınyazısı dediğimiz kaderi. İstesek de, istemesek de ya da inansak da, inanmasak da bir "kaderi" taşırız kişiliğimizde: Cinsiyetimizi, ömrümüzü, yaşamımızın doğrultusunu, adımızı, gözlerimizin rengini, ana dilimizi ve daha nicesini.

Her ne kadar yeryüzünde ten rengi, dili, dini ve kökeninden dolayı suçlanan, dışlanan ve aşağılanan insanlar varsa da, bunlar haklı gerekçelere dayanmamaktadır. Yapılanlar bir insanlık suçudur. Tıpkı Hitler faşizminde yahudi düşmanlığının yapılması, topyekün öldürülmeye çalışılması, Amerika'da zencilerin aşağılanması, Irak'ta Kürtlerin bombalanması, Türkiye'de Kürt halkının varlığının tanınmaması, asgari demokratik hakların verilmemesi. Bugünlerde, Bulgaristan'dan gelen Türkler için "çığlık" atanlar kendi öz yurttaşlarına yapılanları görmezlikten gelmektedirler. Bulgaristan'dan 50 binden fazla insanın göç etmeye zorlandığı, çeşitli baskılara uğratıldıkları söyleniyor. Ya Türkiye'deki milyonlarca Kürt insanının gerçeklikleri? Ne dersiniz? Yeni bir şovenizm dalgası mı, insan haklarını savunmak mı? 24 Haziran'da İstanbul'da yapılan SHP, Türk-İş de dahil parti ve kuruluşlarca yapılan "Ulusal Birlik" mitinginde atılan sloganlara ve pankartlara bir göz atalım: "Ordu Sofya'ya", "Türk'ün Türkten Başka Dostu Yok"...

Derinleşen demokratikleşme sürecini boğmak, yükselen Kürt ulusal hareketini yenilgiye uğratmak amacıyla iç ve dış gericilik elbirliği yapmaktadır. Bunların başında da 26 Mart yerel seçimlerinde yenilgiye uğrayan Özal iktidarının yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin kotarılması, erken seçim istemlerinin geriletilmesi üzerindeki hesapları var diye düşünüyorum.

İnsan hakları için çifte standartlara başvurulmamalıdır. İnsan haklarından yana olduğunu iddia edenler, itkin kendi ülkelerine bakmalıdırlar. Türkiye'deki milyonlarca Kürt insanının dili üzerindeki yasağı görebilmelidir ki, on yıldan beri süren Sıkıyönetim ve Olağanüstü hali, DİSK ve demokratik kitle örgütleri üzerindeki yasağı, milyonlarca işsizi, aç insanı, Nazi artığı 141-142 Ceza yasalarını görebilmelidir.

Lafta değil ama gerçek demokrasiden, insan haklarından yana olanlar yaşamı bütün renkleriyle kucaklama isteğindeler. Yaşamı bütün renkleriyle kucaklamak demek anadiliyle yasak tanımaksızın konuşmaktır; düşüncesini açıklamaktır. Politika yapmaktır, sanatsal yaratıda bulunmaktır.

Türk soydaşları için ulusal birlik, ya milyonlarca Kürt kadını, erkeği, genci çocuğu için nasıl bir çözüm? Ya Sıkıyönetimli, Olağanüstü Hal'li, köy koruculuğu girişimleriyle yokuş yukarı zorlanan bir yol. Ya da Kürt halkının ulusal demokratik, kollektif, barışçıl haklarından yana ileriye giden insancıl bir yol. Çözüm şıkları bilgilerinize sunulmuştur. Seçin birisini.□

Armağan BARIŞGÜL-Malatya

Nedir yaşanan?

On yıl geçti 1980'den bu yana. Şöyle bir baktığımızda bilançoya, demokratikleşme yolunda belirli bir ilerleme yok. Tam aksine, kanımca gerileme var.

Ne içindi 12 Eylül; giderek artan ekonomik krizi, anarşiyi, terörü önlemek ve demokrasiyi kurulacak rejime adapte edebilmek değil miydi istenilen? Günümüz ortamında yetişen bir çocuk bile gülüyor artık bu çelişkiye. Ve kendince soruyor: "Nedir yaşanan..?"

İhtilalden günümüze bir kıyaslamayla bakalım isterseniz. İhtilal gerekçesiyle tüm siyasi partiler kapatıldı. Pekçok kimse cezaevine alındı. Sokakta işçi, memur, öğrenci gençlik toplandı, cezaevlerine konuldu. O kadar ki, artık yeni gelenlere yer açabilmek için, yeni cezaevlerinin yapımına başlandı. İşkencelerden binlerce kişi geçti, bunların ya çoğu öldü ya da bir ömür boyu taşıyacağı izlerle sağ çıktı. Bu konuda gözden kaçmayacak bir nokta da halen sürdüğüdür.

Bu yetmedi 12 Eylül iktidarı Özal'a. 1 Ağustos Genelgesi adıyla baskı ve yıldırma politikası başlatıldı. Yüzlerce tutuklu ve hükümlü boyun eğmedi. Açlık grevlerine gidildi. Pek çok kişi kaybedildi bu yolda. En son Mehmet Yalçınkaya ve Hüsnü Eroğlu. Onları yeri gelmişken saygıyla bir kez de ben anarım.

Soruyorum. Nedir yaşanan?

İhtilalden hemen sonra pekçok yayınevi kapatıldı. Ve yayıncılar tutuklandı. Beş yıl sonra, özgür düşünce kalıbıyla yeni gazete, dergiler yayın hayatına başladı. Bu böyle kalamazdı ve kalmadı da. Derhal yasal işlemler başlatıldı. Toplatılma kararları, yasak yayın gibi gösterme vb. Yayınların toplatılması haricinde çeşitli büyük yazar ağabeylerin hakkında davalar açıldı. DGM ve Anayasa Mahkemesi'nde hüküm giydirilmek için adeta bir savaşım sürdürüldü.

Evler, kahveler arandı. Yüzlerce, binlerce kitap toplatıldı. Bunlar imha edildi, yasak yayın gibi teşhir edildi. Ve en son Mis sokak cinayeti. Soruyorum demokratikleşmek ve AT yolunda nedir yaşanan?

Ve Doğu; hep kanayan, hiç kurumayan yara. Kürt sorunu, sorunumuz. Halen süregelen. Oğlu, kocası, babası veya bir yakını alıp götürülen ve bir daha görülemeyen nice insan, bizim insanımız. Yeşilyurt olayları, yüz kızartıcı insanlık dışı muamele. Karnında çocuğuyla işkence gören kadınlar, insanlar. Şimdi de PKK'ya yardım edildiği gerekçesiyle uygarlık dışı sürgün olayları.

Soruyorum demokratikleşme yolunda nedir yaşanan? TBKP Genel başkanının ve Genel sekreterinin yurda dönüşleriyle tutuklanmaları. Ve halen süren davaları. SP üzerindeki baskılar. Çeşitli müzik konserlerinin basılması, örgütlenme yasağı ve 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın bile korkulu gün sayılması.

Son kez dayanamayarak soruyorum. Nedir yaşananın izahı? Bu demokrasiye yakışmayan olayların sebebi nedir? Bir genç olarak bu baskı ve anti demokratik olayları görüp geleceğimden, yurdumun, vatanımın geleceğinden kuşku duyuyorum.□

Ebuzer SARAY-Kırşehir

adımlar

Temsilcilikler
YURTİÇİ

Koordinatörler İstanbul-Taner Renda, Abidin Sökmen, Emin Turan, M.Ata Uçum, Haydar Yılmaz Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok., Selimbey İşhanı No: 8/12 Çemberlitaş Tel: 516 23 27 ✱ **Ankara**-Ziya Yavuzeş Sağlık 1 Sok., No: 9/9 Sıhhiye ✱ **İzmir**-Birol Aslantürk, Sami Çelik, İsmail Doğaner, Gür Hazer **Trakya**-İ.Can Dinl **Adana**-Ömer Uz-İnönü Cad. Aydın İşhanı Asma Kat: 5 No: 607 □ **Taşova/Amasya**-Ömer Ünal-Ballıca Köyü □ **Antakya**-Ferit Lif-Saray Cad. Gedikoğlu İşhanı No: 17/1 □ **Bandırma/Balıkesir**-Mehmet Aydın-Kaşif Acar Cad. Durnalar Pş. No: 36/4 □ **Bursa**-Necdet Fikzoğlu-Hacılar Mah. Eceler Sok. Sema Apt. No: 1/1 □ **Gaziantep**-Halef Şanverı-Bey Mh. Azizullah Edip Çifçi Cd. No:12/2 □ **Bakırköy**-Hamdi Eskioğlu-Vahap Ünsever-No: 38/7 Tel: 542 41 07 □ **Bayrampaşa**-Selahattin Sabırlı-Hayrettin Altuncevahir-Yenidoğan Mah. Numunebağ Cad. No: 36 □ **Beykoz**-Ahmet Özgül-İsmail Yıldız-Kayabaşı Sok. No: 17 Paşabahçe □ **Eminönü**-Salih Karakoymak, Yeşil Tulumba Sok. No: 56 □ **Kadıköy**-Erol Karasoy-Ali Şimşek-Osmanağa Mah. Reşit Efendi Yeni Yol Sok. No: 1/3 □ **Kartal**-Hamit Akıncı-Mehmet Malkaç-Yukarı Mahalle Yankı Sok. No: 11/3 B Blok Tel: 374 32 44 □ **Şişli**-Müslüm Erdal-Mahmut Doğan-İzzetpaşa Mah. Deniz Sok. No: 5/3 □ **Ümraniye**-Ali Şen-Alemdağ Cad. No: 53/C □ **İzmir**-Mustafa Karakuş-Vedat Pekel-1471 Sk. No: 45/5 Alsancak Tel: 22 67 30 □ **Denizli**-Atilla Erenler-Doktor Cad. Menteş İşhanı Kat: 3 Tel: 368 20 □ **Diyarbakır**-Mustafa Dağcı-İsfendiyar Eyüboğlu-Mehmet Karabuluz-Salih Şimşek-İnönü Cad. Kahraman İşhanı Kat: 4 No: 32 Tel: 427 32 □ **Kocaeli**-Nevzat Cingir-Ali İhsan Kayalar-Ömerağa Mah. Salkım Sok. Ekşiler Han Kat: 2 Tel: 14 42 28 □ **Mersin**-Adil Alaybeyoğlu-Hastane Cad. 38. Sok. No: 10/1 □ **Manisa**-Ramazan Tütüncü-Kuyualan Mah. Erler Cad. No: 113/6 □ **Muğla**-Necati Demirel-Özcan Özgür-Belediye İşhanı No: 215 Kat: 2 Tel: 8387 □ **Sakarya**-Hayri Çifler-Kavaklar Cad. Sürekçioğlu İşhanı Kat: 1 No: 39-40 □ **Çerkezköy/Tekirdağ**-Hüseyin Öztürk Gazi Mustafa Kemal Mah. Edip Sok. □ **Zonguldak**-Öner Güven-Ahmet Öztürk-Alemdar Cad. Ömeryiğen İşhanı Kat: 5 D: 5 □ **Eskişehir**-İrfan Porvane-Suat Atsak-İsmet İnönü Cad., Üzün İşhanı, No: 36 D: 29 □

YURTDIŞI

Genel Koordinatör: Veysi Sarısözen □ **F.Almanya**-Aydın Şenesen-Moltke Str. 45 4100 Duisburg Fax: 203 339229 Tel: 203 340395-**Güney Bölgesi**-Nejat Yalçın Sulzbacher Str. 19 8500 Nürnberg Tel: 911 555289 □ **B. Berlin**-Yalçın Taş-Donau Str. 104 1 Berlin 44 □ **Avusturya**-Halit Erdem-Mittelsteig 7/19 A-1040 Wien Tel: 222 5667445 □ **Belçika**-Turgay Çelikörs-Chee d'Alsemberg 455 1180 Bruxelles Tel: 322 345 1076 □ **Danimarka**-Ayşe Coşkun-Dyringparker 122,2 th, 2660 Brondy Str Tel: 452 544262, **Fransa**-Hayri Ata-57, Rue de la mare 75020 Paris Tel: 331 43493639 □ **Hollanda**-Semra Ulusoy-Mexico Dreef 229 3563 Utrecht Tel: 030 623029 □ **İngiltere**-Cahit Baylav-6 Stoke Newington Road N 16 7XN London Fax: 1-9231902 □ **İsveç**-Salih Salman-C.O.Köylüoğlu-Visbringen 42 NB 163/73 Spanga Tel: 36 6311 □ **İsviçre**-Hasan Demircan-Postfach 56 5614 Sormenstrof, Tel: 4157 271971 □ **Kıbrıs**-Zeki Erkut-19 Necmi Avkıran Sok. Lefkoşa Tel: 520 75407 □ **Yunanistan**-Gülenay Öztürkçü-00301 2285148 Rizou Neroulou 1114 Galatsi-Athens Tel: 19 512929 □

Abone Koşulları

Abone olmak için aşağıda belirtilen abone bedelini, "Şu Basın Yayın San. ve Tic. A.Ş, Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi, Hesap No: 1056904"ya yatırmanız ve banka dekontu fotokopisini, "Adımlar Gazetesi, Peykhane Sok., No: 44, Kat: 4, Sultanahmet-İstanbul" adresine bildirmeniz yeterlidir.

Abone Fiyatları
Altı Aylık
Yurtiçi 15 bin TL
Yurtdışı (Avrupa) 30 DM
Yıllık
Yurtiçi 30 bin TL.
Yurtdışı (Avrupa) 60 DM
Tek Gazete Fiyatı
Yurtiçi 1500 TL.
İngiltere 1 Sterlin
Diğer Avrupa Ülkeleri 3 DM
İlan Koşulları
Siyah Beyaz: 10 bin TL. (sütun/cm)

adımlar

Su Basın Yayın ve Ticaret Adına Sahibi: **Şefik Çalık** □ Genel Yayın Yönetmeni: **Umur Coşkun** □ İşletme Müdürü: **Atilla Tanıkan** □ Yazışleri Müdürü: **Semih Gümüş** □ Yayına Hazırlayanlar: **Füsun Öztürk Baysan, Haluk Tan İpekçi, Nurettin Pirim, Sadettin Yumuşak, Semih Gümüş, Göksel Beleli** □ Yönetim Yeri: Peykhane Sok., No: 44, Kat: 4 Sultanahmet-İstanbul Tel: 516 11 79 Fax: 516 11 79 □ Ankara Temsilcisi: **Özcan Kesgeç** □ Ankara Büro: Marmara Sok., No: 16/16, Sıhhiye Tel: 135 36 08 Fax: 135 36 08 □ Ofset Hazırlık: Ekol 522 77 76 □ Baskı: Son Havadis Web Ofset 575 35 60 □ Dağıtım: GAMEDA □

SOYDAŞIN DÖNÜŞ YOLU...

Jülide Gülizar

Ankara Atatürk Yurdu'na gidip, oradaki soydaşlarımızla konuşma yapmak istediğimi bildirdiğimde, bunun kolay olmayacağını anlamıştım. Çünkü, her zaman ve her yerde olduğu gibi o yetkili ötekine, öteki daha ötekine, o da en ötekine gönderdi. Sonunda en büyük yetkiliden gelen yanıt "Ankara valiliğinin bu tür röportajları yasakladığı" yolunda oldu. Yaparım, yapamazsın çekişmesi içinde olumlu sonuca vardığımızda koşul, "ancak kapının önünde" yapılabileceği idi. Adım gibi biliyordum böyle bir yasak olmadığını ve o nedenle direniyordum. Gerçekten de, işimi bitirdikten sonra yaptığım araştırma soruşturma sonunda valilikten, adını vermeyen bir yetkili böyle bir yasak olmadığını bildirdi. Ben onun yalancısıyım. Ya da bazı röportajlar, yazı yerleri rahatsız etmişti.

Yurdun kapısının önündeki bir arabanın çevresine toplandık. Başladık. İlk dikatimi çeken, soydaşlarımızın TV'da bülbül gibi şakımalarına karşılık, buradaki çekingenliği, konuşanların da tutukluğu oldu. Kuyudan su çekercesine ağzından birkaç cümle alabildiklerim de, sanki pişman olmuş gibi çevrelerine bakındıkça benim tedirginliğim arttı.

Hepsinin anlattıkları hemen hemen aynı ve artık bizlerin de bildiği şeyler. Baskılar, isim değiştirmelere, türkçe yasağı, ibadet yasağı, sünnet yasağı, dedelerin, babaların mezarlarının tahrib edilmesi vb. doğal ve insanca istekler. Hemen hepsi de "orada ekonomik bir sıkıntımız yoktu" diye başlayıp "ama şu yasaklar yok mu, canımıza tak etti0' diye bitiriyorlardı. Ve hepsinin tavrı da aynıydı. "Aman ha, isim sormak yok, resim çekmek yok!"

"Tamam" diyorum, "isminizi sormayacağım, resminizi çekmeyeceğim, korkmayın!"

Biri Silistre'den gelmiş. Dört dönüm toprağı, iki de evi varmış. Çiftçubuk işleriyle uğraşıyorlarmış, hayvancılık yaparlarmış. Ekip biçtikleri, besleyip sağdıkları kesip sattıkları yetermiş kendilerine. İki de çocukları varmış. Oradayken bankada çalışıyorlarmış çocuklar.

Kız mı oğlan mı olduklarını soruyorum çocukların. Yanıtları, cahilliğimle biraz eğlenir gibi oluyor. "Te be, elbette uğlan. Çocuk diyorum çocuk. Kızdan çocuk olur mu? Onlar kızdır."

İçimden "tipik türk" diye geçiriyorum. Malûm, kırsal kesimde bizim insanımız da çocuklarının sayısını oğlanların sayısıyla ölçer.

Neyse. Bu iki çocuk dönüp gitmiş Bulgaristan'a. Nedeni, işsizlik.

— Peki korkmadılar mı dönmeye?

— Korktular, ama korkunun ecele faydası mı vardır?

Neden engellemediniz?

— Dinlemediler ki.

Dinlememişler ve "orada başka türlü sıkıntıdaydık, burada bir başka, ne farketti ki" diyerek gözlerini karartmış gitmişler.

Bir başkası Kırcali'den. Dört çocuklu. Ayrıca iki de kız varmış. Biri Bursa'daymış, biri Bulgaristan'da kalmış. Çocuklardan biri de orada askerdeymiş. Gelin ve bebeklik çağındaki torun, buraya gelmiş babaanne ve dedeyle.

"İş de yok, ev de. İkisini de aramaktan tabanlarımız yanıyor, ama yok. Otuzundan yukarı mısın, iş miş vermiyorlar adama. Para desen o da yok. Birkaç gün sonra buradan da çıkaracaklar, ne yapacağız bilmiyorum!"

Hemen hepsinin ortak yakınması bu.

— Ne yapacağımızı bilmiyorum demekle olmaz ki. Size bir yer gösterilmez de sokakta kalırsanız...

— Orda da sokaktaydık, burda da öyle olur. Devlet ne yapacaksa o olur. Bizi buraya kabul ederken herhalde bir şey düşünmüşlerdir.

Düşünmedikleri apaçık ortada ama, umut dünyası bu.

Biri söze karışıyor. "Biz Şumnu sancak-Kuzköy'den geldik. Gelirken iş de ev de bulamıyacağımızı biliyorduk.

— Peki bile bile nasıl geldiniz korkmadan?

— Hükümetin kabullüğüne geldik. Sandık ki bir şey yaparlar. Şimdi canımızı kurtardık.

— Kurtardığınız canı burada ne yapacaksınız?

— Valla biz bir şey yapmayacağız. Biz hükümetin kabullüğüne geldik. Bir şey düşünmüşlerdir elbet.

Silistre'den gelen bir başkası, zorla gönderildiklerini yineleyip duruyor. "Peki, zorla göndermeseler gelmiyecek miydiniz?" diye soruyorum. Yanıtı yapıştırıyorlar. "Elbette gelmek için çareler arayacaktık. Burada her isteyen istediği gibi yaşıyor. Biz memnunuz.

— Siz ya iş buldunuz, ya ev, ya da her ikisini.

— Hiçbirini de bulamadık.

— Peki bu nasıl memnuniyet?

— Amaaan, çok deşme sen de. Kaldığımız yerden birkaç güne kadar çıkaracaklar, biliyorum. Ama işte dinimize, dilimize, ismimize karışan yok. Herhalde sokağa atmazlar bizi. Devlet gel deyip kabullendiğine göre..."

Anlatılanlar hep aynı. Tasalar, kaygılar hep aynı. Umutlar hep aynı. Umutsuzluklar hep aynı. Yakınmalar da...

"Batıkent'te ev çok dediler. Kaç defa gittik, ama yok. Daha doğrusu var da, göçmen deyince vermiyorlar, yok diyorlar. Sizi Özal getirdi, Özal versin, Özal bulsun diyorlar. Geçtik evden, bir defasında, güneş altında susuzluktan yandık da, bir tas su veren olmadı."

Onlar anlatıyorlar, ben düşünüyorum. Düşünüyorum ve kapısına geleni Tanrı misafiri sayıp baş tacı eden Türk insanını bir tas suyu esirger duruma getiren nedeni bulmaya çalışıyorum. Özal'a duyulan öfke midir, İşsiz parasız insanlara duyulan güvensizlik midir, yoksa bir kez verdikleri evi bir daha alamamak korkusu mudur? Hele bir ev sahibinin tepkisini anlatıyorlar ki, inanılır gibi değil. Adam avaz avaz bağırıyormuş.

"Vermiyorum efendim, vermiyorum. Burası benim mülküm, benim krallığım. Hiç kimse hükmedemez benim krallığıma, benden başka. Özal da hükmedemez. Sizi Özal mı gönderdi yoksa? Kendi gelsin, ona da aynı şeyleri söylerim. Özal aldığı gibi versin şimdi."

Türkün tepkisi "Özal aldı sizleri, Özal varsin." Bulgar Türkünün beklentisi "Özal aldı bizi, Özal bir şey yapar herhalde."

Kadınlar bir başka türlü dertli. Bir çoğu, kendilerinden önce ya da sonra Türkiye'ye gelen oğullarını kızlarını arıyorlar. "Yavrularımız kayıp" diye sızlanıyor ve "yaz" diyorlar, "yaz da belki okuyup gelirler."

Yazıyorum. OSMAN-MAHMUT-ABDULLAH. 35 yaşında. İzmit'te dediler. Gidip aradık, yok. İstiyorum yanına gitmek. Hep ağlıyorum.

Sıdıka-Faik-Refik. İki ay önce geldi. Nerede olduğunu bilmiyorum.

Rebia-Rafi-Şakir... Gülser-Nuri-Sadık.

Şaşkın baktığımı görünce anlatıyorlar. "Birinci isim yavrumun, ikincisi babasının, üçüncüsü de dedesinin. Yaz da okuyup gelsinler. Biz burada kalıyoruz, bulsunlar bizi."

— Peki ya buradan çıkardıkları zaman...

Buz gibi bir sessizlik. Ardından bir ağıt daha koyveriyorlar. "Bunu hiç düşünmemiştik. Olsun gene de yaz!"

Yaralarına tuz basmanın acısı kaplıyor içimi. Tam o sırada bir genç dokunuyor omuzuma. "Yanlış yapıyorsunuz" diyor, "isimleri yazmakla Bulgar'a pas veriyorsunuz, hem neden kayıpmış çocukları, elbette bir yerlerdedir."

Aykırı bir ses bu. Kadınların yanısıra erkekler de karşı çıkıyorlar. "Elbette, senin tuzun kuru, böyle konuşursun. İzini tozunu bulamadığım yavrum kayıp değil de nedir? Yaz bacım, bakma buna."

— Burada kalan genç ve güzel kadınlar için ileri geri bazı şeyler söyleniyor.

Çevremdekiler ağızlarını açmadan, aykırı sesten yanıt geliyor. "Yok öyle şeyler. Bizi kötülemek için öyle şöyler uyduruyorlar. Kimsenin kimseyi sattığı etti yok."

Aykırı sesin sahibi ilgimi çekiyor ve konuşturmaya çalışıyorum. Bulgaristan'da iktisat öğrencisiymiş. Olaylar sırasında ara vermek zorunda kalmış. Burada yatay geçişle üniversiteye kaydını yaptırmış. MEsleği de varmış. Fayansçıymış. Rahat iş bulabiliyormuş. Öğrenci olduğu için Atatürk Yurdu'nda kalacakmış. Burs da vereceklermiş. Tek başına gelmiş, burada hiç kimsesi de yokmuş.

— Sizin tuzunuz gerçekten kuruymuş, hatta kupkuru. Buraya gelirken Türkiye hakkında birşeyler biliyor muydunuz?

— Elbette ilgilenmiştim Türkiyeyle. Ama Bulgaristan'da Türkiye hakkında pek az bilgi edinebilir insan. Gelirken Türkiye'nin gelişmiş ülkeler gibi olmadığını düşünüyordum. Şimdi görüyorum ki, istikbali var. Orada çok çektik. Burada sıkıntılar, trajediler yaşanacağını biliyordum. Biz genciz, çalışırız, çok çalışırız. Burası Bulgaristan'a göre özgürlük cenneti.

Genç olmayanlara, iş ve ev bulamıyanlara ne tavsiye ediyorsunuz?

— Sabırlı olmalarını. Devlete suç yüklemesinler.

— Burası Bulgaristan'a göre özgürlük cenneti dediniz. Peki bu cennette, cehennemi yaşamı sürdürenler olduğunu hiç düşündünüz mü? Yedi aydır burada bulunduğunuza göre, örneğin, açlık grevlerini ve sonrasını gördünüz.

Yanıt önce uzun bir sessizlik olarak geliyor. Ardından sese söze bürünüyor.

"Bu konuda bir şey bilmiyorum, bir şey söylemek istemiyorum."

— Güneydoğu'da yaşananları izliyor musunuz?

— Bulgaristan'da kürtlerin sorunlarıyla ilgili birkaç propaganda filmi seyretmiştim. Yılmaz Güney'in filmiydi bunlar. Sonra öğrendim ki, kendisi de zaten kürtmüş.

— Bazıları buradaki Kürtlerle, Bulgaristan'daki Türkleri karşılaştırıyor ve diyor...

— Kürtlerin arkasında destekleyenler var. Baksanıza kullandıkları silah hep Kaleşnikof.

— Oradaki Türklerin arkasında da koskoca Amerika var. Sorunu ilk kez dünya kamuoyuna duyuran da Amerika, şu anda sizlere en çok destek veren de...

— Doğru değil. Türkiye'nin Batı'da ve Sosyalist ülkelerde çok rakipleri (düşmanları demek istiyor herhalde) var. Onların uydurması. Hem Türkiye'de Kürtleri yok etmek istemiyorlar ki. Onlar her türlü özgürlüğü kullanarak yaşıyorlar.

Teşekkür edip çevremdekilere dönüyorum.

— Sizlere bir soru. Evet burada çoğunuz için zorlu bir yaşam başladı. Bazılarınız için gelecek, hiç de iç açıcı görünmüyor. Geldiğinize pişman mısınız?

Hep bir ağızdan "hayır" diye haykırıyorlar.

— Şimdi de son bir soru. Bir gün canınıza tak eder de dönmeyi düşünür müsünüz?

Bu kez sesler cılızlaşıyor. "Aman, Allah göstermesin.."

"Öyle dediğimize bakma. Nah şuracığımıza geldi. Ev yok, iş yok, para yok, umut yok. kimi geliyor işçi istiyor aramızdan, kimi karı istiyor. Umutlanıp gidiyoruz. Gittiğimiz yerden kim getirdi bunları diye kovalanıyoruz. Yarın bir gün bu yurttan da çıkarılacağız. Orda da ikinci sınıf vatandaştık, burda da. Geldik, bir de sizleri tedirgin ettik. Bizden çekiniyor, korkuyorsunuz. Şimdi hayır diyenlerin çoğu, sokakta kalınca canını dişine takıp döner vallahi. Dönmeyip de ne yapsın? Dönünce ne olacağını da bilmem.."

Ne olumlu, ne olumsuz tek ses çıkmıyor, kafaları karmakarışık olmuş bu insanlardan.□